

Kulturplan 2011–2013

NORRBOTTEN

NORRBOTTENS
LÄNS LANDSTING

Norrbottens Läns Landsting

För mer information

Division Kultur och Utbildning
Landstingshuset
Robertviksgatan 7
tfn: 0920-28 40 00
www.nll.se/kultur

Kulturplan 2011–2013

NORRBOTTEN

Kulturplanen, med de nationella kulturpolitiska målen som utgångspunkt, har tagits fram som ett led i utvecklingen av den nya kultursamverkansmodellen mellan staten, regionerna/landstingen och kommunerna. Planen ska vara underlag för modellens överläggningar mellan staten och landstinget om statsbidrag. Men kulturplanen är också en plan för hur kulturlivet i Norrbotten i en vidare mening ska kunna utvecklas. Därför har planen också ett vidare syfte än de ändamål för de statsbidrag som omfattas av kultursamverkansmodellen. Kulturplanen innehåller en genomgång av kulturlivet i Norrbotten, en diskussion om möjligheterna och behoven av utveckling samt ett förslag till prioriteringar av dels de aktuella årens insatser, dels på längre sikt.

1 Den nationella bakgrunden	6
1.1 Landstingets och kommunernas vision för Norrbotten	6
1.2 Tre regionala mål	6
1.3 Prioriterade programområden	7
2. Norrbottens kulturella infrastruktur	8
2.1 Ideella aktörer i länet	9
2.2 Prioriterade insatser för infrastruktur	9
3. Bild- och formkonsten i Norrbotten	9
3.1 Bild- och formkonstens infrastruktur allmänt	9
3.2 Kulturplanens prioriteringar	10
4. Teatern i Norrbotten	11
4.1 Teaterns infrastruktur allmänt	11
4.2 Det fria teaterlivet	12
4.3 Kulturplanens prioriteringar	12
4.4 Utvecklingsfrågor	13
5. Musiken i Norrbotten	13
5.1 Musikens infrastruktur allmänt	13
5.3 Det fria musiklivet	15
5.4 Kulturplanens prioriteringar	15
6. Dansen i Norrbotten	17
6.1 Dansens infrastruktur allmänt	17
6.2 Kulturplanens prioriteringar	18
7. Norrbottens Museiverksamhet	19
7.1 Museiverksamhetens infrastruktur allmänt	19
7.4 Kulturplanens prioriteringar	25
8. Regional arkiv-verksamhet i Norrbotten	25
8.1 Norrbottens Museum	25
8.2 Folkrorelsernas Arkiv i Norrbotten	26
8.3 Centrum för Långsiktigt Digitalt Bevarande (LDB-Centrum)	26
8.4 Åjttens arkiv	26
8.5 Utveckling	26
8.6 Kulturplanens prioritering	26
9. Kulturmiljövård i Norrbotten	27
9.1 Den regionala visionen för kulturmiljövården i Norrbotten	27
9.2 Sju övergripande regionala mål	27
9.3 Allmänna prioriteringar	28
9.4 Världsarven	28
10. Filmkulturell verksamhet i Norrbotten	29
10.1 Film och mediepedagogik för barn och ungdom	29
10.2 Samverkan andra konstformer - experimentell och konstnärlig kort- och dokumentärfilmsproduktion	29
10.3 Kulturplanens prioriteringar	29
10.4 Filmen och den regionala tillväxten	30
11. Hemslöjdsfrämjande verksamhet i Norrbotten	30
11.1 Infrastruktur allmänt	30
11.2 Slöjd som en del av den regionala utvecklingen och tillväxten	30
11.3 Barn och Unga	31
11.4 Utveckling	31
12. Biblioteksverksamhet i Norrbotten	31
12.1 Biblioteksstrukturen i Norrbotten allmänt	31
12.2 Norrbottens länsbibliotek	32
12.3 Utveckling	33
12.4 Kulturplanens prioriteringar	33

13. Den norrbottniska litteraturen och dess författare	34
13.1 Barnbokförfattare och barnlitteraturen	34
13.2 Författare och amatörskrivare	34
13.3 Förlag	34
13.4 Marknadsföring	34
13.5 Litterära priser	35
13.6 Litteratur på minoritetspråk	35
13.7 Utveckling	35
13.8 Kulturplanens prioriteringar	36
14. Konsulentverksamheten i Norrbotten	36
14.1 Bakgrund – Nutid	36
14.2 Utveckling – Framtid	36
14.3 Kulturplanens prioriteringar	36
15. Kultur och Hälsa med Folkhälsa i Norrbotten	36
15.1 Nuläge	36
15.2 Framtida utveckling av Kultur och Hälsa	37
15.3 Folkhälsa	37
15.4 Barn och unga	37
15.5 Den regionala tillväxten	37
15.6 Kulturplanens prioriteringar	37
16. Norrbottens nationella minoriteter	38
16.1 Nuläge	38
16.2 Utveckling	38
16.3 Barn och unga	38
16.4 Regionala tillväxten	38
16.5 Kulturplanens prioriteringar	38
16.6 Mångkulturkonsulent med minoritetskultur som grund	39
17. Läns- och landsövergripande projekt och verksamheter i Norrbotten	39
17.1 Bakgrund och nuläge	39
17.2 Utvecklingsområden	39
18. Kulturskaparnas situation och villkor	40
19. Arrangörstöd	40
19.1 Läget idag	40
19.2 Problematik	41
19.3 Utveckling	41
20. Kulturfrågornas kopplingar till andra politikområden i Norrbotten	41
20.1 Kreativa näringar	41
20.2 Kultur och samhällsplanering	43
20.3 Skapande skola	43
20.4 Spets och bredd	43
21. Jämställdhet och Mångfald i Norrbotten	44
21.1 Nuläge – utveckling	44
21.2 Tillgänglighet	44
22. Kulturområdets administrativa organisation, beslutsstruktur och ansvarsfördelning inom länet	45
23. Ekonomiska ställningstaganden	45
23.1 Ekonomiska utgångspunkter	45
24. Kulturplanens framtagande och förankring	46
25. Uppföljning	46

I Den nationella bakgrunden

I december 2009 tog riksdagen beslut om den nya kulturpolitiken. En grundläggande del i beslutet var skapandet av en ny modell för kulturpolitisk samverkan mellan staten, landstingen och kommunerna. En närmare utredning av förutsättningar för form och innehåll har därefter gjorts av Kultursamverkansutredningen (SOU 2010:00, särskild utredare Chris Heister, landshövding i Västerbotten). Utredningen har föreslagit att fem pilotregioner/landsting ska bli de första att prova modellen och att Norrbotten ska vara ett av dessa. Kultursamverkansmodellen förutsätter att regionen/landstinget arbetar fram en kulturplan, som visar hur regionen avser att fördela aktuella, decentraliserade statliga bidragsmedel.

Kulturrådet har fått regeringens uppdrag att leda och samordna arbetet med samverkansmodellen. Statens Kulturråd har på regeringens uppdrag också redovisat sin närmare syn på hur innehållet i en kulturplan ska se ut. Regionerna avvaktar för närvarande regeringens svar på Kulturrådets redovisning, men arbetar samtidigt med respektive kulturplan med utgångspunkt att dessa ska vara behandlade och antagna i respektive regionstyrelse/landsting innan de överlämnas till Kulturrådet senast den 5 november 2010 enligt Kulturrådets förslag.

Kulturplanen för Norrbotten tar sin utgångspunkt från de nationella kulturpolitiska målen, landstingets plan för länets utveckling under perioden samt kommunernas grundläggande värderingar och visioner gällande kulturen och framtidsarbetet.

De nationella kulturpolitiska målen

Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

För att uppnå målen ska kulturpolitiken:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur

I.1 Landstingets och kommunernas vision för Norrbotten

Jämsides med de nationella målen är kulturplanens huvudsakliga inspirationskälla landstingets vision för Norrbotten:

Norrbottningarna skall leva ett rikt och utvecklande liv i en region med livskraft och tillväxt

För den visionen har kulturområdet och kulturlivet en grundläggande betydelse. Det regionala syftet med kulturplanen är att den ska kunna bli ett redskap för att Norrbotten fullt ut ska kunna bidra till att förverkliga visionen.

Planen är framtagen i nära samarbete med länets kommuner. Samverkan mellan landstinget och kommunerna är en grundläggande strategisk fråga för den regionala kulturpolitiken. Ett av planens syften är att koordinera de offentliga kulturinsatserna till gagn för såväl Norrbotten i dess helhet som för dess skilda delar.

I.2 Tre regionala mål

Mot denna bakgrund har vi formulerat tre övergripande mål för perioden 2011-2013 som ligger till grund för kulturplanen och som präglar denna. Målen är:

1. Öka tillgängligheten till kultur genom en stabilare infrastruktur som ger möjligheter för alla i Norrbotten att ta del av och delta i ett brett kulturutbud av hög kvalitet inom alla kulturområden fördelat över hela länet

Norrbotten är ett mångfasetterat län med olika förutsättningar både kulturellt och geografiskt. Länet utgör ¼ av landets yta men hyser endast 2,8 % av landets befolkning. Varje del av länet har sin unika prägel och måste utvecklas utifrån sina egna villkor. Styrkan i länets utveckling och i kulturarbetet är att med länets olikheter som tillgång skapa en stark gemensam och hållbar utveckling för hela länet.

Men avstånden och befolkningsstrukturen innebär en särskild utmaning när det gäller tillgängligheten till kultur. För att kulturområdet ska kunna spela sin roll i Norrbotten behöver det bli enklare att delta i kulturlivet var man än bor eller befinner sig. Det gäller vare sig det handlar om att kunna ta del av eller delta i en skapande verksamhet.

För att nå tillgänglighetsmålet gör landstinget och kommunerna i Norrbotten gemensamt bedömningen att kulturens infrastrukt-

tur är av avgörande betydelse. Med det menar vi i första hand att det finns stabila och permanenta verksamhetsformer både vid institutioner men också i institutionsliknande former, i organisationer, nätverk och andra främjandeformer som gör att de kulturella verksamheterna kan byggas på en stabil grund och att de kan utvecklas så att de når och engagerar människor i Norrbottens alla delar. I kulturplanen hänger därför frågorna om kulturområdets infra- och institutionsstruktur i övrigt nära samman med ambitionen att skapa tillgänglighet i hela länet och att övervinna de långa avståndens högst påtagliga och reella hinder.

I Norrbotten behöver infrastrukturen ha en annan utformning än i de geografiskt mindre regionerna med en annan genomsnittlig befolkningstäthet och -fördelning. Kulturyttringar och förutsättningar för kulturutövande och upplevelser ser helt olika ut i olika delar av Norrbotten. Det är stor skillnad mellan att vara kulturutövare i Sapmi eller i Luleå. Att få tillgång till upplevelser eller vara delaktig i kulturutövande möter helt andra svårigheter i ett län där resor om 30 mil för att få denna möjlighet tillhör vardagen. Därför behöver också Norrbottens infrastruktur se annorlunda ut för att kunna möta dessa behov, främja tillgängligheten över hela länet och skapa möjlighet till utveckling.

Tillgänglighet innebär dessutom att kulturen ska vara tillgänglig för alla i Norrbotten, även för alla med någon form av funktionshinder.

Ett dynamiskt kulturliv förutsätter en stabil infrastruktur med levande institutionsverksamhet, ett starkt föreningsliv och kulturutövare med goda förutsättningar. Väsentligt är dessutom kopplingen mellan högre utbildning, forskning och kultur. Förutsättningarna för våra studieförbund, föreningar och enskilda kulturutövare är av stor betydelse för kulturlivet i våra kommuner.

2. De kulturpolitiska insatserna bidrar till regionens utveckling och tillväxt, förtydligar kulturens roll och förstärker visionen om ett bra liv i Norrbotten

Landstingets och kommunernas vision innebär att länets livsmiljöer ska utvecklas så att människor både kan och vill bo på olika platser i länet, samtidigt som länet är ett attraktivt besöksmål. Kultur i dess många former är en betydelsefull del av den regionala utvecklingen och därmed också en faktor för tillväxten.

Ett rikt och utvecklande kulturliv har stor betydelse för en heltäckande bild av Norrbotten i Sverige och i Europa. Ett rikt kulturliv, en aktiv fritid och en levande kulturmiljö medverkar till regionens attraktivitet vid företagsetableringar, skapar arbetstillfällen och har betydelse när människor väljer bostadsort. Inom turismen tillhandahåller kulturområdet upplevelser och besöksmål.

Kulturområdet i Norrbotten fungerar som en egen sektor med många företagare och fria kulturutövare. På många håll diskuteras nu hur kultursektorn och andra näringar ska finna närmare samarbetsformer och dra fördel av varandras kompetenser. Den kreativa näringen blir en allt viktigare faktor i samhällsutvecklingen. För att ge en positiv bild av vår del av världen är kulturen ett av de väsentligaste verktygen. Om vi är stolta över Norrbotten och vad länet kan erbjuda, kan vi också med trygghet och öppenhet närma oss andra i samverkan och förståelse. Inte minst gäller detta kunskaperna om vårt kulturarv och vår historia.

Ett gott län att leva i är målet för alla insatser inom den offentliga sektorn, vare sig det handlar om hälso- och sjukvård, näringsliv, utbildning eller kultur och fritid. Visionen om ett gott liv handlar också om sociala sammanhang och ett hälsosamt liv. Också i dessa

sammanhang är kultur en viktig fråga. I planen har därför frågor om sambanden mellan kultur och hälsa en viktig plats.

Kultur har emellertid också ett egenvärde och ger upplevelser som kan delas med andra, men som ibland är alldeles unika för varje individ. Att ta del av kultur genom ett utbud eller att själv delta i kulturaktiviteter ger nya tankar och värderingar som påverkar alla delar i livet. Kulturyttringar av olika slag är också ett samhälles tryckmätare, där kritik, innovativa tankar och det mest aktuella – ibland också det mest provocativa – kan skapa en demokratisk diskussion och debatt.

3. Barn och ungdomar ska erbjudas ökad delaktighet i kulturlivet och möjligheter att påverka kulturutbudet i länet

Kulturplanens tredje mål och övergripande prioritering gäller barnen och de unga. Norrbottens vilja att erbjuda möjligheten till ett rikt liv måste på ett självklart sätt gälla våra barn och ungdomar. Att kulturellt skapande och deltagande ska vara tillgängligt för de unga generationerna, på deras villkor och utifrån deras förutsättningar, ska genomsyra insatserna inom kulturområdet i länet.

Unga människor är en prioriterad grupp i länets utvecklingsarbete. De bär på värderingar och perspektiv som kan skilja sig från de vuxnas. Att förstå och ta vara på dessa perspektiv är en framgångsfaktor för Norrbotten.

1.3 Prioriterade programområden

Kulturplanen är uppbyggd på en genomgång av kulturområdets olika delar där villkoren för utveckling och förnyelse diskuteras och analyseras. Under respektive avsnitt finns sedan slutsatserna om vilka insatser som kan ligga inom ramen för landstingets och kommunernas ambitioner och som bäst kan bidra till planens övergripande mål eller övergripande prioriteringar.

Genomgången av kulturområdets olika delavsnitt utgör kulturplanens mest omfattande del. Därutöver innehåller planen också fördjupningsavsnitt för vissa frågor som inte kan sorteras in under något av områdena eller som med fördel behandlas utifrån ett områdesövergripande perspektiv.

Villkor och förutsättningar skiljer sig avsevärt mellan kulturområdets olika delar. Planen ska emellertid inte enbart vara summeringen av ett antal enskilda utvecklingsambitioner och projekt. För att den regionala kulturpolitiken ska bli tydlig och för att insatserna ska få en samlad verkan har, förutom de tre ovanstående grundförutsättningarna för arbetet, också formulerats sex områden där insatser kan få en påtaglig betydelse för de övergripande målen.

De prioriterade områdena är:

- Insatser för att utveckla den kulturella infrastrukturen och utveckla arbetet på våra institutioner
- Insatser för att stärka de nationella minoriteternas kulturliv i Norrbotten
- Insatser för att utveckla arbetet med kultur och hälsa inkluderat ett folkhälsoperspektiv
- Insatser för att utveckla arbetet med läns- och landsövergripande projekt
- Insatser för att utveckla ett centrum för ny musik
- Insatser för att stödja det civila samhällets och de ideella krafternas arbete för kultur

Ett särskilt fokus ska genomgående finnas i allt arbete med kultur kring kvalitetsarbete, uppföljningsarbete, mäte- och jämförelsetal. Detta ska utvecklas under perioden.

Betydelsen av insatser inom dessa sex programområden varierar de tre övergripande målen emellan. Insatserna för infrastruktur och kulturinstitutioner är till exempel sammantagna viktiga för kulturens tillgänglighet, men de har också i olika grad bäring på de bägge andra målen. Insatser för nationella minoriteter har särskild bäring på önskemålet att ta till vara länets mångfald för den regionala utvecklingen. Insatser för kultur och hälsa är betydelsefulla för ett bra liv i Norrbotten, medan de läns- och landsövergripande projekten särskilt kan bidra till att utveckla kulturverksamheternas samspel och bidra till den regionala utvecklingen.

2. Norrbottens kulturella infrastruktur

För att de mål som formuleras i kulturplanen ska kunna förverkligas behövs vad vi kallar en utvecklad kulturell infrastruktur för Norrbotten. Med det menar vi att nätet av de institutioner som kan bära upp kulturskapandet och ge det stabilitet och kontinuitet behöver utvecklas. Det behövs också utveckling av arbetsformer, både med avseende på hur institutionerna ska samspela med varandra och hur de ska stödja det fria kulturskapandet.

Institutionerna är viktiga för kulturplanens strategi för den kulturella infrastrukturen. I första hand handlar det inte om nya institutionsbyggnader, även om också sådana kommer att bli aktuella. Fokus ligger i stället på verksamheterna och deras innehåll.

Den typiska svenska modellen med en uppsättning institutioner: teater, konserthus, länsmuseum, länsbibliotek lokaliserade till länets huvudort har sina begränsningar i ett län av Norrbottens karaktär. Stora avstånd, en helt annan bebyggelsestruktur och utpräglade, mycket olikartade natur- och kulturmiljöer kännetecknar vårt län.

Norrbotten har idag Sveriges äldsta länsteater, Norrbottens-teatern, en länsinstitution för musiklivet, Norrbottensmusiken, ett länsmuseum, Norrbottens Museum, med bevarandefunktion och en publik funktion. Tillkommer gör Ajtté, vårt fjäll- och samemuseum i Jokkmokk och Silvermuseet i Arjeplog, Piteå Museum förutom det kommunala museet i Gällivare. Ett Kulturs hus finns i Luleå med konsertsalar, bibliotek och konsthall. Norrbottens länsbibliotek har stor betydelse för biblioteksarbetet i länet i samarbete med de 14 kommunala folkbiblioteken och de skolbibliotek som finns i våra kommuner.

Våra folkhögskolor är viktiga kulturinstitutioner. Fem av dem erbjuder estetiska inriktningar.

De universitets- och högskoleutbildningar som finns i länet är av stor betydelse för kulturen och kulturutvecklingen i länet. Det gäller Musikhögskolan i Piteå, som är en del av Luleå Tekniska Universitet. Här finns musiker- och pedagogutbildningar tillika med tonsättarutbildning och nära samarbete med Acusticum och Norrbottensmusikens Piteåenhet. Teaterhögskolan i Luleå har ett etablerat samarbete med Norrbottensteatern och har en grundläggande betydelse för regionens kulturliv. Tillkommer gör också viss forskning inom LTU som har betydelse för utvecklingen av kulturliv och tillväxt i Norrbotten. Det gäller inte minst projekt kring kreativa näringar och som inte direkt är

kopplat till kulturhögskolor utan till Luleå Tekniska Universitet. Dessutom tillkommer subarktisk landskapsforskning som bedrivs vid Silvermuseet i Arjeplog.

I kulturlivets infrastruktur ingår också de verksamheter som saknar institutionstillhörighet men som likväl är viktiga för helheten och lever ett högst utvecklande liv: den regionala filmverksamheten genom FilmPool Nord, hemslöjdsverksamheten och dansverksamheten som i Norrbotten fått ett särskilt fäste. Den regionala dansverksamheten har sin plattform i Piteå och Högskolan i Piteås lokaler men är en uttalad angelägenhet för hela Norrbotten. Ett tydligt arbete pågår inom Barents och Nordkalotten och dansverksamheten har en stark pedagogisk inriktning mot länets skolor.

Biblioteken i Norrbotten har i samarbete med och under ledning av länsbiblioteket lyckats skapa en kvalitet och ett nytänkande som väckt uppmärksamhet i den nationella biblioteksvärlden.

Kultur-/musikskolorna verkar utifrån olika förutsättningar i kommunerna. I vissa kommuner är deltagande gratis medan andra kommuner inte har kommunala musik- eller kulturskolor utan hänvisar barnen och deras föräldrar till studieförbundsverksamhet. Idag har 11 av 14 kommuner i Norrbotten ordinarie kultur-/musikskoleverksamhet.

Det finns ett utvecklat samarbete mellan både institutioner och verksamheter inom Nordkalotten och inom Barentsområdet. Även samarbeten med Västerbotten i olika projekt förekommer relativt frekvent. Detta innebär att avstånden mellan samarbetspartners utökas till hundratals mil inom olika områden. Flera av projekten utgör EU-projekt. De fyra norrlandslänen samarbetar inom Norrlands Musikteater och Dans.

Den kulturella infrastrukturen innebär också delaktigheten i Joint Working Group on Culture, Barents Kulturråd. I detta samarbete ingår från svensk sida Norrbottens och Västerbottens län samt regioner i Norge, Finland och Ryssland. Barents Litteraturcentrum (BLC) är ett nätverk för litteratur inom Barentsområdet med säte i Överkalix. Tornedalsrådet omfattar 14 kommuner i Sverige, Norge och Finland. Avtal för gemensamt kulturarbete finns mellan Norrbotten och Troms Fylke. I Tornedalen förekommer stabila kultursamarbeten över gränsen sedan många år, inte minst i Haparanda.

Inom ramen för studieförbund och föreningsliv sker mängder av aktiviteter i Norrbotten. Utan deras insatser skulle kulturlivet inte ha den omfattning som det har idag. Vissa kommuner är idag mycket beroende av den kulturverksamhet som studieförbund och föreningar genomför. Orkesterföreningar finns i två kommuner och dessa arrangerar konserter av olika slag. Riksteaterns teaterföreningar har betydelse som arrangörer av teaterföreställningar, ofta av spetskvalitet.

Det är uppenbart att avstånden mellan orterna i Norrbotten är sådana att det finns anledning att ta under övervägande en utveckling av infrastrukturen med något andra förtecken än de gängse rådande, som gäller för Sverige idag. Norrbotten har behov av starka institutioner på olika platser i länet, byggda på en levande verksamhet, som kan och ska se olika ut på de olika platserna. Samtidigt ska fokus, med spetskompetens, fortsätta utvecklas vid länets olika institutioner.

När det gäller scenkonsten tillkommer ett ytterligare perspektiv: möjligheten att skapa tillgänglighet till föreställningar och gästspel för hela länet. Dels av länets egna utövare men också av ensembler och utövare både från närliggande län och från andra scener, orkestrar och danskompanier.

2.1 Ideella aktörer i länet

I Norrbotten är kulturlivet i mycket stor utsträckning beroende av ideella aktörer som tar initiativ till och genomför de kulturella aktiviteterna. Många är medlemmar i föreningar av olika slag eller är själva konstutövare i någon genre. En stor del av dessa återfinns i hembygdsföreningar, i orkesterföreningar och teaterföreningar. Eventuell ersättning för engagemanget kan vara täckta resekostnader, gratis mat eller liknande. Konstutövare satsar mängder av tid utan nämnvärd ersättning för att förverkliga stora utställningar som till och med väcker genklang internationellt.

Dock märks även i Norrbotten förändringens vindar när det gäller ideellt engagemang och aktivitetsgraden minskar i många kommuner. Rekryteringsbasen minskar och även studieförbunden kan ha svårt med rekryteringsbasen. Ungdomamas nätverk ser annorlunda ut: snabba, lösare och mer övergående organisationsformer. Landstinget och kommunerna är på väg att anpassa delar av kulturstödet till denna förändring. Detta för att kunna stärka utvecklingen av arrangemang av och initiativen till arrangemang för och med ungdomar och gärna med ett "extra öga" på att lyfta även flickors vilja att arbeta med arrangemang.

Både civilsamhället och de eldsjälur som finns i studieförbund, föreningar men även enskilt är av avgörande betydelse för den mångfald av festivaler och andra evenemang som skapar fest och samhörighet på olika platser i kommunerna. En stor fråga är hur vi ska kunna behålla kraften och entusiasmen hos dessa trots begränsningar i bidragsregler och andra svårigheter.

2.2 Prioriterade insatser för infrastruktur

I Kulturplanen prioriteras följande insatser inom programområdet utveckling av infrastruktur och institutioner under perioden 2011-2013.

- Att ett kraftcentrum för ny musik skapas i samarbete mellan Norrbottensmusiken, Musikhögskolan i Piteå och Acusticum
- Att en hållbar lösning för verksamheten inom Konstmuséet i Norr-Åstadkoms. Verksamheten ska inkludera länskonstmuseiverksamhet med centrum i Kiruna, utveckling av verksamheten vid Havremagasinet i Boden och en utveckling av ett resurscentrum för konst i Luleå.
- Att de ekonomiska förutsättningarna för Tornedalsteatern ska stabiliseras
- Att en hållbar lösning för scenkonstens turnéverksamhet ska tas fram i samarbete med länets kommuner
- Att Norrbottens Museums roll i den framtida konstutvecklingen i länet ska utredas
- Att Norrbotten år 2014 bör ha musik- eller kulturskolor i alla länets kommuner. Under perioden 2011-2013 vidtas förberedelser
- Att Dans i Nord får fortsatt stöd i utvecklingen och på sikt ska kunna erbjuda danskonsten en institutionell bas i Norrbotten. En utveckling i denna riktning ska ske under programperioden.
- Arbetet med Ett bibliotek 2013 ska avslutas

För översikt och behandling av de övriga prioriterade områdena hänvisas till respektive avsnitt i planen.

3. Bild- och formkonsten i Norrbotten

3.1 Bild- och formkonstens infrastruktur allmänt

Konstens infrastruktur är idag inte uppbyggd kring institutionsverksamhet utan bygger i hög grad på fri verksamhet. Uppskattningsvis 80-100 personer är verksamma som konstnärer i Norrbotten idag med varierande utkomstmöjligheter. Exempel på tongivande grupper av konstnärer är Kilen Art Group, Galleri Syster i Luleå samt Koncentrat i Kiruna.

Länets olika konstnärsgreper skapar förutsättningar för stora utställningar med regional förankring och för delaktighet. Stationär utställningsverksamhet genomförs på Norrbottens Museum och i Luleå Konsthall, Kulturens hus förutom i de lokala utställningslokalerna i flera kommuner och de gallerier som finns på större orter i regionen. Norrbottens museum genomför ett 40-tal utställningar per år, både konstutställningar och utställningar med historiskt material och Kulturens Hus i Luleå har i sin konsthall 25-30 utställningar per år. Även på Kronan, Konstnärernas Kollektivverkstad finns utställningsverksamhet. LABgruppens utställning varannan sommar i Luleå samt den aktuella och för framtiden planerade utställningsverksamheten i Havremagasinet. Boden är av tydligare art. Satsningar görs ärligen i Jukkasjärvi, Kiruna, i anslutning till Ishotellet med internationellt erkända konstnärer.

Norrbottens läns landsting genomför också ett treårigt projekt gemensamt med Kiruna Kommun som är en länskonstverksamhet med både utställningar och pedagogiskt arbete och material. Tanken är att ett länskonstmuseum ska etableras i Kiruna.

Norrbottenskonstnärerna visas i ökande utsträckning i andra län och även utomlands. Det öppnare EU-samarbetet kan vara en av orsakerna.

De två förberedande konstskolorna, Sunderby Folkhögskola och Sverigefinska folkhögskolan har betydelse för utvecklingen av konstlivet. Sverigefinska folkhögskolan har utvecklat en form av performancekonst, som fått nationellt eko. Det saknas emellertid en koppling till högskolenivån eftersom en steg 2 utbildning saknas i Norrbotten. Kontakter finns idag med konsthögskolorna i Umeå, Tromsö och Rovaniemi och kan utvecklas.

Den samiska konsten

Samer har, i likhet med alla andra folk, använt bilder för att göra avtryck i historien. Den samiska bildkonsten tar sitt avstamp i både den gamla traditionella slöjden och i det moderna samhället av idag. Några av pionjäerna inom den samiska bildkonsten är Johan Turi (1854 - 1936), Nils Nilsson Skum (1872 - 1951) och John Savio (1902 - 1938). De verkade alla tre vid förra sekelskiftet och har gjort outplånliga avtryck i den samiska konsthistorien.

Det var emellertid först på 1970-talet som den samiska bildkonsten fick sitt verkliga genombrott och breddades till fler utövare. Många menar att detta beror på att fler samer gick konstutbildningar och att engagemanget för att bevara den samiska kulturen och egenart under denna tid växte sig mycket stark. 1979 bildades det samiska konstnärsförbundet. Förbundet är verksamt än i dag, över nationsgränserna, och bidrar bland annat med konsulthjälp vid utsmyckningar. Kontoret ligger i Karasjokk, Norge.

3.2 Kulturplanens prioriteringar

3.2.1 Konsten och den regionala utvecklingen i Norrbotten

Konsten kan bli en väldigt viktig del av den regionala utvecklingen i Norrbotten med många kulturutövare som arbetar som entreprenörer liksom grupper av konstnärer som blir del av de kreativa näringarna. På så sätt har konsten också en direkt betydelse för tillväxten i länet. Vid Ishotellet i Jukkasjärvi har man visat hur konsten och genreöverskridande kultur blir en del av den regionala tillväxten.

Konsten lockar också mängder av turister till våra utställningar av olika slag tillsammans med kulturmiljöer och kulturarv och är viktig för utvecklingen av länets profil. Sammanfattningsvis är behovet av en förstärkt infrastruktur på konstområdet uppenbart!

3.2.2 Konst för barn och unga

Att barn och unga får ingångar i konstens värld är del av den övergripande prioriteringen i kulturplanen. Läget idag när det gäller konstens värld i relation till våra barn och ungdomar är inte helt överblickbart och stora behov finns. Samtidigt är det av stor vikt att insatserna görs utifrån Norrbottens villkor. Behovet av ett länskonstmuseum finns, men det krävs också insatser för att täcka alla de pedagogiska behov som finns för förskole- och skolbarn idag i hela Norrbotten.

Bamperspektivet ska genomsyra hela kulturplanen men när det gäller konstområdet finns svårigheter att utifrån dagsläget se det som tillfredsställande uppfyllt och en utveckling behöver ske.

Konstmuseet i Norr är ett projekt som finansieras av Norrbottens läns landsting och Kiruna kommun gemensamt. Det kommer att pågå under ytterligare ett år och får eventuellt en fortsättning. Projektet har ett starkt pedagogiskt inslag förutom utställningsverksamhet. Det har också visat sig att just den delen varit särskilt uppskattad och vunnit ett starkt genomslag med mellanstadie- och högstadieungdomar. Norrbottens län ser det som mycket värdefullt att denna verksamhet får en fortsättning. Det kan ske på flera sätt och med utgångspunkt i förslagen nedan.

Utvecklingsmöjligheter

Det finns just nu tre, alternativt fyra utvecklingsvägar för att utveckla konstens infrastruktur i Norrbotten som samtliga beaktar barn- och ungaperspektivet samt tillgängligheten. Det är konstmuseet i Norr, konstresurscentrum i Luleå och ny, stor konsthallsverksamhet i Vitsaniemi. Samtidigt finns också starka krafter för en utveckling av Boden och Havremagasinet som ett centrum för konst i Norrbotten.

Konstmuseet i Norr är ett projekt som, med sin verksamhet, är tänkt att bilda basen för ett länskonstmuseum i Kiruna. Just Kiruna har mycket stora samlingar av konstskatter och skapar en fin bas för ett framtida museum. I detta ska också finnas verksamhet som blir en resurs för länet och tillika även pedagogiska resurser. Frågan vilar för närvarande med anledning av Kirunas samhällsplaneringsproblematik och kan därför heller inte forceras. Behovet av den pedagogiska verksamheten för barn- och unga behöver dock under alla omständigheter tillgodoses under kommande period.

Ett regionalt resurscentrum för konstens utveckling i Norrbotten diskuteras som en samlingspunkt för bild- och formkonsten i Norrbotten. Verksamheten skulle ge professionellt rådgivande insatser och konsultinsatser såväl för förvaltning som för näringsliv, konstnärer och medborgare. Det kan gälla hjälp till kommu-

ner vid utsmykningsuppdrag, hur beställare hittar konstnärer, hur avtal skrivs och så vidare.

Konsthall Tornedalen är ett nytt projekt i samverkan med Övertorneå kommun. Verksamheten i Vitsaniemi avses påbörjas under 2013. För denna konsthall med övermattningsmöjligheter, som redan finns knutna till kommande verksamhet, finns visionen att vara "ett svenskt Louisiana" med internationella förtecken. Ett förverkligande innebär en radikal utveckling inte bara av konstlivet i Norrbotten utan kan även få betydelse för det nationella konstlivet.

Havremagasinet i Boden har presenterat sin första utställning denna sommar. Kilen Art Group har skapat en utställning som blivit en stor succé och Bodens kommun har uttalat en vilja att satsa på fortsatt konstverksamhet i Boden med Havremagasinet som en viktig del av satsningen. Möjligheten att en varannårsverksamhet i Havremagasinet blir en del av verksamheten Konstmuséet i Norr bör kunna övervägas där finansieringen för Bodenverksamheten blir likartad som vid årets utställning.

LAB-biennalen är ett mångårigt projekt som genomförts i Luleå med deltagande av konstnärer från hela världen. Både sommarbiennaler och vinterbiennaler med framställning av snöskulpturer, dans och eld som unika inslag har genomförts med stor framgång. Konstnärgruppen Kilen Art Group har varit ansvarig för genomförande och juryarbete. Finansiering har genom åren skett via Landstinget, flera förvaltningar inom Luleå kommun, Länsstyrelsen samt statliga projektmedel. Verksamheten går nu in i ett skede med att söka finansiering för en garanterad, mer permanent framtid.

Under kultursamverkansarbetet har också framkommit att Norrbottens Museums roll för konstlivet i Norrbotten är otydlig och behöver både utredas och förtydligas utåt.

För Norrbottens län ligger samtliga dessa projekt helt i linje med de regionala prioriteringarna och de nationella kulturpolitiska målen för att främja möjligheter till kulturupplevelser, bildning och att utveckla skapande förmågor och att främja konstnärlig föryelse. Samtidigt främjas också internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan och barn- och ungas rätt till kultur. På samma gång ger kommunerna genom tidigare och utlovad delfinansiering uttryck för sin tro på dessa projekts utvecklingspotential. En utveckling av länskonstmuseiprojektet med dels verksamhetsbasen i Kiruna men också Havremagasinet och ett konstresurscentrum skulle kunna vara tänkbar. Konsthall i Vitsaniemi skulle kunna bli en fjärde nod och förutsättningarna behöver utredas ytterligare.

Utöver infrastrukturutvecklingen avser Norrbottens län att under perioden arbeta för ett medvetandegörande om det så kallade MU-avtal som träffats mellan staten och Konstnärernas Riksorganisation/Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare med flera gällande medverkan och utställningsersättning.

Prioriteringar

Att förverkliga de nu angivna utvecklingsprojekten är därför en viktig del av kulturplanens genomförande. Målen för den i planen aktuella perioden blir alltså följande:

- Att en hållbar lösning för verksamheten inom Konstmuséet i Norr åstadkoms. Verksamheten ska inkludera länskonstmuseiverksamhet med centrum i Kiruna, utveckling av verksamheten vid Havremagasinet i Boden och en utveckling av ett resurscentrum för konst i Luleå
- Utreda och utveckla Norrbottens Museums roll för konstutvecklingen i Norrbotten

4. Teatern i Norrbotten

4.1 Teaterns infrastruktur allmänt

Infrastrukturen för teater är relativt tydlig med de två institutionsteatrama Norrbottensteatern och giron sami teåhter. De bägge teatrama präglar mycket av teaterverksamheten tillsammans med Tornedalsteatern som kan sägas vara etablerad på en semi- institutionell nivå. Tornedalsteatern är en form av en fri grupp, med institutionsinslag och med amatörteaterverksamhet och minoritetskultur som grund. Teaterlivet i Norrbotten präglas för övrigt tydligt av att Norrbotten är ett län med flera nationella minoriteter och minoritetsspråk. Det finns tre fria teatergrupper i Luleområdet med medlemmar som till mycket begränsad del kan försörja sig på teaterverksamheten. Dessutom existerar flera amatörteatergrupper mer eller mindre fast etablerade, som framför allt med betydelse för de orter där de är verksamma.

Norrbottensteatern

Norrbottensteatern är Sveriges äldsta länsteater med start 1967. Teatern drivs i stiftelseform och huvudfinansiärer är Norrbottens läns landsting och Luleå kommun. Teaterns uppdrag är att erbjuda publiken i Norrbotten professionell, högkvalitativ scenkonst genom en varierad repertoar för barn, unga och vuxna, både i teaterhuset i Luleå och på turné i övriga Norrbotten. Barn- och ungdom är en prioriterad grupp. Dessutom ingår i verksamhetens uppdrag att samarbeta med amatörerna i Norrbotten via ATR (se nedan) och länsregissören (se nedan). Teatern har en inriktning på musikteater. Antal årsverken på teatern är ca 55. Skådespelarantalet är 13 stycken varav 8 är tillsvidareanställda och merparten av de övriga är långtidsengagerade 2-5 år. Under 2009 gjordes 257 föreställningar i 13 av Norrbottens 14 kommuner. 45 % av föreställningarna var för barn och unga. I angränsande län genomfördes ytterligare 81 föreställningar genom delaktigheten i Norrscen.

Teatern har under senare år återupptagit aktivare turnéverksamhet samt att spela barn- och ungdomsteater. Besöksantalet har ökat under de tre senaste åren. Nya grepp, till exempel med KG Bergström som utfrågare och värd för intressanta inbjudna gäster i KGB- show, har utfallit väl. Under 2010 görs en om- och tillbyggnad av teatern med bland annat en helt ny restaurang.

Samarbete och samverkan med andra aktörer präglar redan nu en stor del av Norrbottensteaterns verksamhet. Med amatörteatern via främst ATR-Norrbotten kommer samarbete att ske i Öppet Manus, Grabben i graven bredvid och Sommarsteatern.

Länsregissörens tjänst ligger med i teaterns bemanningsplan. Tillsammans med ATR-Norrbotten görs varje år en arbetsplan för länsregissören som omfattar både regihjälpen och kompetenshöjande utbildning för ATR:s medlemmar. Teatern bistår dessutom amatörer genom arbetsinsatser från anställda, lån av kostym, dekor, rekvisita samt kunskapsöverförande. Samarbete med Teaterhögskolan är numera reglerat i ett avtal som gör att skolans förstaårselever gör praktik på Norrbottensteatern under sin andra termin genom medverkan i produktioner. Teatern å sin sida bistår skolan med yrkeskompetens vad gäller ljus, ljud, mask, kostym, scenografi, produktion, genom både praktiskt arbete och föreläsningar.

I länet finns ca 300 teaterombud på arbetsplatserna. Referensgrupper av olika slag bildas i samband med pjäsproduktio-

ner och dessa ger fördjupad kunskap om produktionsprocessen. Speciella samarbeten sker med skolor och universitetet liksom med pensionärsgrupper

Då arrangörsledet skiftar i styrka och ekonomi på olika ställen i Norrbotten och i stor omfattning bygger på ideella krafter som varierar mellan kommuner skapas svårigheter för turnéer till kommunerna.

Under 2011 kommer tre pjäser att framföras; TRO, om existentiella frågor, Snövit, en familjemusikal även för turné och en tredelad pjäs av Allan Ayckbourn, Alla älskar Norman. Hösten 2011 innehåller Farsen Rampfeber, Lars Noréns Nat-ten är dagens mor med omvända genus för turné och en pjäs av Mona Mörtlund på tre minoritetsspråk i samarbete med Samiska Teatern och Tornedalsteatern. Under 2009 skedde samarbete med Norrbottensmusiken/BD Pop och planer finns att även fortsättningsvis kunna göra samverkansprojekt med alla länsinstitutioner. Bland annat diskuterar teatern och Piteå kammaropera ett gemensamt projekt. Norrbottensteatern har samarbete med många föreningar och organisationer samt med kulturskolan. Med näringslivet i Norrbotten finns samarbete för att på så sätt förstärka teaterns ekonomi. Det är ett nystartat sponsorarbete som kräver mycken tid och som förhoppningsvis ska kunna stärka teaterns ekonomi.

Tornedalsteatern

Tornedalsteatern bildades 1986, som en amatörgrupp som gjorde föreställningar med länsregissören Ulla Lyttkens. Tidigt användes språket meänkieli. I samband med att meänkieli fick minoritetsspråksstatus blev anslagen större och fler kunde anställas. En teaterchef anställdes år 2005.

Under fem år har teatern hittat sin form som en "community theatre" det vill säga en projektverkstad, mötesplats, arbetsplats för Tornedalens kulturarbetare. För kontinuiteten står de anställda, teaterchef, producent, två teaterledare, halvtidsanställd ekonom samt lönebidragsanställda personer inom kostym och teaterteknik. Innehållet i projekten kommer från författare och andra kulturarbetare och varje projekt har sin särskilda finansiering, oftast i en kombination av biljettintäkter, extra anslag eller projektmedel från EU.

Varje år de senaste fem åren har teatern gjort en föreställning för barn och unga, där skådespelarna varit anställda för att göra produktionen.

Man har också gjort sommarteatrar, till exempel den nationellt och internationellt uppmärksammade Krigsoperan. Tre av sommaruppsättningarna har haft Bengt Pohjanen och Kaj Chydenius som upphovsmän och dessa produktioner har samlat tusentals åskådare. Medverkande i dessa produktioner har i huvudsak varit amatörer men under professionell ledning.

Teaterledarna har genomfört pedagogisk föreställningsverksamhet i mycket stor omfattning under åren, ofta i samarbete med kommunernas skolor. Dessutom har teatern gjort produktioner i samarbete med Tornedalska kulturarbetare, där föreställningarna turnerat i riklig omfattning. Teatern har med en produktion spelat i Sveriges Television samt på Dramaten. Tornedalsteatern har under de senaste fem åren blivit välkänd i teatersverige, för sin förmåga att göra teater "underifrån" och för hitta en meningsfull samverkan mellan deltagande och hög kvalitet i teaterkonsten.

För Tornedalsteatern är således amatörteatern grunden i verksamheten. Det finns inom teatern flera självständiga

föreningar, däribland Meänmaan Teatteri, Polcirkellandteatern, Sipsa-revyn och Karungi amatörteaterförening. Det uppstår fortlöpande nya grupper, med såväl ungdomar som pensionärer.

Det sker samarbete över nationsgränserna, bland annat i finska Pello och Tornio finns många som varit med i teaterns föreställningar.

Tornedalsteatern lägger stor vikt vid samarbetet med amatörer. För att teatern skall lägga större stöd på uppsättningar med amatörer fordras det att meänkieli eller tornedalsk identitet är inblandat. Detta är det unika med Tornedalsteatern. För minoriteten har teatern haft stor betydelse.

De senaste åren har anslaget "frusits" vilket inneburit att anställningarna i basorganisationen minskat. Teatern har under 2010 inte längre råd att ha en producent vilket minskar kapaciteten för projekt väsentligt. Fortbildning och kompetensutveckling är minimal och risken för stagnation är påtaglig. I projekten kan teatern sällan erbjuda rimliga villkor för författare och kulturarbetare.

giron sámí teáhter

Samisk teater i Sverige startades genom teatergruppen Dálvadis, som etablerades 1971 i Jokkmokk och upplöstes 1991. Därefter startades Samiska teatern och teatern heter idag giron sámí teáhter och finns både i Kiruna, Norrbotten och i Tämaby i Västerbotten. giron sámí teáhter, fick ett fast statligt anslag 2001 och finansieras nu genom Jordbruksdepartementet via Saminget, av Kiruna och Storumans kommuner samt av landstingen i Norrbotten och Västerbotten. Teatern har sitt huvudsäte i Kiruna och är en turnerande institutionsteater. giron sámí teáhter har motsvarande svårigheter att sälja föreställningar som övrig scenkonstverksamhet.

Teatern har i samarbete och turnéverksamhet med Beaviva Norges motsvarighet och nationalscen, bland annat uppfört två verk av Shakespeare, Hamlet och Macbeth, på Ice Globe Theatre i Jukkasjärvi. Samiska teatern har också egna produktioner som med jämna mellanrum turnerar i Sápmi. Särskild ungdoms- och amatörverksamhet genomförs i Tämaby kommun. Ett stort ungdomsprojekt, musikteater- och berättarprojekt, genomförs på nordsamiska respektive meänkieli under två år.

En annan gren av den samiska teaterverksamheten på svensk sida är Åarjelh Samien Teatere, sydsamisk teater, som har sitt säte i Tämaby och i Mo i Rana. Teatern bildades 1985 och är gränsöverskridande med idag mycket begränsad verksamhet. Åarjelh Samien Teatere har etablerat sig som en amatörteater och sätter upp barn- ungdom- och vuxenteater med omkring två uppsättningar per år.

Utveckling

giron sámí teáhter genomför för närvarande en utredning/utvärdering som kommer att utmytna i en framtidsanalys för eventuella förändringar av teaterns organisation och finansiering. Utredningsarbete/utvecklingsarbete i arrangörsledet behöver göras.

4.1.1 Amatörteaterverksamhet

Norrbotten har en stark amatörteaterverksamhet. ATR (Amatörteatramas riksförbund) är huvudorganisationen i länet. ATR, som har ca 20 medlemsgrupper, tillhandahåller kurser, träffar och inspirationsmöten för länets revy- och amatörteatergrupper. Dessa har möjlighet till stöd och utbildning via organisationen.

ATR har ett regionalt ekonomiskt stöd och ett nära samarbete med länsregissören som är placerad vid Norrbottensteatern (jmf. ovan). Möjlighet finns för ATR:s medlemmar att hyra och låna lokaler och material från regionteatern.

4.2 Det fria teaterlivet

Idag är endast två grupper anslutna till Teatercentrum och därmed också godkända som fri grupp. Att vara turnerande fri grupp i ett så stort län är komplicerat. Avstånd med långa resor gör att kostnaden för en föreställning blir så hög att köparna har svårt att kunna genomföra köp. Det är också svårt för grupperna att sätta ett likvärdigt pris på sin föreställning då omkostnaderna beror på hur långt de måste resa och hur många föreställningar som blir sålda. Trots ett intensivt planerande av turnéläggning samt möjlighet till ett mindre turnéstöd från regionen är det en mycket tuff marknad. Parallellt med ordinarie föreställningsverksamhet måste grupperna hitta andra försörjningsarenor, till exempel via företagsutbildningar och kurser.

4.3 Kulturplanens prioriteringar

4.3.1 Teatern och den regionala tillväxten

Teaterverksamhet utvecklas efter hand till att bidra till den regionala tillväxten. Det handlar numera inte enbart om föreställningsverksamheten och att skapa upplevelser i kulturmiljöer utan som tydliga samarbetspartners med näringslivet. En starkare förankring i näringslivet med sponsorsarbete och utbyte av tjänster skapar breddad finansiering för verksamheterna. Norrbottensteatern är idag i en utvecklingsfas när det gäller dessa aktiviteter och Tornedalsteaterns position som lokal teater mitt i utvecklingen av den nya gruvexploateringen i Pajala kan komma att ge Tornedalsteatern en intressant position. Också den ökade vikt vid minoriteternas villkor som man fäster inom EU kan göra att särskilt minoritetsspråksteatramas betydelse ökar i framtiden.

Större samarbetsytor mellan institutionerna och mellan det fria kulturlivet och institutionerna kommer att bidra till tillväxten liksom alla stora sammankomster som en barnteaterbiennal och dylikt.

4.3.2 Teater med och för barn och unga

Alla länets teaterverksamheter arbetar med produktioner för barn och unga. Bilden av problematiken om varför inte kommunerna och föreningarna köper in mer professionell verksamhet skiftar men grunden är gemensam: bristen på pengar i kommuner och skolor. Norrbottensteatern har ett uppdrag att turnera med barn- och ungdomsuppsättningar. Dock upplevs utbudet från teatern komma "sist i kön" med sitt utbud och teatern har heller inget avtal med kommunerna som Norrbottensmusiken har. Viss barn- och ungaverksamhet finns hos Tornedalsteatern och giron sami teatrer samt Lule Stass och Teater Scratch. Flera fria grupper från andra håll i landet, särskilt med en mindre personalstyrka, köps in av kommunerna och det innebär att länets utövare får en mer begränsad marknad. Kanske är det så att framför allt just när det

rör teater för barn och unga som det stora länets geografi gör sig påmind. Det är dyrt med transporter och artistkostnaderna blir extra stora för artister som reser långt inom länet och ofta måste övernatta. Kommunerna har inte alltid möjlighet att subventionera teater för sina barn och ungdomar och därför får inte alla länets 24 000 barn och unga del av teater i önskad utsträckning. Ett stort behov av att lösa denna fråga finns idag. Alla kulturskolor har inte heller möjlighet att erbjuda kurser eller annat deltagande när det gäller teater.

En scenkonstbiennal för barn- och unga planeras i Luleå med första start i maj 2011. Biennalen kommer att fokusera på scenkonst med Barents/Nordkalottinriktning. Den ska bli en motsvarighet till den biennal som hålls i Lund jämna år.

4.4 Utvecklingsfrågor

För att kunna nå fler barn och ungdomar med teaterupplevelser och skapande av teater måste problemen med turnerande verksamhet åtgärdas. Detta är ett generellt problem. Teatrama kan inte skapa tillgänglighet för alla till de föreställningar som produceras på grund av de långa avstånden och de därmed föränsade kostnaderna. Här kommer också Skapande skola aspekter in som stora kostnader för skådespelare att under längre tid befinna sig ute i länet utanför ordinarie produktioner.

Svårigheten att finansiera turnéerna drabbar framför allt våra barns och ungdomars möjligheter att ta del av teaterkulturen.

Norrbotensteaterns satsning på Barn och ungdomsteaterbiennalen i Luleå kommer att skapa utveckling inom scenkonstens område. Här kommer ytterligare finansiering att behövas för genomförandet av projektet, förutom de redan erhållna 300 tkr från Kulturrådet.

Tornedalsteatern har ett tydligt stöd av alla tornedalskommuner och av många organisationer med anknytning till Tornedalen. Uppenbarligen har teaterverksamheten under de senare åren varit viktig för både Tornedalens kulturliv och för meänkielis utveckling. Ett förtroende finns även från övriga länet för teaterns verksamhet och en gemensam önskan finns för att bidra till utvecklingen av verksamheten med en stabilare ekonomisk grund.

ATR och amatörgruppemas utvecklingspotential ligger i att de erbjuder kontakter och utbildningsmöjligheter för nya och unga intresserade norrbottningar. Grupper behöver stöd och hjälp med marknadsföring för att kunna nå ut. Nya nätverk och möjligheter att nå ut till de skolor och grupper som idag inte kommer i kontakt med teatern behövs.

Det ligger i kulturplanens ambition att de nämnda bristerna efterhand ska åtgärdas och utvecklingsmöjligheterna tas tillvara.

Prioriteringar

Att förändra dagens villkor för tillgängligheten och förverkliga förslagen är därför en viktig del av kulturplanens genomförande.

Målen för den i planen aktuella perioden blir alltså följande:

- Att de ekonomiska förutsättningarna för Tornedalsteatern ska stabiliseras
- Att en hållbar lösning för scenkonstens turnéverksamhet tas fram i samarbete med länets kommuner

5. Musiken i Norrbotten

5.1 Musikens infrastruktur allmänt

Den musikaliska infrastrukturens fokus och enda utbyggda institution vid sidan av Piteå Musikhögskola är Norrbottensmusiken. Dessa institutioner samarbetar på ett mycket aktivt sätt. Musiklinjen vid Framnäs folkhögskola är också av betydelse för musiklivet i Norrbotten bland annat som rekryteringsbas för Musikhögskolans olika linjer. Sverigefinska folkhögskolan samarbetar med Kalix kommun i en musikläroutbildning i pop, rock och jazz.

Norbottensmusiken fungerar som ett nav i musiklivet med sin länsverksamhet dels genom produktioner/konserter, dels genom workshops och pedagogiskt arbete som genomförs i alla länets kommuner. Förutom Norrbottensmusiken finns många utövare i det fria musiklivet, band och grupper av mer eller mindre fast karaktär. Det finns enskilda musikutövare inom olika genrer och inte att förglömma, den musik som skapas och genomförs för olika kyrkliga evenemang och det musikutövande som kyrkan driver i egen regi och i samarbete med andra. Norrbotten har en stark körsångartradition och en av Sveriges mest välkända vokalsembler med erkänt hög kvalitet och direkt koppling till Musikhögskolan i Piteå, Erik Westbergs vokalsemble.

Vissa kommuner har också särskilt många ungdomsband och anordnar också sammankomster där dessa kan träffas mellan-kommunalt. Exempel på dessa är Överkalix, Haparanda och Luleå.

När det gäller kulturskolor/musikskolor i Norrbotten ser kartan mycket olika ut. Vissa kommuner har uppdragit åt studieförbunden att arbeta med musikskoleverksamhet på fritiden, andra kommuner har gratis undervisning inom kultur-/musikskolans ram. Kulturskolorna är mycket ofta kopplingen vidare för norrbottens-ungdomar till ungdomsmusicerande och till estetiska utbildningar.

5.1.1 Norrbottensmusiken

Norbotten har en länsinstitution inom musikområdet, Norrbottensmusiken, som erbjuder verksamhet för länets alla kommuner i form av konserter och föreställningar för alla åldrar. Den bedriver också länsverksamhet för unga. Produktionsenheter finns i Luleå och i Piteå. Norrbottensmusiken, framför allt genom sin Piteåenhet har ett utvecklat samarbete med Piteå Musikhögskola.

Ett flertal av Norrbottensmusikens verksamheter deltar i interregionala, nationella och internationella samarbeten.

Inom Norrbottensmusiken finns de professionella ensemblerna Norrbotten Big Band (NBB), kammarensemblen Norrbotten NEO, Norrbottens Kammarorkester (NKO) och Piteå Kammaropera med kyrkoopera (PKO).

För länets ungdomar erbjuds i samarbete med kommunerna Norrbottens Ungdoms-symfoniker (NUS), ungdomsstorbandet AYJO (Arctic Youth Jazz Orchestra) och flickkören Arctic Light.

Inom ungdomsmusikområdet finns också stöd till ungdomsband och aktiviteter kring rikstävlingen Musik Direkt.

Skapande Skola projekt och andra liknande samarbeten förekommer med länets kommuner och skolor och förväntas öka framöver.

Norbottensmusiken ger årligen drygt 400 konserter och föreställningar och når en publik/deltagare på cirka 60 000 personer varav cirka 50 % är barn och ungdom. Förutom konserter/föreställningar för barn och ungdom erbjuds ett 50-tal tillfällen med workshops och annan verksamhet för eget deltagande.

Konserter görs regelbundet även i angränsande norrlandslän, delvis inom NMD, Norrlands Nätverk för Musikteater och Dans. Ett samarbete pågår i öst-västlig riktning med Finland och Norge, bland annat genom ett interregionalt EU projekt, Music on Top, initierat på basis av NBB vars utfall uppfattas som mycket framgångsrikt av alla tre deltagande länder/regioner. Ytterligare ett EU projekt är under framtagning där sju orkestrar från sex europeiska länder planeras samarbeta under fem år.

Under 2009 gav ensembleerna NBB, NEO, NKO, NUS och PKO tillsammans 15 konserter och föreställningar i övriga Norrlandslän: Dorotea, Lycksele, Storuman, Vilhelmina, Skellefteå, Härnösand, Östersund och varav 8 föreställningar/konserter i Umeå.

Orkesterverksamheten

Det finns fast anställda musiker på heltid i NBB och i NEO, som dock av ekonomiska skäl inte är fulltaliga ensembler. Musikerna i NEO arbetar också i Norrbottens Kammarorkester, som i övrigt består av frilansmusiker. Samma förhållande gäller för kammaroperaverksamheten.

Statligt bidrag för orkesterverksamhet finns endast för Norrbottens Kammarorkester och för NEO med sammanlagt 4 427 tkr. I övrigt finansieras orkesterverksamheten med regionala och kommunala medel och via länsmusikanslaget. (Till kammaroperaverksamheten avsätts 220 tkr ur det statliga länsmusikanslaget).

De professionella musikerna utgör grunden för institutionens egen produktion och för samarbeten i länet och med andra utanför länet. Den svaga statliga finansieringen av orkesterverksamhet i norra Sverige innebär dock svårigheter att få tillräcklig volym i konsertproduktion och för att finansiera turnéer och olika former av samarbeten.

Detta sammantaget med olika slags externt tillkomna kostnadsökningar de senaste åren innebär stora påfrestningar för verksamheten vid Norrbottensmusiken. Det är svårt att genomföra länsmusikuppdraget i önskad omfattning.

Det är av ekonomiska skäl inte heller möjligt för Norrbottensmusiken att ta in extern produktion för turnéer i länet som komplement till den egna produktionen av konserter för vuxna.

Barn och ungdom

Till konsertproduktionen för barn och ungdom anlitas frilansmusiker och artister i stor omfattning, i möjligaste mån från länet, men flertalet frilansare återfinns i storstadsregionerna. Antal barn som årligen nås av ett konsertutbud är mellan 24-28 000 och utbudet brukar vara ca: 240 föreställningar.

Sedan lång tid tillbaka finns ett samarbete med studenter och lärare från Musikhögskolan i Piteå och dess tonsättarstudenter, vars kompositioner framförs av NEO. Även Tonsättarskolan på Gotland, som samarbetar med Piteå, omfattas av samarbetet mellan den professionella ensemblen och de blivande tonsättarna.

Även orkestrarna och deras musiker gör konserter för barn och ungdom. Detta gäller dock i liten omfattning konserter för de mindre barnen, där det är önskvärt med ett särskilt pedagogiskt tilltal.

Ett utvecklingsarbete pågår med att ställa om delar av konsertproduktionen till verksamhet där barn och unga i länets skolor själva deltar aktivt i den musikaliska processen. Denna del är under utveckling och kommer att prövas och utvärderas under de närmaste två åren.

Ungdomsensembleerna NUS, AYJO och flickkören Arctic Light drivs i samverkan med kommunerna och deras musik- och kulturskolor och samlar ungdomar från hela länet. Verksamheterna är av pedagogisk karaktär och konserter görs ofta i anslutning till sammankomsterna.

Arctic Light, som blev utsedd till Årets Kör i Sverige 2010, har en mer omfattande konsertverksamhet, ofta på begäran från olika uppdragsgivare. Arctic Light har kvinnliga körmedlemmar mellan 16-26 år och arbetar med både röst och kropp som ett instrument och har också ofta workshopsuppdrag på högskolor och andra utbildningsanstalter i pedagogiskt syfte vid sina turnéer, särskilt utomlands.

NUS har inlett ett samarbete med Västerbotten och ett samarbete med norra Finland är under planering. AYJO ungdomarna är adepter till NBB's musiker och samarbetar med ungdomar i Troms fylke, Norge och med Uleåborg, Finland. Ett utbyte är också inlett med ungdomar i Skottland. Återbesök av skotska ungdomar väntas till hösten 2010.

Samverkan

Samverkan och samarbete inom det professionella området har nått en god nivå såväl interregionalt, samnordiskt och nationellt som internationellt. Det har stora förutsättningar att utvecklas vidare om ensembleerna kan få ökade produktions- och turnémedel.

Genom orkestrarnas externa samarbeten åstadkoms ett visst inflöde av produktioner från annat håll till Norrbotten. Ett etablerat samarbete finns numera med Norrlandsoperans Symfoniorkester och Uleåborgs Symfoniorkester.

Genom samarbetet inom NMD "byter" även de fyra norrlandslänen produktioner av musikteater/opera och dans med varandra.

Samverkan sker även mellan institutionerna i Norrbotten, till exempel Norrbottensteatern och Norrbottensmusiken.

Utveckling

Med ensembleerna Norrbotten NEO och Norrbotten Big Band står Norrbottensmusiken i framkant bland landets länsinstitutioner då det gäller att beställa och framföra nyskriven musik. Kammaroperan har uteslutande ägnat sig åt att framföra och även beställa nya operaverk.

Tillsammans med det kluster av nyskapande kompetens som finns i länet i form av verksamheterna vid Musikhögskolans i Piteå med bland annat Erik Westbergs Vokalensemble och Danshögskolan, och Acusticum med Studio Acusticum, finns en betydande kritisk massa för nyskapande musik i Norrbotten. Norrbottensmusikens spetsensembler NBB och NEO, konsertsalen Studio Acusticum med akustik i världsklass och kommande digitala sändningar, tillsammans med Musikhögskolans kompetenser och nätverk utgör en idealisk plattform för detta kraftcentrum. Den ljudteknikerutbildning som finns på Musikhögskolan idag klassas av många inom branschen som Europas bästa ljudteknikerutbildning.

Vid bildandet av ett kraftcentrum kan Norrbotten NEO och Piteå Kammaropera med fördel föras samman till ett begrepp, NNEO, Norrbotten Neo, Opera och Ensemble. NNEO ska även fortsättningsvis producera nutida musikdramatik men i ett format, som med lätthet kan turnera i hela Norrland och i ett fortsatt samarbete inom NMD. I centrumsatsningen skulle även kunna ingå en årlig festival i en gemensam satsning mellan

kommun, region och stat. En sommarfestival i midnattssol kunde bilda en pendang till midvinterns Matteifestival i Luleå. Likaså diskuteras en fast anställd kör under Erik Westbergs ledning, som del av kraftcentrumsatsning.

Andra festivaler i nyskapande anda som Swedish Jazz Celebration och Music on Top i Luleå har genomförts 2007 respektive 2009 med utgångspunkt från NBB's verksamhet och kommer att upprepas 2011.

Med den av Norrbottensmusiken/landstinget föreslagna flyttningen av den Stockholmsbaserade elektronmusikstudion EMS, Elektroakustisk Musik i Sverige, från Stockholm till Norrbotten skulle bilden bli komplett. En samordning av studions resurser med de norrbottniska tillgångarna skulle förmera satsningen på ett kraftcentrum för nutida/ny musik i länet och landet.

Med ökade medel skulle också den organiska utvecklingen med en halvtidsanställd vokalensemble, delfinansierad av Piteå Kommun och med vissa medel från Norrbottens läns landsting kunna komplettera bilden av en verkligt intressant miljö för utveckling av den nutida musiken.

Grundförutsättningen för det fortsatta byggandet av ett norrbottniskt kraftcentrum för ny musik är dock fortfarande en kraftfull satsning på orkesterverksamheten.

En ökad och särskild satsning på orkesterverksamheten frigör utrymme inom dagens länsmusikanslag för samarbete med det fria musiklivet och för verksamhet och utbud för barn och ungdom. Ett uttalat behov finns också från det fria musiklivet att utveckla kontakterna med Norrbottensmusiken, att kunna använda länsverksamheten som resurs och kanal vid arrangemang och att kunna ta del av dess musikkunskaper. Målet skulle vara att samarrangera konserter och kulturaktiviteter som skulle gagna både utbud och tillgänglighet för länets invånare.

5.1.2 Samisk musik

Jojk är en samisk traditionell kommunikations- och uttrycksform som i modern tid utvecklats i olika riktningar. Det var först under 1900-talets senare del som det svenska samhället började erkänna jojk som en uttrycksform. Jojken har också kommit att få en viktig position som symbol för samisk identitet utåt i världen och inåt bland nya generationer av samer.

Åtte fjäll- och samemuseum har drivit två jojkprojekt för att både bevara och utveckla jojken som tradition och konstform. Det finns ett behov av att skapa en fastare struktur för utveckling för jojken i likhet med det som hittills gjort för språk, duodji och teater. I Nordiskt jojkarkiv vid Libris deldatabas finns idag 6765 jojkinspelningar från Norge och Sverige sökbara tack vare ett interregionalt samarbetsprojekt som drevs 2005-2007.

I Sverige finns mycket få arenor där modern samisk musik kan nå ut till större publik. I Norge finns festivalerna RidduRiddu och Påskfestivalen i Kautokeino med Sámi Grand Prix och i Sverige erbjuder Jokkmokks marknad och Samiska veckan i Umeå en scen för samisk musik. Sameradion är en viktig musikförmedlingskälla. I Norge har en riksscen inrättats för nationell och internationell folkmusik, jojk och folkdans. Troms Fylke har inrättat en länsjojkbare som erbjuder konserter för barn och ungdomar samt är en länk i samarbetet med nationella och internationella musikmiljöer.

5.3 Det fria musiklivet

I Norrbotten har det historiskt funnits ett rikt musikliv. I flera kommuner finns stolta traditioner med orkestrar och annan verksamhet som betytt och fortfarande betyder väldigt mycket. Ett exempel är Piteå men också Gällivare kommun, där Malmberget under många år var en plats för musikskapande och utövande inom den klassiska musiken.

Genom åren har många blivit framgångsrika inom musikområdet både instrumentalister och solister inom vokalmusiken. Idag är inte orkestrar lika ofta förekommande i länet som förr. Musikintresset växer dock bland de unga i Norrbotten. Musik- och kulturskolorna spelar en viktig roll och ger möjligheter för unga att få musikutbildning.

Även studieförbunden och kommunerna har stor betydelse för att det fria musiklivet skall kunna fungera. Lokalfrågan och möjligheterna att uppträda är två återkommande frågeställningar för dem som arbetar med musiklivet.

Mindre grupper och ensembler är i dag relativt vanligt förekommande i Norrbottens kommuner. Vill man som ung spela med i orkester är det ofta inom musik- och kulturskolan det sker. I de lite större städerna i länet finns dock viss orkesterverksamhet kvar, bland annat har Boden en orkesterförening.

En stor och växande rörelse inom musiken är vokalmusiken, både körverksamhet och mindre grupper. Påtagligt många flickor sjunger men även pojkar engagerar sig vokalt. På samma sätt som pojkarnas deltagande ökar inom sången ser vi nu också allt fler flickor som spelar både trummor och elgitarr. Olika talangprogram har gjort att intresset för att sjunga och slå sig fram har vuxit enormt.

I Norrbotten finns i dag inte många som kan leva på sin musik. Kärva villkor gäller för dessa musikutövare. Många får ha musiken som sin hobby.

Utveckling

Utifrån det mycket stora musikintresse som finns och det rika utövandet både inom det fria musiklivet, på våra högklassiga utbildningar och inom länsmusiken behöver stödet och strategier för utveckling sammanfogas. När det gäller det fria musiklivet behöver möjligheter att växa och utvecklas erbjudas artister och grupper, att upprätthålla kompetensen för de traditionella orkesterinstrumenten och att kunna erbjuda speltillfällen i andra sammanhang än konserter. Det fria musiklivet har också möjlighet att bli en tydlig del av utveckling inom området kultur och hälsa i Norrbotten, till exempel inom vårdens verksamheter.

Det fria musiklivet spelar en mycket viktig roll för ett vitalt, utvecklande och spännande musikliv. Att ta vara på den kunskap och kraft som finns kommer att ge effekter inte bara för musiklivet självt utan även av bilden på länet som en region som tar vara på sina duktiga utövare och på så sätt bidrar till ett spännande och öppet län. Musik är en kraft som förenar och ger inspiration och mod till nya djärva grepp.

5.4. Kulturplanens prioriteringar

5.4.1 Musik och den regionala tillväxten

Inom musiken finns ett projekt i Norrbotten som kan ses som exempel på hur kulturen kan bidra till den regionala tillväxten. Relativt framgångsrikt är projektet BD-Pop, som haft som mål

att synliggöra unga musik- och sångtalanger, arbeta fram presentationsmaterial och en bas för dessa artister och möjliggöra för dem en väg till etablering. Projektet avslutas 2010 men kan komma att förlängas i en eller annan form. Det är ett samarbetsprojekt mellan Kommunförbundet, flera enskilda kommuner bland annat Luleå- och Kiruna kommuner samt Norrbottens läns landsting.

I Norrbotten finns en del fristående artister som försörjer sig på sitt musikutövande, men med en nationell och till och med internationell marknad. Våra artister med rötter i den samiska kulturen är tydliga exempel på detta samtidigt som de också lyfter fram den samiska kulturen i sitt yrkesutövande. Detsamma kan också börja skönjas i fråga om tornedalska artister med rötter i meänkieli.

Föreningslivet har haft betydelse för utvecklingen av musiken i norr. Studieförbunden är idag viktiga för musiklivets utveckling och särskilt i ungdomsarbetet.

Norrbotten ser en vidareutveckling av institutionen Norrbottensmusiken utifrån det kraftcentrum som är på väg att ta fart. Piteå kommun och Norrbottens läns landsting bidrar redan idag till den verksamheten men med en utveckling att den ska bli hela Norrbottens särskilda spetskompetenta verksamhet kommer också extra medel att behöva tillskjutas.

5.4.2 Barn och Unga

Mycket finns att göra när det gäller verksamhet för och med barn- och unga. I motsats till konstområdet finns en erfarenhet av arbete med barn- och unga i våra kommuner som är dokumenterad sedan lång tid tillbaka. Mycket av svårigheterna att fullfölja tillgänglighetsuppdraget är baserat på de enormt långa avstånden i Norrbotten. Kostnaderna för att konserterna på mindre orter långt från centralorten är höga och det krävs stora ansträngningar för att alla kommuner ska kunna få besök av professionella musikutövare. Norrbottensmusiken fullgör sitt uppdrag men skulle vilja utveckla det ytterligare inte minst genom Skapande skola. Problematiken är väldigt snarlik den som finns på teaterområdet: skolorna måste uttala behovet och önskan och kommunerna måste samtidigt vara beredda att satsa på professionellt musikutövande för förskole- och skolbarn.

Kulturskolornas alternativt musikskolornas roll kan inte nog betonas. Inte bara som plantskola för musikutövande och blivande musiker och artister utan för barnens och ungdomarnas möjligheter till att uppleva, lära känna sig själva och mogna som människor. Norrbotten län befäster att år 2014 bör alla kommuner ha en fungerande musik- alternativt kulturskola.

Precis som inom teaterområdet är musikområdet beroende av en samverkan mellan bredd och spets.

Utvecklingen av spetskompetensen är beroende av att det finns en bas med många amatörutövare och tvärtom. Amatörer och studerande behöver den stimulans som riktigt goda musikers påverkan har genom sitt utövande.

Både inom det fria musiklivet som inom barn och unga verksamheten i länet finns behov av en musikinstitution med goda kunskaper och möjligheter att verka som en resurs och ett stöd till länets musikutövare och brukare.

5.4.3 En översyn av insatserna för musiklivet

Som framgår av redovisningen finns både stora behov och många möjligheter när det gäller utvecklingen av Norrbottens musikliv. Det finns därför skäl att göra en särskild, samlad

översyn av de musikpolitiska insatserna i länet. Kulturplanen föreslås därför innehålla ett ställningstagande till en sådan översyn. De ambitioner som bör knytas till översynen kan sammanfattas i följande punkter som också svarar mot utvecklingsmål för perioden:

- Att säkerställa att musik och kulturskolor finns i alla kommuner. Musik och kulturskolan är i dag en viktig plattform för unga som vill lära sig spela instrument och komma i kontakt med musiken på ett positivt sätt. Musik och kulturskolan är också viktiga för att ge barn och ungdomar möjlighet att upptäcka de traditionella musikinstrumenten
- Att ungdomar och vuxna ges möjlighet att utöva sitt musikintresse genom tillgång till replokaler och speltillfällen. En förutsättning är att kommunerna samverkar och stöttar studieförbunden för att upprätthålla ett vitalt musikliv
- Att verksamma musiker i länet i högre grad nyttjas och stötts av länet och kommunerna med speltillfällen och andra projekt inom musiken.
- Att musikhögskolan blir mera aktiv och en tydligare motor för musikutbildningen och fortbildningen i länet. Ett ökat samarbete med kommunerna höjer kompetensen hos lärare och elever och ger i slutändan också ett bra resultat för det fria musiklivet.
- Att vi har en plan och samverkan kring hur vi ska säkerställa att de traditionella orkesterinstrumenten fortfarande kan leva ett gott liv. Musikutbildningar, studieförbunden, orkesterföreningar m.fl. måste alla hjälpas åt för att ge utrymme för elever i musik-/kulturskolor till vidareutveckling. Murarna mellan genrer behöver rivas.
- Att en fortsatt satsning görs på en konsulent för ungdomsmusik. Konsulenten ska tillsammans med ungdomarna bygga mötesplatser och nätverk och därmed stötta och lotsa ungdom in i musikens värld..
- Att vi stöttar den icke kommersiella musiken som jazz, folkmusik, klassiskt m.fl. genrer.
- Att nya kompositörer och genrer ges möjlighet att utvecklas. Nyskriven musik där man kan få pröva olika vägar och nya samverkansformer, gärna mellan genrer och där amatörer och proffs kan mötas
- Att stärka samverkan mellan amatörer och yrkesverksamma musikanter. På teatersidan är denna form utarbetad. Motsvarigheter behöver skapas även inom musikområdet..
- Att göra en tillförlitlig beräkning av antal band och mindre musikgrupper, med två eller fler medlemmar, som finns i länet

Prioriteringar

Att förverkliga de nu angivna förslagen är därför en viktig del av kulturplanens genomförande. De huvudsakliga målen för den i planen aktuella perioden blir alltså följande:

- Att ett kraftcentrum för ny musik skapas i samarbete mellan Norrbottensmusiken, Musikhögskolan i Piteå och Acusticum
- I alla länets kommuner bör finnas musik- alternativt kulturskolor år 2014
- Att en satsning görs på en ungdomsmusikkonsulent

samt därutöver:

- Utveckla samarbetsformerna mellan Norrbottensmusiken och det fria musiklivet i Norrbotten
- En samlad översyn över de musikpolitiska insatserna i länet

6. Dansen i Norrbotten

6.1 Dansens infrastruktur allmänt

Dansen i Norrbotten har utvecklats på ett påtagligt sätt under de senaste 20 åren. Idag är dansen en etablerad konstform i Norrbotten, även om den ännu inte har en lika självklar och tydlig plats som teatern och musiken. Kanhända har motståndet mot dansutövande varit extra starkt i vissa delar av Norrbotten på grund av de religiösa förtecken som fortfarande gör sig påmind. Det har varit svårt att engagera pojkar för dans men, på denna punkt har den länsövergripande dansverksamheten i Norrbotten, Dans i Nord, varit framgångsrik. Förutom Dans i Nord finns också dansverksamhet genom olika dansskolor och dans- och rytmikverksamhet i Luleå, Piteå och Kiruna. Dans i performance lärs ut på Sverigefinska folkhögskolan i Haparanda.

Kompani Nomad är ett professionellt samiskt danskompani med säte i Göteborg som arbetar för att återinföra de samiska danstraditionerna. Kompaniet har som mål att få ett nationellt uppdrag att skapa en ny samisk dansteater för barn och ungdomar.

6.1.1 Dans i Nord

Hösten 1992 tog Statens Kulturråd och Norrbottens läns landsting gemensamt initiativet att starta Sveriges första försöksverksamhet med regional danskonsulent. År 2000 bildade Piteå kommun och Norrbottens läns landsting, med Piteå kommun som huvudman, ett regionalt resurs- och utvecklingscentrum för dans, Dans i Nord, dit också danskonsulenten knöts.

Verksamhetens övergripande, långsiktiga mål är en väl organiserad regional dansstruktur för dans där samverkan mellan lokala, regionala, nationella och internationella aktörer gemensamt skapar goda möjligheter för länets invånare att utöva dans, ta del av danskonst, bilda och utbilda sig samt vara yrkesverksamma inom dansområdet. Dans i Nord har haft strategin att skapa aktiviteter runt om i länet med Piteå/Luleåområdet som nätverkets ram. Den geografiska spridningen har också varit en av framgångsfaktorerna. Verksamheten har i olika sammanhang utvärderats som ett nationellt föredöme.

Dans i Nords har en begränsad personalstyrka (se bilaga) och övriga projekt- eller uppdragsanställs. Budgeten omfattar ca 3 miljoner per år. I fråga om kostnader bör särskilt noteras de stora avstånden i Norrbotten som innebär många och långa resor till dryga kostnader för den regionala verksamheten.

Dans i Nords verksamhet kan beskrivas som en ny form av kulturinstitution och initierar, koordinerar och driver såväl långsiktiga utvecklingsprojekt som regelbundna aktiviteter med koppling till en rad samhällsområden (konst, kultur, utbildning, fritid, hälsa, näringsliv). Samverkan med civilsamhället, offentliga förvaltningar, myndigheter och i växande grad även näringslivet är med andra ord både en naturlig del av och en förutsättning för Dans i Nords arbete.

I dialog och/eller samarbete med andra aktörer producerar, samproducerar och förmedlar Dans i Nord professionella föreställningar, arrangerar workshops, seminarier och föreläsningar för allmänheten eller valda målgrupper. Man förmedlar praktiska pedagogiska danstjänster till skolor och fritidsverksamheter, ansvarar för skaparprojekt med barn, unga och vuxna amatörer, driver utvecklingsprojekt, administrerar och driver projekt på uppdrag av organisationer, offentliga förvaltningar, myndigheter med flera. Dessutom tar Dans i Nord initiativ till och ansvarar

för projekt där målsättning är att etablera nya verksamheter och därmed sprida ansvarstagandet (ex. kommunala huvudmän) för dans.

Dans i Nord har väl utvecklade rutiner för uppföljning. Regelmässigt samlar man in data om antalet deltagare och publik, om könsfördelning och åldersfördelning vid de olika projekten. Analysen används därefter som ett redskap i arbetet. Syftet är att hitta bästa möjliga metoder att nå nya specifika grupper eller bredda verksamheten generellt.

Verksamhet

Under de gångna åren har Norrbottens läns dansmiljö vuxit markant. Kommunal dansverksamhet för barn och unga har etablerats i åtta av länets kommuner och yrkesinriktade dansutbildningar (Svenska Balettskolan i Piteå, Dansprogrammet vid Strömbackaskolan i Piteå, Dansläroverutbildningen vid LTU) har startat inom grundskola, gymnasium och universitet. Dans i Nords personal har varit både drivande och/eller delaktigt i flertalet av de nämnda verksamheternas inrättanden.

År 2000 tog 6028 personer del av Dans i Nords verksamhet. Andelen barn och unga var 65 % och andelen pojkar/män 24 %. År 2009 hade antal delaktiga i arrangemang och aktiviteter ökat till 19 100 personer. Av dessa var 68 % barn och unga och drygt 45 % pojkar/män. Under de senaste åtta åren har antalet deltagare/åskådare m.a.o. ökat med mer än 200 %.

Under perioden har Dans i Nords geografiska spridning varit genomgående mycket god. År 2000 anordnades aktiviteter i 9 av länets kommuner. Därefter har verksamheten årligen haft arrangemang i minst 12 men oftast i länets samtliga 14 kommuner.

Verksamhetens nationella och internationella kontaktnät är stort. Utbyten och samarbeten med aktörer från andra regioner och länder sker kontinuerligt. Under 2008 och 2009 samarbetade Dans i Nord med institutioner, organisationer och fria konstutövare från Finland, Norge, Ryssland, Ukraina, England, Frankrike, Belgien, Österrike och Island.

Dans i Nord har i hög grad bidragit till att förankra dansen som konst- och kulturområde bland länets invånare. Det framgår inte enbart genom det stora antalet publika arrangemang och de nationellt sett höga publiksiffrorna utan även på invånarnas intresse av att delta i de pedagogiska aktiviteterna och projekten. Det senare vittnar även regionens skolors ansökningar om nationella skapande-skola-medel om. Enligt Kulturrådets handläggare (2009) har dans varit det konst-/kulturområde som lyfts fram och prioriterats tydligast i ansökningarna från Norrbottens län under 2009.

6.1.2 Utvecklingsfrågor

De aktiviteter som Dans i Nord initierar, samordnar och genomför syftar till att stärka den regionala strukturen för dans och öka regionens kompetens och kunskap inom dansområdet. Regionens invånarnas möjligheter att ta del av professionell danskonst ska öka. Att skapa modeller för samverkan mellan barn, unga, vuxna amatörer och professionella dansaktörer som att främja kreativiteten och nyskapandet hos länets dansaktörer men också hos representanter för andra kulturyrtingar är viktiga utvecklingsfrågor. Genom dansen skapas också förutsättningar för att öka regionens attraktionskraft, och sysselsättning skapas inte bara för dansutövare, utan även för "kring" verksamheter. Dessutom finns hela tiden ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv med i verksamheten.

Med tio års erfarenheter som grund går nu Dans i Nord,

från 2011, in i en ny verksamhetsfas. Målet är nu att inom tio år förverkliga följande vision

Dans i Nords vision är att Norrbottens län ska bli en av Europas ledande regioner inom områdena:

- Dans i skolan
- Dans som del av besöksnäringen
- Dansfilm och dans i nya medier

Dans i Nord planerar att arbeta för dansens spridning och förankring i länets obligatoriska skolor.

I större omfattning än tidigare ska Dans i Nord dokumentera och sprida resultat och erfarenheter av dans-i-skolaarbetet via nya medier, det Nationella institutet för dans i skolan och andra instanser.

Förmedling av danskonst

Se dans! är ett samarbete mellan Dans i Nord och lokala arrangörsgupper i Norrbottens län och Skellefteå kommun som är inriktat på gästspel av professionella dansare/dansensembler. Arrangörsgrupperna omfattar föreningar, kulturinstitutioner och kulturförvaltningar i Luleå, Piteå, Haparanda, Kiruna och Gällivare kommun. Verksamhetens syfte och mål är att främja Norrbottens läns invånares möjligheter att kontinuerligt ta del av ett kvalitativt utbud av professionella dans-/rörelsebaserade konstupplevelser.

Dans i Nord är verksamhetens nav och tar det övergripande ansvaret för dansgästspelen med allt vad det innebär av att ta del av utbudsdagar, mässor och enskilda föreställningar, att samla information som kan användas av de lokala arrangörerna. Dans i Nord svarar också för planering och avtalsskrivning, marknadsföring och planering av kringaktiviteter såsom workshops och föreläsningar liksom uppföljning

Förutom det egna länets arrangörer och Skellefteå kommuns arrangörer är institutioner/organisationer i andra delar av Barentsregionen återkommande samverkansparter.

Interregionala/internationella projekt

Under de senaste decennierna har intresset för dans och rörelserelaterad scenkonst (performance, installationer, nycirkus etc) ökat markant. I de nordliga regionerna av Sverige, Norge och Finland har detta bl.a. resulterat i lokala och regionala satsningar på dansundervisning för barn och unga, en utvidgning av föreningslivets amatördansaktiviteter samt etableringar av yrkesdansutbildningar, scener och festivaler där ny scenkonst presenteras. Trots en snabb och positiv utveckling är det fortfarande långt kvar innan de nordliga regionernas dans-/scenkonstmiljöer motsvarar de som finns i storstäderna.

Norrbotten ligger långt uppe i norr och långt från storstadsregionerna. För att erbjuda dans- och scenkonstnärer möjligheter att utvecklas i den egna regionen krävs särskilda insatser. Likaså är det angeläget att verk skapade av världens ledande och eller mest nyskapande dans- och scenkonstaktörer presenteras i den nordligaste delen av Europa. Norrbottens konstnärliga utövare och publik behöver mötesplatser som kan förmedla kontakter med och kunskaper om den internationella utvecklingen inom dansen och annan scenkonst.

Kultur Skellefteå Västerbotten, Dans i Nord i Norrbottens län, Jojo Oulu Centrum för Dans och Pyhäsalmi Dans, båda Österbotten samt Nordnorsk Landsdelsscenen för Dans, Nordland, Troms, Finnmarks fylken med stöd från IV A Nord har en gemensam projektplan "Dance & Performing Arts". Planen omfattar ett interregionalt projekt för unga och samproduktioner för

professionella och ett internationellt projekt för internationellt verksamma danskonstnärer och internationellt erkända kompanier med europeisk inriktning. Planeringen stöds av EU.

Kunskapsbildande och nätverksbyggande aktiviteter

Förutom ovan angivna aktiviteter kommer Dans i Nord under år 2011 och 2012 att arrangera dansläger för unga, seminarier, workshops och föreläsningar för allmänheten samt kontinuerligt svara för olika former av dansrådgivande insatser och dansinformationsspridning.

Regionalt dansväxthus

Det är nu snart 18 år sedan Norrbottens läns landsting och sedermera även Piteå kommun (från 1999) via framför allt Dans i Nord, började satsa på att utveckla dansen i Norrbotten. Men fortfarande saknas en lokal som kan tjäna som dansens fasta punkt i länet. I stället har dansen fått hålla till i vitt skilda lokaler. Landstinget anser fortfarande att det är viktigt att en regional verksamhet är mobil, praktiskt verksam och synlig i hela regionen, men parallellt kommer ett fysiskt centrum för dans kunna erbjuda dansen och dansutövare nya möjligheter att växa och vidareutvecklas.

Under perioden har Dans i Nords huvudmän därför för avsikt att projektera förutsättningarna att etablera ett regionalt Dansväxthus i någon av länets kommuner. För närvarande är tanken att växthuset ska vara en plats som erbjuder:

- regelbunden träning för yrkesdansutövare (samarbete med Danscentrum Norr),
- regelbunden träning och projekt för/med dansintresserade unga ("plantskola" där unga har möjlighet att experimentera, utforska och iscensättande egna projekt)
- residens och produktion av nya verk,
- pedagogiska projekt som syftar till att utveckla metoder att arbeta med dans i skolan och med människor med särskilda behov (funktionsnedsättningar etc.).
- regelbundna föreställningar (gästspel), workshops, seminarier m.m. för allmänheten.

6.2 Kulturplanens prioriteringar

6.2.1 Dans och den regionala tillväxten

Dans som kulturell näring

Dansen är en utmärkt konstform som del av utvecklingen av de kulturella näringarna. Från 2010-06-01 genomförs ett treårigt projekt som syftar till att bredda länets danskonstnärers arbetsmarknad. Projektet har namnet Danspool Nord- Dans å miljö. Medel finns beviljade för 12 miljoner kronor uppdelade så att Framtidens kultur bidrar med 1,5 mkr, Norrbottens Läns Landsting med 1,5 mkr, Piteå kommun 3 mkr och EU-mål 2,6 miljoner kronor. Projektet har en kompetensutvecklingsdel, en produktionsdel, en danspoolsdel och en samproduktionsdel. Intentionen inom Dans i Nord är att under de kommande åren skapa en struktur för försäljning och distribution av dansverk, ekonomiskt självbärande efter projekttidens slut. Likaså att samtliga rörelsekonstnärer ska kunna försörja sig på konstnärliga uppdrag och anställningar efter projekttidens slut juni 2013. Förutom detta är intentionen att minst 40 % av projektets deltagare ska vara egna företagare från och med juni 2013 och erhålla minst 40 % av sina intäkter från försäljning av produkter och tjänster till privata nä-

ringar. Sist och slutligen är att minst tre personer årligen från och med juni 2013 ska bli erbjudna arbeten som dansare i externa producenters verk.

Projektet som helhet är även ett regionalt, nationellt och internationellt nätverksbyggande som breddar såväl projektets danskonstutövers som regionens besöksnäringens kontaktnät.

Dansfilm och dans för nya medier

För dans- och filmproducenter är ordet dansfilm likvärdigt med ett eget konstområde. Aktörerna är huvudsakligen danskonstnärer som har övergått till att använda kameran och "klippbordet" som ett koreografiskt redskap.

Globalt sett arrangeras varje år tusentals dansfilmsfestivaler. Festivalerna har ett eget konstnärligt och publikt värde men att de även är ett skyltfönster för den som vill exponera miljöer och konstnärlig kreativitet för aktörer med mer resurser. Festivalerna vänder sig, förutom till en intresserad allmänhet till dans-, film-, bild-, ljudkonstnärer, producenter inom nämnda områden samt företrädare för såväl offentligt ägda som privata/kommersiella TV-, film- och reklamföretag.

Köp av kortkorta filmer till mobiltelefoner, köp av dansfilmer på nätet, digitala dansspel, interaktiva dansläromedel m.m. är exempel på produkter som knappt finns idag. Med det stora, växande intresset för dans finns med största sannolikhet en marknad för ovanstående produkter.

I Norrbottens län finns tekniken och utbildningar inom nya medier och ljud. Dessutom finns dans- och filmkompetens samt fantastiska, unika miljöer. En bred förankring även bland länets invånare är viktig och flera aktiviteter har genomförts för det ändamålet i samverkan med Filmpool Nord och Moderna Dansteatern.

En offentlig dansfilmsdag kommer att genomföras under hösten 2010 med fyra norrbottniska dansfilmer och Becky Edmunds nya film. Den kommer att följas av ett seminarium anordnat gemensamt med Filmpool Nord och LTU (institutionen för musik och medier) för länets aktörer inom dans, film och nya medier. Avsikten är att av detta hämta substans för ett förverkligande av centrum för dansfilmsproduktion och produktion för nya medier.

6.2.2 Barn och unga

Dans i skolan

Dans har en viktig funktion att fylla i skolan; som konst- och kulturhistoriskt arv, som uttrycksform för att spegla vår egen tid, som redskap i annat lärande och som fysisk och social träning. Dans i Nord's pedagogiska arbete riktat mot länets skolor/utbildningar inriktas på fyra områden:

- kompetensutveckling för skolornas personal
- pedagogpool som ger möjlighet för elever och personal till olika former av dans under utbildade pedagoger i länets olika delar
- utveckling av långsiktiga lokala dansverksamheter också som samverkanspart för kommuner och skolor till dans-i-skola verksamhet
- ett unikt skapande av eleverna för publik under ledning av erfarna konstnärer.

Dokumentation och informationsspridning ska ske framför allt genom Nationella Institutet för dans i skolan. (LTU med huvudkontor i Stockholm).

Samverkan med kommunerna och aktivt arbete med Skapande skolprojekt är en viktig framgångsfaktor genom de ekonomiska förutsättningar som medlen till projekten skapar.

Hittills har arbetet inom danssektorn gemensamt med aktuella kommuner i Norrbotten varit mycket lyckosamt och utvecklingen behöver fortgå och inte mattas av.

6.2.3 Slutsatser

Dansen genom Dans i Nord motsvarar i hög grad det kulturpolitiska målet om allas möjligheter till kulturupplevelser och att utveckla sina skapande förmågor. Genom strävan att förmedla kvalitativa dansföreställningar i hela länet och att göra barn och ungdomar delaktiga i utövande fortsätter verksamheten att utveckla medvetenheten och bildningen om dans. I arbetet främjas också internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan. Liksom för konsten är infrastrukturen ännu inte helt tydlig och stabil. Ytterligare ekonomiska resurser är av nöden om verksamheten ska kunna utvecklas ur en projektbaserad form. Dessutom finns behov av ett fysiskt centrum genom en byggnad.

Prioritering

Att förverkliga de nu angivna förslagen är därför en viktig del av kulturplanens genomförande. Det huvudsakliga målet för den i planen aktuella perioden blir följande:

- Att Dans i Nord får fortsatt stöd i utvecklingen och på sikt ska kunna erbjuda danskonsten en institutionell bas i Norrbotten. En utveckling i denna riktning ska ske under programperioden.

7. Norrbottens Museiverksamhet

7.1 Museiverksamhetens infrastruktur allmänt

Norrbottens län har en mångfald av museer i olika storlekar och driftsformer. Generellt kan de olika museerna gruppindelas i tre huvudgrupper, där variationen inbördes även är betydande. De tre grupperingarna kan benämnas som regionala, kommunala och folkrörelseanknutna.

Till den första kategorin, den regionala museiverksamheten, kan räknas Norrbottens museum, Åjtte, svenskt Fjäll- och Samemuseum samt Silvermuseet.

Norrbottens museum är ett kulturhistoriskt länsmuseum. Museet är länets äldsta institution och har ett ansvars- och verksamhetsområde utgörande hela Norrbottens län. Museet har sitt huvuduppdrag från Norrbottens läns landsting och staten, via Kulturrådet. Verksamheten styrs av regleringsbrev från staten och styrdokument från Landstinget.

Åjtte är huvudmuseum för den samiska kulturen, specialmuseum för fjällkedjans natur och kultur och ett informationscentrum för fjällturisten. Museet är en stiftelse.

Silvermuseet i Arjeplog är förutom ett museum uppbyggt kring de omfattande samlingarna efter lappmarksdoktorn Einar Wallkvist, även centrum för kulturlandskapsforskning i subarktiska områden. Silvermuseet utgår från Arjeplog, men har hela det subarktiska området som vetenskapligt forskningsfält.

Till den andra kategorin kan räknas lokala museer med större verksamhet, med i huvudsak kommunal drift. Till denna kategori kan räknas Piteå museum, Gällivare museum samt Försvarsmuseet i Boden.

Den tredje kategorin museer i Norrbotten, utgörs av alla de bygdemuseer som finns i länet. Hit kan härröras bland annat hembygdsrörelsen med över 100- talet föreningar och lika många museimiljöer med samlingar av varierande omfång. Till denna kategori kan även räknas privatmuseer och samlingar i kommunal ägo, som inte har någon permanent visningsmiljö.

7.1.1 Norrbottens museum

Föreningen Norrbottens museum bildades 1886 och har sedan dess ombildats i olika skepnader och ansvarsförbindelser, ett flertal gånger. Numera är Norrbottens museum en av fem basenheter inom Norrbottens läns landstings Division kultur och utbildning, en av landstingets nio divisioner.

Norrbottens museum är för närvarande organiserad med sex separata avdelningar, vilka är starkt integrerade i varandras verksamheter. De sex avdelningarna är BAS (bebyggelse, arkiv, samlingar), KM-kulturmiljöavdelningen), Bildarkiv och samlingar, Registreringsavdelningen, Publika avdelningen samt Kansliavdelningen.

Sett i ett nationellt perspektiv har Norrbottens museum en stark decentraliserad verksamhet. Norrbottens museums varumärke är: Ett museum för hela länet. Av de ca 140 000 användarna under verksamhetsåret 2009 hade själva museibyggningen i Luleå ca 45 000 användare.

Norrbottens museums verksamhet är väsentlig som komplement och katalysator till de kommunala insatserna, något som också framförs vid de regelbundna samråden med varje enskild kommun.

Den demografiska utvecklingen i länet – minskad befolkning och förskjutning mot högre åldrar – kommer på sikt att öka behovet av utbudet och på vilket sätt det görs tillgängligt för alla länsinnevanorna.

Under 2010 stärks samarbetet med Luleå tekniska universitet, genom ett vetenskapligt analysprojekt om stadsomvandlingen i malmfälten. För detta har Norrbottens museum erhållit 586 966 kronor från Riksantikvarieämbetet.

Norrbottens museum genomgår en stor förändring i och med att föremålssamlingarna flyttas från nuvarande magasin till Björkskatan. Under 2010 kommer samlingarna därför att ha en begränsad tillgänglighet.

Norrbottens museum skall bedriva verksamhet i länets alla kommuner, i enlighet med angivna mål för kulturen och i enlighet med det statliga uppdraget. Verksamhetsområdena är arkeologi, bebyggelse och byggnadsvård, samlingar-arkiv-bildarkiv, museipedagogik, kulturprojekt, konst, historia, utställningar och program samt foto och dokumentation. Norrbottens museum ansvarar även för Norrbottens läns landstings konstsamling. Norrbottens museum arbetsleder och projektleder även Folkörelsemas arkiv i Norrbotten liksom länets konstkonsulent.

Som ett led i det långsiktiga förankringsarbetet startar Norrbottens museum under 2010 arbetet med riktad projektverksamhet i länets alla kommuner. Under våren skall en behovsinventering genomföras, för att det strategiska arbetet skall kunna starta senhösten 2010.

Norrbottens museum skall genom aktiv kunskapsuppbyggnad, utredningar och uppdragsverksamhet, även under perioden arbeta för att stärka folkbildningen och utveckla föreläsningverksamhet i Norrbottens län.

Norrbottens museum producerar en årsbok i egen regi varje år, med ett förutbestämt tema. Årsböckerna ges ut i samarbete med Norrbottens hembygdsförbund. Tema för årsboken 2010

– 2012, är bebyggelsehistoria, kommunikationer samt muntlig tradition.

Under den närmaste treårsperioden skall Norrbottens museum systematiskt arbeta för att öka tillgängligheten för brukarna av museets kunskapsamlingar, genom tillgänglighetsarbetet med samlingarna samt utställningsarbetet.

Under 2010 skall fortsatt projektering och iordningställande av nya lokaler för bildarkiv och samlingar på Björkskatan genomföras. Före utgången av 2011 är ambitionen att alla Norrbottens museums samlingar ska vara flyttade till Björkskatan, där även arbetsplatser för BAS och KM-avdelningarna är permanentade.

Den kommande treårsperioden skall Norrbottens museums fasta utställning förändras. 2010 kommer arbetet med nästa års temautställning att påbörjas.

Enheten Bildarkiv och samlingar arbetar med insamling av föremål och fotografier som berättar om människor, företeelser och verksamheter i Norrbotten. Materialet utgör en viktig kunskapskälla för forskare, skolor och en bred allmänhet. Materialet finns samlat i museets arkiv, magasin och databaser.

Föremålssamlingen har byggts upp från senare delen av 1800-talet och framåt. Föremålen representerar olika epoker av Norrbottens historia och innefattar både det unika och det vardagliga. I museets samlingar finns arkeologiska föremål, kulturhistoriska föremål och konst. Idag fokuseras insamlingsarbetet på 1900-talet och vår egen tid.

I Norrbottens museums bildarkiv finns bilder, daterade från 1880-talet fram till idag. Samlingen speglar människorna och samhällsutvecklingen i Norrbottens län fram till idag. Mångfalden är slående - här finns landskapsbilder, arbetsbilder, föremålsdokumentation, arkeologiska dokumentationer, historiska händelser med mera.

Arbete med att projektera nya föremåls- och vårdlokaler pågår för närvarande och kommer att vara slutfört år 2011. Arbetet med att flytta föremålen till nya lokaler kommer att ske kontinuerligt under detta och nästa år.

Fotograferna på Norrbottens museum arbetar med bland annat dokumentation av vår samtid, utställningsproduktioner, bildbyråverksamhet, föremålsfotografering samt filmproduktioner.

Idag registreras museets samlingar digitalt i databasen Carlotta. Systemet ägs av Statens museer för världskultur (SMVK). Museets webbplats är en viktig kontaktyta där en del av museets samlade kunskap görs tillgänglig. Ambitionen är att skapa ett interaktivt verktyg som möjliggör en dialog med allmänheten när det gäller museets samlingar av föremål och bilder.

Endast en liten del av alla Norrbottens museums föremål är utställda. De flesta föremålen finns idag förvarade i magasin. På sikt är dock tanken att fler ska kunna se mer. För att öka tillgängligheten skapas ett öppet magasin på Björkskatan som kommer att vara tillgängligt för allmänhet, forskare och skolklasser efter tidsbeställning.

Norrbottens Minne- se arkivavsnittet

Norrbottens museums konstpedagogiska verksamhet

Norrbottens museums konstpedagogiska verksamhet omfattar visningar, pedagogiskt material, föreläsningar, kurser, artiklar samt elevutställningar och salonger. Kulturrådet betonar i Fördelning av verksamhetsbidrag till regionala museer 2010 vikten att arbeta med den samtida konsten.

Norrbottnens museum arbetar alltmer med handledningar riktade till lärare. Detta ses som ett bra verktyg för att nå skolorna i det vidsträckta länet.

Norrbottnens museum bedriver utställningsverksamhet i musei-byggnaden i Luleå och på andra ställen i Norrbottens län. Museet har ingen direkt permanent utställningsdel utan visar mest tillfälliga utställningar. Varje år visas ca 30-40 utställningar i musei-byggnaden inom olika områden: kulturhistoria, konst, slöjd/hantverk mm. Museet har omoderna lokaler som skapar svårigheter för en modern utställningshantering. Norrbottens Museum följer det MU- avtalet, alltså avtalet om reglerade ersättningar för utställare i statliga lokaler. Det har inneburit ökade kostnader för verksamheten och behov att skära ned på antalet utställningar.

Med landstingets konstsamling arbetar idag en medarbetare på 100 % med landstingskonsten. Personen är anställd av och placerad på Norrbottens museum. Tjänsten innebär i dagsläget inköp, inventering och registrering, vård, placering, visning och budgetansvar.

Idag är syftet med arbetet främst att förbättra och försköna miljön för både de som arbetar i landstingets olika verksamheter och för de som besöker vårdinrättningar, enheter och förvaltningar. Ambitionen är att ha en god överblick över en samling med drygt 10 000 verk utspridda på en rad olika ställen i Norrbotten och årligen planera för inköp.

Norrbottnens museum samverkar i projektet "Konstmuseet i Norr" som finns beskrivet under kulturplanens konstavsnitt. Museet deltar i arbets- och referensgruppen och leder ett pedagogiskt projekt, Labyrint, som handlar om att använda sig av samtidskonstens verktyg i skolmiljö.

Under våren 2010 har arbete skett i fyra skolor och just nu sammanställs en lärarhandledning utifrån resultaten. Handledningen skall ligga på museets webbplats för kostnadsfri nedladdning. Den kan också fungera som grund för skolornas ansökan om medel från Skapande Skola.

Samverkan/länsövergripande och länsövergripande projekt

Norrbottnens museum samverkar inom ett flertal ämnesområden, med olika organisationer både inom och utom Norrbottens län. De fyra nordligaste länsmuseumerna har sedan ett antal år ett samarbetsavtal, där varje museum anger två profilområden som man anser sig ha hunnit lite längre än de övriga tre. För norrbottens museum är dessa profilområden, nationella minoriteter samt Storyline som pedagogisk metod i museiarbetet.

Norrbottnens museum samverkar i omfattande grad med amatörverksamheten inom kulturmiljövårdsverksamheten. Inom detta område kan främst nämnas Norrbottens hembygdsförbund, där Norrbottens museum har ett omfattande samarbete med stöd och rådgivning till de över 100 talet föreningar med över 10 000 medlemmar.

Varje avdelning inom museet har dessutom samarbetsprojekt i större och mindre format, både inom och utanför länet.

Som större internationellt samverkansprojekt kan nämnas det pågående projektet "Roads to Ruija". Det är ett samarbete med institutioner och museer i Finland och Norge. Projektet som är treårigt är ett EU- projekt, vilket syftar till att forska fram underlag till en gemensam vandringsutställning, vilken skall beskriva migrationsrörelserna från finska och svenska Tornedalen till Nordnorge. Utställningen skall sedan turnera i alla tre länderna under två år, med start i Sverige våren 2011.

Inom länet har Norrbottens museum samverkat med alla 14 kommuner Norrbotten. Samverkansarbetet ser mycket olika ut, beroende på ämnesområden och förutsättningar för den enskilda kommunen. Som exempel kan nämnas ett arkeologiskt samverkansprojekt med Pajala kommun, där ett internationellt gruvföretag tillsammans med Pajala kommun och Norrbottens museum har gjort undersökningar i Aareavaara, beläget ca 3 mil nordöst om centralorten Pajala. Undersökningarna gjordes med anledning av förestående gruvexploateringar. Uppmärksammade fynd gjordes vilket påvisade rester av boplatser så gamla som 11 000 år. I detta projekt skall Norrbottens museums dels utföra ytterligare undersökningar, samt även medverka vid kunskapsuppbyggnaden för de enskilda entreprenörer som skall verka inom besöksnäringen i området. Detta är ett exempel på hur Norrbottens museum är aktivt verksamma inom andra näringar i Norrbottens län.

Ett annat exempel är Rallarmuseet i Abisko i Kiruna kommun. Museet visar förhållandena i samband med bygget av järnvägen från Kiruna till Narvik, åren 1898-1902. Till museet hör även Sveriges längsta fommärke, "Materialvägen" eller "Rallarvägen" 4,5 mil på svensk sida och vidare in i Norge.

Inom ramen för samarbetsavtalen mellan länsmuseumerna i Västerbotten, Jämtland och Västernorrland samverkar avdelningen för bildarkiv och samlingar inom ABM-området och konserveringsverksamheten med Länsmuseum Västernorrland. Konservatorerna på länsmuseum Västernorrland har målad medeltida träskulptur som specialitet, men arbetar även med möbler och konstföremål.

Just nu pågår ett nationellt digitaliseringsprojekt – K-sök - för att göra svenska museers och arkivs samlingar mer tillgängliga. Detta har hög prioritet.

Inom enhetens arbetsområden saknas ett väl fungerande musealt nätverk i länet. Ambitionen på sikt är att förändra detta. Det finns ett stort behov av service och rådgivning till hembygds- och intresseföreningar i länet. Informella kontakter ska kompletteras med regelbundna och mer formella möten.

Den största samverkan i samband med museets pedagogiska verksamhet är den mot utbildningsväsendet med grupper på olika nivåer som besökare - grundskola, gymnasium, vuxenutbildning, folkhögskolor etcetera besöker museet i samband med visningar, elever ställer årligen ut skolarbeten på museet, lärare använder museets handledningar, museet ger kurser, föreläsningar och pedagogiska program.

Norrbottnens museum samverkar också med länets konstföreningar genom kurser anordnade av museet, att de hänger sina årliga inköp och lotterivinster på museet, olika projekt tillsammans.

Norrbottnens museum samverkar även med enskilda konstnärer i olika projekt.

Utveckling

Ambitionen är att visa och tillgängliggöra konst och skapa lärandesituationer. Konsten skall främst ha länsanknytning, men även det nationella som internationella skall finnas med i utbudet. Norrbottens museums ambition är att arbeta mer med samtida konst både i projektform och i utställningsverksamhet de närmaste åren. Det ökade samarbetet med konstkonsulten stärker denna ambition.

Ambitionerna är att skapa en större permanent utställning årligen de närmaste åren. Den första är en samisk utställning och nästa blir en om arkeologi.

Ett rum på museet skall vara vikt åt konst, och då främst den samtida konsten.

Under de närmaste åren kommer ett arbete att göras för att utveckla hanteringen av konstinköpen: en referensgrupp ska skapas med delaktighet av föreningar och enskilda förutom museets egen personal. Likaså ska en långsiktig inköspolicy med strategisk planering göras liksom en kassationspolicy förutom att hitta nya sätt att föra dialog med användare genom sociala media och öka det pedagogiska användandet av landstingets konst.

Norrbottens museum har under en längre tid samlat in önskemål från allmänheten vad man helst vill se på museet. Den absoluta majoriteten vill se föremål förknippade med Norrbottens historia. Behovet är därför stort att skapa möjligheter att ställa ut föremål ur samlingarna i museibygnaden i Luleå. Med detta föds givetvis ett behov av medel för att kunna skapa denna utställningsmiljö. Den största utmaningen är att lösa klimatförhållandena i museibygnaden.

För Norrbottens län kan ett planerat länskonstmuseum leda till en betydande institutionell utveckling. När projektiden är slut behövs resurser för fortsatt deltagande i uppbyggnaden av ett länskonstmuseum. Projektet i sig skapar idag ökad samverkan med länets konstnärer, konstföreningar och kommuner. Till exempel har museet arbetat intensivt ihop med KilenArtGroup och fått en klart djupare relation med dem.

I dagsläget ligger ambitionerna på att hålla verksamhet igång framför att tänka och planera byggnad.

Hur en framtida lösning för museibygnad kan se ut vet ingen säkert idag. En alternativ lösning skulle kunna vara att Norrbottens museum är huvudman för länskonstmuseet i till exempel Kiruna. Det skulle innebära stora utvecklingsmöjligheter för Norrbottens museum som institution.

7.1.2 Silvermuseet i Arjeplog med Institutet för subarktisk landskapsforskning (INSARC)

Silvermuseet är ett kulturhistoriskt museum med Arjeplog som plattform och den internationella kulturlandskapsforskningen som arena. Silvermuseet drivs i form av en stiftelse med Arjeplogs kommun som stiftelsebildare.

Institutet för subarktisk landskapsforskning (INSARC) ingår som en del i Silvermuseets organisation och verksamhet och har samma styrelse som museet. sker mot bakgrund av behovet att till styrelsen Institutet invigdes 2009 och utgör en självständig forskningsenhet utan organisatoriska eller ekonomiska kopplingar till universitet eller högskolor. Institutets forskning genomförs i samarbete med bland annat SLU i Umeå, Umeå universitet, Bangor University, Wales, och Universitetet i Montpellier, Frankrike. Silvermuseet har i konkurrens med landets universitet och högskolor erhållit forskningsanslag från Sveriges främsta vetenskapliga forskningsfinansiärer Silvermuseets forskning om kulturarv och kulturlandskap har inneburit en omvärdering av länets och regionens äldsta historia, landskapsförändringar och bebyggelseutveckling. Museets forskning har tillämpningar inom forskning, förvaltning, utbildning och näringsliv med direkta kopplingar till hållbar tillväxt. Den vetenskapliga kompetensen innebär att Silvermuseet med INSARC intar en unik ställning i länet och regionen och Silvermuseet kan i den rollen bistå länets andra institutioner i frågor som rör forskning, kulturarv, arkeologisk uppdragsverksamhet och publika tillämpningar. Norrbottens läns mångfacetterade kulturarv ställer mycket höga krav på kompetens och sakkunnighet i överförandet av kunskap via de publika gränssnitten.

I Silvermuseets uppdrag ingår fr.o.m. 2008-05-01 även turistbyråverksamhet, vilken regleras genom avtal med Arjeplogs kommun.

Stiftelsens verksamhet 2009, inklusive forskningsinstitutet och turistbyråverksamheten, omslöt totalt 7,3 milj. kr. Intäkterna utgjordes av 1,65 milj. i kommunalt driftbidrag, 0,5 milj. kr i verksamhetsbidrag från Landstinget i Norrbotten samt 0,1 milj. kr från Statens kulturråd i form av statligt grundbelopp fördelat via Norrbottens museum. Forskningsverksamheten finansierades med externa medel om totalt 3,7 milj. kr och turistbyråverksamheten med 0,5 milj. kr i form av Arjeplogs kommun i form av tjänsteköp. Entréavgifter, visningar, lokaluthyrning, försäljning samt antikvariska uppdrag genererade år 2009 intäkter om 0,95 milj. kr. Stiftelsen kostnader utgörs i huvudsak av personalkostnader (3,9 milj. kr), lokalkostnader och övriga fasta kostnader (1,0 milj. kr) samt verksamhetskostnader (2,4 milj. kr, varav 1,0 milj. kr i forskningsomkostnader).

Antalet museibesök uppgick till 36 000 under 2009 (motvarande 11 ggr Arjeplog kommuns invånartal).

Forskarstaben utgörs av två arkeologer, tre ekologer och en markkemist, samtliga med hög ämneskompetens (tre professorer, två docenter, en fil. dr) Museets satsning på spetsforskning innebär löpande publicering i internationella vetenskapliga referee-granskade tidskrifter (Science, Nature med flera).

Silvermuseet har under den senaste 10-årsperioden satsat på en utveckling av den publika verksamheten, dels genom utbyggnad av utställningslokaler och hörsal, dels genom nyproducerade fasta och tillfälliga utställningar, bildspel, informationsmaterial, etc. Ambitionen har varit, och är, att Silvermuseet skall presentera Arjeplogs och länets kulturhistoria på ett intressant, initierat och estetiskt tilltalande sätt. Den publika verksamheten skall vara baserad på aktuell och relevant kunskap. Silvermuseets profil och kännemärke är just kunskapsuppbyggnad av hög kvalitet. Genom inrättandet av forskningsinstitutet utvecklas och säkerställs den forskarkompetens om nordliga kulturlandskap som genererats i museets olika forskningsprojekt. Ambitionen är att institutet skall vara konkurrenskraftigt på den internationella forskningsarenan och samtidigt fungera som en resurs för andra aktörer inom regionens kultur- och kulturmiljösektor och näringsliv, specifikt inom besöksnäringen. I nuläget finns resurser att bygga upp forskningen på ett kraftfullt sätt, men samtidigt konstateras att ambitionen att utveckla publika gränssnitt och tillämpningar inte kan uppfyllas. Inte heller kan det museala arbetet genomföras med önskvärd kvalitet. Samtidigt som museets forskning utvecklats (genom extern finansiering) har driftanslagen för museiverksamheten kontinuerligt krympt. Vakanser har inte kunnat tillsättas och personalstyrkan har successivt krympt. Idag råder en kraftig obalans där forskningen utvecklas samtidigt som de grundläggande museifunktionerna inte längre kan upprätthållas. Nettoresultatet blir att Silvermuseets värde och kvalitet devalveras.

Utveckling

Silvermuseet och Institutet för subarktisk landskapsforskning kan utvecklas till en stark forskningsmiljö och en kunskapsresurs. Silvermuseets forskningsverksamhet har en direkt och tydlig koppling till de tillväxtområden som utpekats i RUP och RTP i Norr- och Västerbotten (främst upplevelse- och besöksnäring) liksom till nationella och regionala miljömål. Det är ur ett regionalt perspektiv angeläget att öka forskningsvolymen dels

totalt, dels specifikt inom kultursektorn. Ambitionen bör vara att nå internationell standard. Kulturforskning kan komma att spela en central roll i profilering och utveckling av i synnerhet besöksnäringen, men en utveckling i den riktningen förutsätter en samtidig och parallell utveckling av de publika tillämpningarna. Inom museiområdet vore det önskvärt att samordna resurserna och utveckla olika typer av specialistkompetens vid de olika institutionerna. Högre kvalitet inom vissa specialområden medför dels en starkare profilering av museerna och en bättre konkurrenskraft på nationell nivå, dels bättre möjligheter att utveckla publika tillämpningar och tillämpningar inom näringsliv och förvaltning. Ekonomiska incitament bör utvecklas för att stimulera uppbyggnad av "nyttjandenätverk" mellan museer och övriga kulturinstitutioner- och aktörer.

7.1.3 Ájtte, fjäll – och samemuseum

Ájtte, svenskt fjäll- och samemuseum, är huvudmuseum för den samiska kulturen, specialmuseum för fjällkedjans natur och kultur och ett informationscentrum för fjällturisten. Ájtte är ett av Norrlands allra största inhemska besöksmål. Museet är beläget i Jokkmokk, inkörsporten till den lappländska fjällvärlden, i skogslandet där samerna levit sedan urminnes tider. Här finns också Lapponia, Lapplands världsarv. Ájtte är en stiftelse med Norrbottens läns landsting, Jokkmokks kommun, staten och de samiska organisationerna SSR och Same Átnam som stiftelsebildare. Grunden i museets finansiering är ett långsiktigt finansieringsavtal mellan staten, landstinget och kommunen. Härutöver tillkommer egna intäkter och olika projektmedel.

Ájtte berättar om människan i sin miljö om natur och kultur i ett ekologiskt helhetsperspektiv.

Museet har tre uppgifter att arbeta med:

- fjällregionens natur och kultur
- den samiska kulturen
- fjällinformation för turister

Ájttes geografiska verksamhetsområde täcker hela fjällregionen och det traditionella samiska bosättningsområdet från riksgränsen i väster och ner i skogslandet, 1 000 km från söder till norr. Verksamhetsidé och vision för Ájtte antogs 2004 och är på väg att ses över. Avsikten är att stärka rollen som kunskapsbank, öka tillgängligheten via nätet och utveckla kommunikation och samarbete med olika institutioner såväl inom som utom landet. Samisk byggnadsvård är ett av museets specialområden.

En av Ájttes stora uppgifter de kommande tre åren är att bli en stor informationsplats för världsarvet Lapponia. Förutom Naturummet i St. Sjöfallet inom Gällivare kommun blir Ájtte den stora informationsplatsen inom Jokkmokks kommun. En Mål 2 ansökan för den samlade satsningen lämnas nu in av aktörerna. Beviljas medel innebär det ett treårigt arbete med att bygga informationssystem och utställningar vid Ájtte.

En annan stor uppgift är att utforma en ny kommunikations- och marknadsföringsstrategi som också innefattar sociala medier. Ájttes barnverksamhet, butik, arkiv och bibliotek finns redan på Facebook. Ájtte byter registreringssystem för samlingarna och ambitionen är att dessa under 2011 ska finnas tillgängliga via nätet.

Ájtte kommer att fortsätta satsningen på forskning och dokumentation av fjällandskapets förändringar med hänsyn till klimat och ändrad markanvändning. Två forskningsprojekt med

stöd från inhemska och utländska forskningsfinansierare med inriktning på samisk traditionell ekologisk kunskap och markanvändning genomförs under kommande period. Att sprida kunskap om fjällandskapet ingår också i det utvidgade uppdraget Ájtte fått av Regeringen.

Ambitionen är att vara en växande kunskapsbank och samarbetspart nationellt och internationellt. F.n. pågår ett ungdomsprojekt tillsammans med institutioner i Norge och Finland. Ájtte ingår också i flera olika forskningssamarbeten, bl.a. med CBM i Uppsala, Abisko naturvetenskapliga station, Veterinärhögskolan i Oslo, universiteten i Stockholm och Umeå för att nämna några. Ájtte ingår också i det internationella nätverket för samisk arkeologi SAMIARC som stöds av Nordforsk. Ájttes samlingar är frekvent utnyttjade av gästforskare

7.1.4 Fler museer i Norrbotten

Laestadiusmuseet

Verksamheten vid Laestadiusmuseet bedrivs av Pajala kommun i lokaler som hyrs av Pajala församling.

Museet informerar om och levandegör familjen Lars Levi och Brita Cajsa Laestadius liv och verksamhet på enkel 1800-tals prästgård vid den nyblivna gränsen mellan Sverige och Ryssland (Finland). Utöver den mest kända, religiösa verksamheten ska Lars Levis mångsidiga och hittills mindre kända vetenskapliga och bådadas sociala gärning belysas. Lars Levis och väckelsens betydelse för Tornedalens befolkning och för de nationella minoritetsspråken meänkieli och samiska ska lyftas fram. Museet ska ytterligare utvecklas till ett väl inarbetat besöksmål inom kulturturism, inte minst då laestadianer idag finns på många håll i världen och till en oas för mental och andlig rekreation i en värld av stress och splittring. För närvarande har man en deltidsanställd året om och två sommarguider, en på hel-, en på halvtid.

Lars Levi Laestadius utsågs för några år sedan till Årtusendets norrbottning. Potentialen för en att tillvarata detta och för en utveckling av museet finns. Museet har idag stora svårigheter att finansiera och utveckla verksamheten.

Verksamheten kan och bör ses som en kommunal men även en regional angelägenhet.

Försvarsmuseum Boden

Försvarsmuseum Boden visar 1900-talets svenska försvarshistoria med utgångspunkt från försvaret av övre Norrland. Den skall ses i ljuset av olika internationella och nationella händelser som industrialismens framväxt och framdragandet av järnvägen samt hur närvaron av för landet viktiga exporttråvaror som malm, skog och vattenkraft påverkat utvecklingen i Norra Sverige. Museet ska med sin verksamhet hjälpa till och bevara och gestalta Boden som garnisonsstad under 1900-talet. Museet berättar historien om arbetarna som byggde fästningen och garnisonen. Hur de första regementena kom till staden 1906 och dess levnadsstil, fram till de stora nedläggningarna under 90-talet. Museets mål är att verksamheten ska utvecklas så att Försvarsmuseum Boden är för regionens invånare ett välkänt forum och en kunskapskälla för länets kulturhistoria. Museet är också från 2009-09-12 huvudman för Abisko Gränsförsvarsmuseum, som delar byggnad med Norrbottens Rallarmuseum vilket har Norrbottens museum som huvudman.

Museet har en total yta av drygt 3300 kvm.

Piteå museum

Piteå museum är ett kulturhistoriskt museum med verksamhet i Piteå kommun. Museet ägs och drivs av Föreningen Piteå museum, ideell förening, med årligt verksamhetsbidrag från Piteå kommun och egna intäkter från uppdragsverksamhet, projektfinansiering, lönebidrag och egen försäljning. Kommunens bidrag har legat på samma nivå sedan början av 2000-talet fram till i år, då det sänktes med 25 000 i en allmän neddragning. Föreningens styrelse och ordförande väljs vid årsmöte.

Av föreningens fyra anställda är två anställda genom lönebidragsfinansiering.

År 2009 hade museet ca 15 000 besök. För skolor genomfördes ett trettioåtal visningar och program.

Verksamheten består huvudsakligen av utställnings- och programproduktion, kulturmiljövård, forskning, foto- och föremålshandling. Föreningen ger också ut en årsbok samt, mer oregelbundet, monografier med Piteåhistorisk anknytning. F.n. finns inte resurser för kontinuerlig museipedagogisk verksamhet eller etnologisk dokumentation, båda dessa verksamhetsområden måste baseras på externa medel eller arbetsmarknadsmedel. Medel söks för att etnologiskt och bebyggelsehistoriskt kunna dokumentera de stora förändringar som kommer att ske i Markbygden i samband med den planerade vindkraftsparken. Vidare söks finansiering av ett bampedagogiskt projekt med en fast utställning om Piteå som handelsstad och förhållandet mellan kust och inland.

Lokal samverkan sker med bland andra Kultur Fritid, Miljö och Bygg, Föreningen Piteå båtmuseum, hembygdsföreningar i kommunen, studieförbund och Hemslöjdsföreningens lokalavdelning. I länet sker samverkan med länsstyrelsen, Norrbottens museum och med övriga museer i skilda frågor. Nationellt är vi medlemmar i Riksförbundet Sveriges museer, Svenskt kulturarv och deltar i Samdok, poolen för lokala och regionala rum.

Museet är inrymt i Piteå gamla rådhus från 1830-talet. Byggnaden ägs av Piteå kommun och är klassad som byggnadsminne. Arbetslokaler är små och har arbetsmiljöbrister och utställningslokaler ger inte möjligheter till utställningar utifrån de behov som finns. Dessutom är tillgängligheten bristfällig för handikappade.

Utveckling

Museets ledning har en önskan att etnologiskt och bebyggelsehistoriskt kunna dokumentera förändringar i Markbygden i samband med den planerade vindkraftsparken. Museets verksamhet är mycket påtagligt beroende av icke varaktig lönefinansiering varför utvecklingsmöjligheter är begränsade.

Barn och unga

Finansiering behövs för bampedagogisk verksamhet knuten till en fast utställning om Piteå som handelsstad och förhållandet mellan kust och inland.

Gällivare Museum

Gällivare museum är ett kulturhistoriskt museum med verksamhet i Gällivare kommun. Till museet hör annexet Brandmuseet, ett arkiv med kulturhistorisk litteratur från ca 1600-tal fram till idag och magasinet för samlingen som omfattar främst föremål från 1800- och 1900-tal.

Museets drivs av Gällivare kommun som är huvudman för museet i samarbete med Gällivare socken hembygdsförening som äger samlingarna. Ett avtal mellan parterna reglerar verksamheten.

Inom Gällivare kommuns organisation står museet under

Barn- utbildning och kulturförvaltning. Verksamheten består av fasta och tillfälliga utställningar, visningar och arrangemang.

Museets uppgift är att samla, vårda och visa föremål och arkivalier som speglar Gällivare Kommuns kulturhistoria och vänder sig till alla invånare i Gällivare kommun samt besökare från andra delar av vårt land och från andra länder. Besökarantalet de senaste åren har legat konstant på över 20 000 besökare per år.

Museet har en barnverksamhet och arbetar aktivt för att nå skolan, har visningar i hembygds kunskap som omfattar malmens historia och utveckling, samernas historia och museets profilområden. Andra aktiviteter för barn som museet ordnar är Julkalender, i samarbete med handlarna i kommunen.

Museet deltar aktivt i kulturveckan och samernas nationaldag, samt ordnar Alla helgons firande för barn på kvällstid.

Gällivare museum förvaltar gruvarbetarnas konstsamling, en samling som består av 120 konstverk som skänktes till gruvarbetarna under den stora gruvstrejken 1969. Andra viktiga samlingar och föremål som museet förvaltar är Kyrkoherdens Curtelius samling från 1700-talet mitt och Adolf Henriksens samling från 1900-talets mitt samt kommunens konstsamling.

Museet har även samisk litteratur av äldre datum. Dessa samlingar är mycket värdefulla för forskning och bör dokumenteras och registreras. Museet är i behov av hjälp och rätt kompetens för att fortsätta arbeta med arkivets samlingar och museets föremål.

Museet samarbetar idag med organisationer, föreningar, privatpersoner och konstnärer.

Samarbetar sker även med andra kommuner i länet, Norrbottens museum arkivgrupp och Ajtte fjäll och samemuseum. Museet är medlem i Arbetsam.

Museet ordnar aktiviteter som vänder sig till skolan men också till allmänheten med föredrag, film och kulturaftnar m.m. i samarbete med andra organisationer eller tillsammans med Kulturförvaltningen. Museet tar också emot vandringsutställningar, ordnar tillfälliga utställningar men också konstupställningar. Samarbete finns med Gällivare Malmbergets konstklubb, med LKAB:s konstklubb och Kiruna Konstgille.

Gällivare kommun tilldelar museet en årlig budget för personal och drift. För extra insatser eller projekt söks medel utifrån.

Framtidsperspektiv

Museet har som mål att vara en mötesplats för kultur och arbeta aktivt för goda relationer mellan olika aktörer och generationer. Museet arbetar aktivt med minoritetsfrågor, ett exempel är firandet av samernas nationaldag tillsammans med Sameföreningen i Gällivare kommun med utställningar, föredrag m.m. i samisk kultur.

Museet vill gärna ta över Gruvmuseets mineralsamlingar och arbetar aktivt för det. Samhällsomvandling påverkar också verksamheten och det som händer i Malmberget följs aktivt. Barnverksamheten behöver utvecklas och ett fortsatt arbete för att nå nyinflyttade i kommunen bland annat genom samarbetet med Migrationsverket fortsätter.

Museet och kommunen äger en stor samling konst som representerar norrbottens konstnärer och en förändring av verksamheten där konsten får ta större plats är under utveckling.

Museet är i behov av kunskap och medel för en genomgång av samlingarna och även för att rädda den värdefulla litteratur som finns i museets ägo. Medel behövs, men också kunskap om hur samlingarna bäst ska skötas samlingar, vad som ska sparas för framtiden etc. Hur samhällsomvandlingen ska hanteras är också en stor fråga för museet.

7.4 Kulturplanens prioriteringar

7.4.1 Museernas verksamhet och den regionala tillväxten

Norrbottens museum har genom de arkeologiska undersökningarna och fynden i Tornedalen blivit en del av den regionala tillväxtprocessen. Både ur gruvexploateringsynpunkt och med turismförtecken skapar fynden speciella förutsättningar som en del av näringsliv och tillväxt.

Norrbottens museum och Försvarsmuseet i Boden, bidrar till den regionala besöksnäringens utveckling, genom sitt engagemang i Abisko, där verksamheten bedrivs i samverkan med STF.

Tillgängligheten till allt material och därmed med största sannolikhet ett ökat intresse för regionen skapas med de nya systemdatabaserna och den digitalisering som kommer att pågå under kommande år. Ekonomiska investeringar vid fortsatt digitaliseringsarbete är ofrånkomliga och nödvändiga. Norrbottens minnes utveckling som besöksmål kommer att förtydligas för Norrbottens medborgare.

Samtidigt behöver det museala länsarbetet omfatta möjligheter till delaktighet av arkivmaterialet runt om i Norrbotten.

Norrbottens museum kan, i kraft av en av länets större konstaktörer, också skapa stöd för en utställningsverksamhet som skapar mervärde främst ur upplevelsehänseende men även som attraktiv mötesplats med turistiska förtecken till exempel genom LABYrint-utställningen vart annat år som kommer att genomföras år 2011 (jfr här vidare under avsnitt 2 om konsten i Norrbotten). En stark utställningsverksamhet i Museets lokaler ska parallellt få en levande verksamhet genom existerande och planerade konsthallar i olika kommuner och en extra uppmärksamhet i Kiruna Kommun genom Konstmuseet i Norr-projektet.

Silvremuseet och Institutet för subarktisk landskapsforskning kan utvecklas till en stark forskningsmiljö och en kunskapsresurs. Det är ur ett regionalt perspektiv angeläget att öka forskningsvolymen dels totalt, dels specifikt inom kultursektorn. Kulturforskning kan komma att spela en central roll i profilering och utveckling av i synnerhet besöksnäringen, men en utveckling i den riktningen förutsätter en samtidig och parallell utveckling av de publika tillämpningarna. Inom museiområdet vore det önskvärt att samordna resurserna och utveckla olika typer av specialistkompetens vid de olika institutionerna. Högre kvalitet inom vissa specialområden medför dels en starkare profilering av museerna och en bättre konkurrenskraft på nationell nivå, dels bättre möjligheter att utveckla publika tillämpningar och tillämpningar inom näringsliv och förvaltning. Ekonomiska incitament bör utvecklas för att stimulera uppbyggnad av "nyttjandenätverk" mellan museer och övriga kulturinstitutioner och kulturaktörer.

Åjttes verksamhet är redan idag en tydlig del av den regionala tillväxten som ett mycket populärt besöksmål. Med sin profil kring miljö och klimat och med regeringsuppdrag för framtiden blir museets verksamhet av ytterligare för den regionala tillväxten i Norrbotten.

Den potential som finns för Laestadiusmuseet i Pajala bör utvecklas och tas till vara för framtiden för att den kunskap och den verksamhet som idag finns ska hinna tas tillvara. Kulturmiljö, folkbildning och museiverksamhet med anknytning till Laestadius har en organisk del i den utveckling som är på gång i Pajalaområdet och kan hjälpa till att ytterligare profilera Pajala som kommun och dra till sig nya besökare.

7.4.2 Barn och Unga

Just museiverksamhet har av hävd ett stort gensvar hos barn- och ungdom och en pedagogisk verksamhet i samarbete med förskola/skola är även i Norrbotten förhållandevis livlig.

Silvremuseets arbete med barn- och ungdomar sker idag i huvudsak genom samarbete med Arjeplogs kommuns skolor, dag- och fritidshem. Samarbetet innebär att museet genomför temavisningar av museets samlingar och utställningar men också exkursioner ute i skog och mark. Museet har i samverkan med grund- och gymnasieskolornas bild- och mediellärare även genomfört ett antal elevutställningar. Samarbetet har i dagsläget karaktären av årligen återkommande programpunkter av "standardmodell".

Norrbottens Museum har en uttalad pedagogisk verksamhet med kulturpedagoger som guider, tillverkar, målar och så vidare. Saknas gör en konstpedagog med särskilt fokus på konsten. Konsthallen i Kulturens hus i Luleå bedriver aktivt arbete med barn- och ungdom liksom museet i Gällivare och Piteå museum.

Det finns emellertid inte samma tradition etablerad i Norrbottens kring att barn- och unga ska ha tillgång till kunskap om konsthistorien och inte heller samma erfarenheter av konstutövande i samarbete med institutioner, som i många andra delar av Sverige. Med största sannolikhet ett resultat av både brist på tradition men också på de stora avstånden. Däremot finns ett mångårigt uppskattat pedagogiskt arbete nedlagt på förmedling av kulturhistoria inom alla Norrbottens museer.

Initieras bör fler projekt inom Skapande skola inom kulturhistorie- och konstområdet för de kommande åren. Lärarhandledningar är redan under framtagande inom projektet Konstmuseet i Norr som mött starkt gensvar utifrån ett stort behov av handledning av konstarbete i skolorna. Norrbottens museum profilerar sig särskilt med lärarhandledningsmaterial till utställningar och arbete i skolorna.

7.4.3 Prioritering för perioden 2011-2013

- Ytterligare utveckla och stärka samverkan mellan museerna med gemensamma nätverksträffar och konferenser. Även genomföra tillfälliga utbyten av föremål och utställningar.

8. Regional arkiv- verksamhet i Norrbotten

8.1 Norrbottens Museum

Norrbottens museum har bedrivit arkivverksamhet sedan sin start 1886. Museet har förutom sitt eget arkiv, även fått donationer från länsborna, organisationer och företag. Museets eget material omfattar ett stort material kring länets kulturhistoria, såväl arkeologiskt, etnologiskt som bebyggelsehistoriskt. Eftersom museet är en länsinstitution har museet material från hela Norrbottens län.

Norrbottens minne

Verksamheten på Norrbottens minne består av tre olika arkiv, Norrbottens Museums eget arkiv, Folkrörelsearkivet i Norrbotten samt landstingsarkivet. Dessa drivs i nära samverkan men med olika struktur och uppbyggnad och utifrån olika behov.

Arkivinstitutionerna delar personalutrymmen och andra gemensamma lokaler, men lokalerna är sammantaget för små.

Norrbottens museum/Norrbottens minne arbetar för att stärka samarbetet mellan arkiv i Norrbotten. Man organiserar till exempel nätverksträffar för all arkivpersonal i länet. Syftet med nätverket är att stärka, synliggöra och samordna arkivverksamheten i länet, Norrbottens museum deltar i olika samarbetsprojekt för arkiv, bibliotek och museer, den så kallade ABM- samverkan både i Norrbotten och för hela Norrland. Tanken är att Norrbottens ABM- institutioner ska informera varandra, hitta samverkansprojekt och utnyttja varandras erfarenheter och kompetenser

Begreppet "Norrbotten som lärande mötesplats" blir allt mer påtagligt. I en och samma byggnad samlas stora kunskapsinsamlingar kring länets historia. Det finns stora möjligheter för utveckling av arkivverksamheten genom den plattform som Norrbottens minne utgör. När museets föremål och foton samlas på Björkskatan, skapas också nya möjligheter. Bland annat genom ökad scanning och digitalisering av samlingarna kan verksamheten utvecklas framgångsrikt i nya och bättre anpassade lokaler.

En utbyggd arkivverksamhet måste byggas på fler ben än de som driver verksamheten i dag. Här kommer samarbetet med större företag/företagsorganisation in i bilden. En samverkan med norrbottniska företag skulle vara intressant för en utveckling av verksamheten. Till exempel med LKAB och dess arkiv.

Under perioden planeras ett projekt för spridning av kulturhistorisk information via nya digitala medier tillsammans med samarbetspartners vid institutioner i sju europeiska länder och Luleå Tekniska Universitet/CDT. Projektet har namnet Mobile Interface to Digital Resources- Adaptive searchable Heritage.

Norrbottens museum behöver stärka sin kompetens, dels på tekniksidan för digitala medier, dels för ljud och rörlig bild samt digital arkivering. Totalt behövs minst 2 tjänster. Folkrörelsearkivet har behov att förstärka sin personal för den löpande verksamheten, i dagsläget är man för beroende av personal med lönebidrag.

Norrbottens Museum och Folkrörelsemas Arkiv har ett avtalsförhållande som reglerar samverkan mellan dessa arkiv. Personalen vid Folkrörelsemas Arkiv deltar i alla Norrbotten Museums interna verksamheter. För Folkrörelsemas Arkiv:s fortsatta överlevnad krävs ur ekonomisk synpunkt ett ännu starkare samarbete med Norrbottens Museum och NLL.

Norrbottens minne är öppet för allmänheten fyra dagar i veckan och har en bemannad disk. Arkivet besöks av mellan 500-600 besökare per år. Många forskare och studenter från LTU besöker arkivet regelbundet. Norrbottens minne har även ett bibliotek, där besökarna kan ta del av ett rikt bokbestånd kring Norrbottens historia. Tillgängligheten för allmänheten är god för alla som kan ta sig till lokalerna på Björkskatan i Luleå där arkivet är beläget. Samarbete sker mellan arkiv och andra organisationer och föreningar som till exempel vid Arkivens dag.

8.2 Folkrörelsernas Arkiv i Norrbotten

Folkrörelsernas Arkiv i Norrbotten är en del av Norrbottens minne, Arkivet har sitt ursprung från behovet av ett samlat ansvar för bevarade av de stora folkrörelsernas arkiv. Arkivet har bedrivit verksamhet i ca 40 år och samlingarna har ett stort kulturhistorisk värde. Även med ett vikande intresse för de traditionella folkrörelserna kan Folkrörelsernas Arkiv fylla ett stort behov för det moderna föreningslivet, då alla föreningar

som har ett arkiv är potentiella medlemmar. Tillsammans med Norrbottens Minnesarkiv är detta ett viktigt komplement till de offentliga arkiven. Arkivet skulle dock behöva en förstärkning både vad gäller teknik och personella resurser.

8.3 Centrum för Långsiktigt Digitalt Bevarande (LDB-Centrum)

LDB-centrum är ett kompetenscentrum som arbetar med konkreta metoder för arkivering och återskapande av digitalt material. LDB-centrum består idag av fyra parter som arbetar tillsammans med långsiktigt digitalt bevarande och tillgängliggörande. Parterna är Riksarkivet, Kungliga biblioteket, Luleå tekniska universitet och Bodens kommun och lokalerna är i SKAPA Företagsby Sävast Boden. LDB-centrum arbetar i olika forsknings- och utvecklingsprojekt tillsammans med sina partners och uppdragsgivare och utvecklar i första hand metoder och teknik för digitalt bevarande och bevarandesystem. Man arbetar med hela informationscykeln, från traditionell dokumenthantering i verksamheten till hur information i ett längre perspektiv skall lagras, hanteras och bevaras långsiktigt. Viktiga delar i arbetet är även hur informationen skall återskapas och tillgängliggöras för forskare och framtidens medborgare.

8.4 Åjttens arkiv

I arkivet på Åjtte, svenskt fjäll- och samemuseum, finns arkivalier som rör fjällregionen och den samiska kulturen. Genom den digitalisering som skett av materialet finns nu möjlighet att lyssna till en stor samling ljudupptagningar från sameradios inspelningar, undervisning från Samernas folkhögskola, joykar och konserter. Dessutom finns ämbetsarkiv, kopiesamling och enskildas arkiv.

8.5 Utveckling

Näringslivsarkiv och utveckling av folkrörelsearkivet

Norrbottens museum/Norrbottens minne har på olika sätt kommit i kontakt med behovet av en stärkt arkivfunktion för företagens arkiv. Idag finns inget näringslivsarkiv i Norrbottens län även om till exempel LKAB har ett stort företagsarkiv i Kiruna. Detta arkiv skulle tillsammans med andra stora aktörer kunna utgöra grogrunden för ett näringslivsarkiv i Norrbotten. Om medel ställdes till förfogande kan Norrbotten museum göra en utredning av behoven av ett företagsarkiv och förutsättningarna för att bygga upp ett sådant.

Folkrörelsearkivet har behov av en förstärkning både vad gäller teknik och personella resurser för den löpande verksamheten.

8.6 Kulturplanens prioritering

- Under perioden utreda och utifrån resultat påbörja uppbyggande av ett företagsarkiv i Norrbotten
- Förstärka det ekonomiska stödet till verksamhet vid folkrörelsearkivet i Norrbotten

9. Kulturmiljövård i Norrbotten

Bakgrund

Som en del av statsförvaltningens ansvarsområde har kulturmiljövården, jämfört med flertalet av de kulturverksamheter som omfattas av kulturplanen, en avvikande organisation. Riksantikvarieämbetet är den nationella centrala förvaltningsmyndigheten och på den regionala nivån har länsstyrelsen ansvaret, bland annat för tillämpningen av Kulturminneslagen. Kommunerna hanterar kulturmiljöfrågor, framför allt inom ramen för sitt ansvar för fysik planering och byggande. De regionala museerna är också av hävd en part i kulturmiljövården och statsbidraget till museerna motiverades ursprungligen med denna medverkan. Idag är museerna viktiga aktörer inom området särskilt som kunskapsbanker om regional och lokal historia. Det gäller även för Norrbottens länsmuseum liksom för till exempel Silvermuseet och Åjtte.

Kulturmiljövården är ett av de verksamhetsområden som är inriktat på vården av kulturarvet, tillsammans med till exempel biblioteksväsendet och arkivväsendet. Det finns inte någon tydlig gräns mellan frågor om vården av kulturmiljön och vården av kulturarvet i övrigt och särskilt i de kulturhistoriska museernas verksamheter flyter perspektivet ihop. Genom sin orientering mot kulturarvet i den yttre miljön har kulturmiljövården emellertid en plats också i det miljöpolitiska sammanhanget. Detta är viktigt, inte minst för kulturplanens inriktning på kulturfrågornas koppling till andra politikområden.

Ytterst är kulturmiljövården en fråga för gemene man som i grunden bygger på de enskilda människornas engagemang för kulturvårderna i miljön. Det finns ett omfattande ideellt kulturmiljöarbete som främst kanaliseras genom hembygdsrörelsen.

Kulturmiljövården omfattas inte av samverkansmodellen men det är viktigt att den finns med i kulturplanen för det regionala helhetsperspektivet.

Norrbottens museum utför en mångfald av kulturmiljövårdande insatser i hela Norrbottens län. Inom arkeologin och byggnadsvården utförs rådgivningsverksamhet, tipsgranskning och folkbildande insatser. I samverkan med Norrbottens hembygdsförbund hålls varje år kunskapsseminarier för hembygdsrörelsen, främst inom byggnadsvård, arkivfrågor och historiska projekt. Norrbottens museum arbetar sedan ett antal år tillbaka med nätverksbyggande inom byggnadsvård, mellan kommuner, kyrkliga samfundigheter och privata fastighetsägare, för att öka kunskapen om kulturmiljövården och dess möjligheter. Norrbottens museum är även en remissinstans och aktiv folkbildningspart i det pågående förändringsarbetet i Malmfälten.

Det finns ett gemensamt program för kulturmiljövården i länet som tagits fram av kulturmiljövårdens parter i länet, alltså är en motsvarighet till kulturplanen. Presentationen av kulturmiljövården nedan följer i allt väsentligt det programmet.

Norrbottens landskap

Norrbottens förhistoria har genom årtusendena påverkats av det geografiska läget i norr, inom det cirkumpolära området. Arkeologisk forskning visar på långväga kontakter i framförallt öst-västlig riktning.

Landhöjningen har förändrat landskapet alltsedan istiden. Den är en faktor som präglat områdets utveckling och gör det än idag.

Norrbottens län är ett stort, vidsträckt område som utgör ca 25 % av landet. De stora ytorna, den glesa bebyggelsen och de stora avstånden har satt sin prägel på livet.

Norrbotten har också funnits på långt avstånd från den svenska centralmakten vilket präglats samhällena alltsedan tidig medeltid. Det har varit en avlägsen men strategiskt viktig landsända där både kyrkan och statsmakten har använt sig av särskilda verktyg för sin maktutövning.

9.1 Den regionala visionen för kulturmiljövården i Norrbotten

Visionen för kulturmiljövård ligger i linje med intentionerna bakom kulturplanen. De verksamheter som NLL ansvarar för ska i tillämpliga delar verka även för kulturmiljövisionens genomförande.

Den regionala vision för kulturmiljövården i Norrbotten som länsstyrelsen tagit fram utgår från att en mångfald välbevarade kulturmiljöer berikar vår livsmiljö och är en tillgång för hållbar utveckling i Norrbotten.

Regionala mål för kulturmiljövården i Norrbotten

Kulturmiljövården i Norrbotten ska verka för att de nationella målen för verksamheten inom kulturmiljöområdet följs. Samtidigt ska verksamheten medverka till en hållbar framtid i Norrbotten enligt inriktningen i det regionala utvecklingsprogrammet. De regionala miljömålen ska nås.

9.2 Sju övergripande regionala mål

Med utgångspunkt från de nationella målen finns ett eller flera regionala mål för kulturmiljövårdens arbete i Norrbotten under perioden 2010- 2020. De totalt sju övergripande målen redovisas här under varje nationellt mål.

Ett försvarat och bevarat kulturarv

- vi bevarar och vårdar en mångfald kulturmiljöer
- vi ser kulturmiljöerna som en tillgång
- vi arbetar för att öka kunskapen

Insatser för perioden 2011-2013:

- att arbeta förebyggande och samverka både inom kulturmiljövården och med andra samhällssektorer. Vi ska systematiskt följa och analysera samhällsutvecklingen och dess inverkan på kulturarvet.
- att sprida kunskaper om kulturarvets värden och betydelse.
- att göra kulturmiljöer tillgängliga och förståeliga för alla.
- att förmedla och försvara en varsam användning av kulturmiljön. Detta genom att sprida goda exempel och stödja positiva initiativ.
- att tillgängliggöra information och underlagsmaterial för bl.a. planering.
- att bedriva kunskapsuppbyggnad och forskning om kulturarvet och kulturmiljön i länet. Ett effektivt försvar av kulturvården liksom bevarande och varsam förnyelse kan inte åstadkommas utan djup kunskap om kulturarvet och dess villkor.

Ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer och med kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen.

- Vi medverkar till en hållbar utveckling

Insatser för perioden 2011-2013:

- att arbeta med ett helhetsperspektiv på landskapet i samverkan med andra samhällssektorer. Landskapet är samhällets gemensamma resurs och samtidigt ett levande arkiv, ovärderligt för att vi ska kunna förstå och förklara vår historia.
- att aktivt delta i det regionala miljömålsarbetet och tydliggöra kulturmiljöernas betydelse i miljön.
- att skapa viktiga mötesplatser och bjuda in till dialog kring frågor om kulturmiljöns roll i en hållbar utveckling.
- att öka medvetenheten om de estetiska och historiska värden som finns i kulturhistoriskt värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer

Allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön

- Vi stärker det breda intresset för kulturarvet
- Vi underlättar människors delaktighet och ansvarstagande

Insatser för perioden 2011-2013:

- att skapa mötesplatser för dialog om kulturarvet. Genom samtal visa att kulturarvet kan bevaras och brukas på olika sätt.
- att ge perspektiv på hur människor under olika tider ordnat sina liv och samhällen genom publik verksamhet vid t ex arkeologiska undersökningar.
- att ge barn och ungdom tillgång till länets kulturarv genom bl.a. utbildningsmaterial som bygger på regionala och lokala förutsättningar.

Nationell och internationell solidaritet och respekt inför olika gruppers kulturarv

- Vi arbetar för öppenhet och tolerans

Insatser för perioden 2011-2013:

- att delta/samarbeta/samverka i olika nationella och internationella kulturarvsprojekt.
- att delta i samtal om det mångkulturella samhället.
- att göra kulturmiljöer tillgängliga och förståeliga för alla..
- att verka för en ökad förståelse och tolerans för olika kulturella uttryck och medverka till ett ansvarsfullt användande av kulturarvet.

Alla som på något sätt arbetar med kulturmiljöer har ett gemensamt ansvar för att programmets mål ska uppnås under åren 2010-2020. En förutsättning för det är att alla nyttjar programmets målskrivningar som ett underlag vid planering av insatser under programperioden.

För konkreta insatser och mål med uppföljningskrav, se respektive verksamhetsplan!

9.3 Allmänna prioriteringar

- Att återuppta arbetet i det kulturmiljönätverk som tidigare funnits i länet
- Samordna kommunbesöken mellan Länsstyrelsen och Landstinget för att på så sätt tydligare lyfta kulturmiljövärdsfrågorna
- Samordna information mellan Kommuner, Länsstyrelse och Landsting

9.4 Världsarven

Av Sveriges 14 världsarv, ligger tre utav dem belägna inom Norrbottens län. De tre världsarven är Laponia, Struves meridianbåge samt Gammelstads kyrkstad.

Laponia omfattar 9 400 kvadratkilometer och inkluderar fyra nationalparker, Sarek, Muddus, Padjelanta och Stora sjöfallet. Dessutom ingår de bägge naturreservaten Sjauna och Stubba. Världsarvet ligger inom Gällivare, Jokkmokk och Arjeplogs kommuner. En process om lokal förvaltning pågår gällande Laponia, som utsågs till världsarv med anledning av både särskilda kultur- och naturvärden.

Struves meridianbåge (eller gradmätning), är ett gemensamt världsarv med Finland. Det var den tyske astronomen Friedrich Georg Wilhelm von Struves projekt för att mäta upp jordklotets rundning. 34 av de 265 mätpunkterna nominerades 2004 av Finland till att bli uppsatta på UNESCO:s världsarvslista. 4 av dessa 34 ligger i Sverige.

Gammelstads kyrkstad omfattar 408 kyrkstugor, fördelade på 553 kammare. Kyrkstaden är landets största och bäst bevarade kyrkstad. Själva världsarvet omfattar förutom kyrkstugor även den medeltida kyrkan och de oregelbundna kyrkkvarteren. I världsarvet ingår både offentliga och privata byggnader.

Det är en regional angelägenhet att vårda och utveckla de tre världsarven i Norrbotten. Det finns en stor potential i våra världsarv för en utveckling inom de kreativa näringarna. Ett särskilt arbete för utveckling av detta ska göras under perioden.

Friluftsmuseet Hägnan

Hägnan är ett kulturhistoriskt friluftsmuseum, ett levande "förr i tiden" Verksamheten låg tidigare under länsmuseumets verksamhetsområde, men överfördes till Luleå kommun i samband med att stiftelsen Norrbottens museum upphörde 1999. Friluftsmuseet är ett intressant besöksmål och en viktig länk i den regionala kulturutvecklingen.

Anläggningen består av byggnader från 1700-tal till 1900-tal, naturtroget placerade i en kulturhistorisk miljö med anor från 1300-talet. Hägnans byggnader kommer från skilda delar av Norrbotten och ger en verklighetsnära bild av en äldre by i kustlandet. Friluftsmuseet Hägnan är Sveriges nordligaste och Norrbottens största friluftsmuseum. Hägnan bedriver ett nära samarbete med Världsarvskontoret i Gammelstads kyrkstad.

Hägnan är också ett pedagogiskt läromedel och ett levande, historiskt kunskapscentrum.

Friluftsmuseet Hägnan bedriver en omfattande skolverksamhet med ett stort utbud av tematiska, åldersanpassade program. Friluftsmuseet har också utvecklats till en arena för det lokala föreningslivet inte minst för invandrarföreningar.

10. Filmkulturell verksamhet i Norrbotten

Bakgrund

Norrbottens filmkulturella verksamhet bedrivs genom Filmpool Nord, som är Sveriges näst största regionala produktionscentrum för film- och TV-produktion. Filmpool Nord drivs som ett aktiebolag och ägs av kommunerna i Norrbotten och Norrbottens Läns Landsting. Filmpool Nord startades 1992 som Sveriges första regionala resurscentrum för film. Sedan utvecklades verksamheten till att även vara ett regionalt produktionscentrum. I och med bildandet av aktiebolaget överfördes filmverksamheten över från Landstingets kulturenhet till Landstingsstyrelsen och är nu ett bolag som regionala enheten inom landstinget administrerar. Den årliga omsättningen är ca 33 milj. SEK. Företaget har 7 heltidsanställda och ett antal projektanställda.

10.1 Film och mediepedagogik för barn och ungdom

Filmpool Nord (FPN) har som uppgift att initiera, samordna och stödja kommunernas filmpedagogiska verksamhet i skola och på fritid. FPN arbetar med att stimulera film- och mediepedagogisk verksamhet i skolan och stödja ungdomars eget skapande. Film och rörlig bild är idag en väsentlig del av barns och ungdomars vardag. I läroplanen för grundskolan jämföras film och andra moderna medier med litteratur. Men de mediepedagogiska inslagen är fortfarande mycket begränsade och det skulle behövas en rejäl satsning för att lyfta medieverksamheten både i grundskolan och på gymnasienivå.

Enligt en nyligen publicerad undersökning finns ett stort utbildningsbehov i lärarkåren. 80 % av lärarna i norra Sverige vill ha fortbildning men tycker att de får för lite stöd av skolledningarna. Insatserna borde därför öka. För närvarande finns endast en tjänst för hela länets behov. Ytterligare en tjänst och ett utökat samarbete med skolledningarna skulle innebära en stor förbättring med relativt små medel.

För ungdomar upp till femton års ålder kan verksamheten bedrivas i samarbete med skola och kommunernas fritidsverksamhet. Från 15 år kan verksamheten också delvis involveras med Filmpool Nord's växthusverksamhet. Länets studieförbund är också en samarbetspart att beakta i sammanhanget.

Växthusverksamhet 15-26 år – del av den regionala tillväxten

Det finns en stor potential i de ungas förhållanden till den nya digitala tekniken som med en ökad satsning inom växthusverksamheten kan vara en strategisk satsning för regionens kreativa näring och kulturella utbud inom film och rörliga bilder.

Filmpool Nord har som mål att uppmuntra så många som möjligt att utforska filmmediet. Nu önskar FPN arbeta med individuellt riktade insatser och grupprelaterad verksamhet för ungdomar i åldern 15-26 år. Hittills har detta arbete drivits främst i projektform men ambitionen är nu att utveckla en kontinuerlig verksamhet. Insatserna kan vara tematiska, målgruppsorienterade, till exempel med inriktning mot unga tjejer eller nya svenskar. Delar av detta arbete kan göras i samverkan med regionens utbildningsinstanser, filmföretag samt regionala kulturverksamheter.

Talangutveckling

Talangutveckling vänder sig till individer som specifikt vill arbeta med film i professionella sammanhang och som har en potential att berika svensk film. Insatserna är inte åldersdefinierade och kan ske i samverkan med växthusverksamheten eller utformas individuellt. Talangutveckling gäller alla kreativa utövare inom film. Produktionen av kort fiktion och dokumentär är en viktig del av talangutvecklingen. Under det senaste året har några av våra norrbottniska talanger uppmärksammats med nationella och internationella festivalpriser. Det är resultatet av medvetna och långsiktiga satsningar som är avsedda få en fortsättning. Talangutveckling kan även vara åtgärder riktade till speciella grupper inom filmens skilda kompetensområden.

Visning och spridning

Filmpool Nord vill göra insatser inom distribution, skolbioverksamhet och spridning av värdefull film samt verka för att den regionalt producerade filmen visas för länets invånare. Detta är ett område som hittills inte har kunnat ges tillräckliga resurser. Verksamheten har bedrivits i form av tidsbegränsade projekt, vilket inneburit en ryckighet och brist på kontinuitet. Den digitala utvecklingen kommer att förändra formerna för distribution och visning, inte minst digitaliseringen av biograferna. Det är ytterligare anledningar till att förstärka detta område.

Filmpool Nord önskar nu förbättra och stärka samarbetet mellan landstingets och kommunernas kulturenheter inom detta område. För detta behövs ytterligare en person.

10.2 Samverkan andra konstformer - experimentell och konstnärlig kort- och dokumentärfilmsproduktion

Filmpool Nord vill samverka kring experimentell- och konstnärlig kort- och dokumentärfilm med andra kulturformer som bildkonst, dans, musik. De nya distributionsformerna (ej nödvändigtvis kommersiella) ger ökade möjligheter att sprida spännande gränsöverskridande projekt mellan filmkonst och andra konstformer till en bred publik. Typexempel är de projekt som Dans i Nord initierat och initierar. Den här typen av verksamhet kan göras i projektform. Detta har inte tidigare varit prioriterat.

Utifrån ovanstående och utifrån att den film- och mediepedagogiska verksamheten, gällande både utrustning och kompetens, uppvisar stora brister i Norrbotten och idag inte bedrivs såsom beskrivet i skolomnas styrdokument behöver följande prioriteringar göras för perioden.

10.3 Kulturplanens prioriteringar

- Förbättra dialogen mellan bransch och utbildning och särskilt med skolor med film- och medieprogram för att skapa kompetenshöjning, större samverkan och utveckling av pedagogresurserna
- Samverkan med regionens gymnasieskolor och dess elever med hjälp av en ny metod i form av elevmentorskap
- Gymnasieelever får extra kompetens inom film- och mediepedagogik tillsammans med berörda lärare. De omsätter detta i projekt på grundskolan där de får vara handledare i samverkan med Filmpool Nord och grundskolans pedagoger. Målsättning är att det ska vara etablerat i tre av våra kommuner 2013.
- Utveckling av visning och spridning av film i länet

10.4 Filmen och den regionala tillväxten

Filmpool Nord är i sin verksamhet en tydlig del av den regionala tillväxten och en viktig representant från kultursektorn i det som kan kallas näringslivet i Norrbotten.

Barn- och unga delen kan här få en tydligare profil än tidigare genom ovanstående beskrivna samverkan i kort- och dokumentärfilm i genreöverskridande konstformer.

11. Hemslöjdsfrämjande verksamhet i Norrbotten

11.1 Infrastruktur allmänt

Sedan 2006 har hemslöjdskonsulenternas verksamhet i Norrbottens län Hushållningssällskapet som huvudman. Riktlinjerna för arbetet bygger på ett statligt uppdrag från Nämnden för hemslöjdsfrågor och ett regionalt uppdrag från Norrbottens läns landsting. Det innebär att tillvarata och utveckla slöjden i länet både som kulturyttring och näringsgren. Detta görs genom att på olika sätt verka för att öka intresset för, kunskapen om och utövandet av slöjd. I Norrbotten är två konsulenter anställda med varsin huvudsaklig inriktning, näringsinriktad och kulturarvsinriktad.

Syftet med konsulentverksamheten i länet är att verka som ett nav som initierar och driver utveckling och förnyelse av slöjden, tillför ny kunskap och främjar gränsöverskridande samverkan över verksamhets och landsgränser. Konsulenterna ska samla olika aktörer som är med och genomför aktiviteter. Slöjden och slöjdarna ska vara i fokus och synliggöras.

Det är huvudmannen som utifrån uppdraget utformar strategiska och operationella mål.

De regionala strategiska målen för hemslöjdskonsulenterna i Norrbotten är att:

1. Öka lönsamheten i professionella slöjdföretag i Norrbotten
2. Skapa en mötesplats mellan slöjd och andra näringsgrenar i regionen, till exempel besöks- och upplevelsenäring samt mat och trädgård.
3. Öka kunskapen hos slöjdare och andra intressenter om omvärlden och de trender som påverkar slöjdverksamheten
4. Öka kunskapen hos huvudman, finansärer, potentiella samverkansparter samt allmänhet om länets slöjdare, inriktning, möjlighet och behov
5. Säkra tillväxten av nya slöjdare och slöjd av god kvalitet
6. Bevara, förnya och utveckla slöjden som konstform och som en näringsgren.
7. Utveckla arbetet med barn och ungdomar
8. Utveckla samverkan inom Barentsområdet

De operativa målen utformas årligen i verksamhetsplanen där även de strategiska målen revideras.

Prioriterade utvecklingsområden för utveckling av slöjden i Norrbotten under 2010 och 2011 är:

Samverkan inom Barentsområdet

Norrbotten har en central placering inom Barentsområdet samt kulturer som spänner över ländergränserna. Såväl Landstinget i Norrbotten som Hushållningssällskapet har etablerade kontakter och pågående utvecklingsarbete inom olika områden

med regionerna inom Barents. Inom slöjden har bland annat ett gränsöverskridande workshop genomförts där en planering finns för fortsättning att utveckla samverkan ytterligare med finansiering från Interregprogrammet.

11.2 Slöjd som en del av den regionala utvecklingen och tillväxten

Slöjden i länet har en nära koppling till den växande besöksnäringen. Upplevelsenäringen och besöksnäringen finns även med som prioriterade områden i länets Regionala Tillväxtprogram (RTP). Tidigare aktiviteter har resulterat i att slöjden nu är mer synlig i turistiska sammanhang. Nya utmaningar är att ta nästa steg och också utveckla gemensamma produkter, utifrån kunskapen att slöjd inte enbart är en fysisk produkt utan även i högsta grad en upplevelse. Arbeta ska under perioden ske med att utveckla och medverka i insatser för att främja kulturella och kreativa näringar. Det innebär att hitta samverkan med verksamheter inom andra upplevelsenäringar som mat, turism och rekreation, trädgård och slöjd. Dessutom ska samarbete utvecklas inom de kreativa näringarna inom Nordkalotten och Barentsområdet och:

- Bygga vidare på metoder för att använda slöjden som ett verktyg för att underlätta integration av utlandsfödda
- Utveckla regionala och nationella nätverk för erfarenhetsutbyte och gemensamma aktiviteter, t ex med hemslöjdskonsulenter i landet och i närliggande län.

11.2.1 Duodji (brukskonst, slöjd, och konsthantverk)

Med duodji menas den slöjd och det konsthantverk som tillverkats av samer, dvs. det som utgår från samiska traditioner, samiskt formtänkande, samiska mönster och färger. Ordet Duodji används också som ett äkthetsmärke för sameslöjd och samiskt konsthantverk. Det handlar i första hand om hantverket och om den samiska livsformen i andra hand.

Sameslöjdstiftelsen, Sámi Duodji, är huvudman för tre sameslöjds-konsulenter. Sameslöjds-konsulenterna är rikskonsulenter och erhåller verksamhetsmedel från Nämnden för hemslöjdsfrågor (NFH).

Utifrån samiska traditioner och behov arbetar konsulenterna för att sameslöjden ska utvecklas och leva vidare som kulturyttring och som näring. Konsulenterna har hand om var sitt specialområde:

- marknadsföring och kommunikation
- näring
- hantverk och kulturarv

Sameslöjdstiftelsen Sámi Duodji har sitt säte i Jokkmokk.

I Sameslöjdstiftelsens register över sameslöjdare finns drygt 400 registrerade, både företagare (med F-skattsedel) och hobby- eller husbehovsslöjdare. Sameslöjdarna finns över hela landet, men de flesta finns i landets norra delar, dvs. i Norrbottens län.

Slöjd och konsthantverk med samiskt ursprung är av särskilt värde inom och utom Norrbotten och är en definitiv del av den regionala tillväxten och de kulturella näringarna.

Samernas utbildningscentrum

Samernas utbildningscentrum i Jokkmokk är den institution som idag ger eftergymnasial utbildning i sameslöjd, duodji. Ingen högskoleutbildning i duodji finns i Sverige men planeras gemensamt med Samiska högskolan i Kautokeino, Norge.

11.3 Barn och Unga

Tillsammans med slöjdekonsulenterna i Västerbotten och Vindeln Folkhögskola bedrivs utbildning av slöjdhandledare enligt metoden för slöjdklubbar som utvecklats inom ramen för hemslöjden nationellt. Ett tjugotal handledare har utbildats fram till nu och minst en kurs årligen är planerad, liksom uppföljning och fortsättningsutbildningar. Deltagarna kommer från olika sektorer, från privat, offentlig och ideell verksamhet. Detta görs för att säkra målet att öka barns och ungdomars intresse för slöjd och slöjdtekniker och samtidigt säkra slöjd av god kvalitet. Ett större länsövergripande projekt mellan Norrbotten och Västerbotten tar sin början under 2011. Se nedan under länsövergripande samarbeten.

11.4 Utveckling

Kompetensutveckling

För utveckling av slöjden som näring är det centralt med att förmedla nya kunskaper till slöjdare inte enbart inom slöjden, teknikerna och hantverket utan även i frågor som utvecklar slöjdnäringen. Hur slöjdarna ska nå ut med sin slöjd, skapa allianser och samverka med andra näringar och med andra slöjdare. Kompetensutveckling sker främst med projektfinansiering där Längmanska Företagarfonden har varit med och finansierat samt EU:s olika fonder och program.

Länsövergripande projekt

Under perioden kommer samarbetet med Västerbotten och den gemensamt anordnande slöjdhandledarutbildningen att fortgå med två nya utbildningstillfällen under 2011. Målgruppen är pedagoger och andra vuxna i de båda länen som arbetar med unga i förskola, skola, handikappomsorg och kulturskola, inom skapande skola eller bildningsförbundens verksamheter.

Ett annat större projekt är det som syftar till att ta tillvara, tillgängliggöra och utveckla inom hemslöjden befintliga metoder och redskap som har med barns och ungas slöjdande att göra. Detta projekt genomförs tillsammans med Västerbottens län och Rikskonsumenten i hemslöjd för barn och unga. Ytterligare ett projekt där Norrbotten är en del under perioden lyfter fram handvävningen i Sverige.

Fortsatt synliggörande av slöjden

Nationellt har en plattform för att utveckla varumärket för slöjden tagits fram i ett pedagogiskt material. Under 2010-2011 kommer materialet att användas i Norrbotten. Bland annat planeras seminarier med beslutsfattare och tjänstemän som kommer i kontakt med, och kan vara med och utveckla slöjden. Det kan handla om personal på turistbyråer och i destinationsorganisationer samt tjänstemän vid kommunernas näringslivskontor. Under 2009-2010 har hemsidan för slöjden i Norrbotten utvecklats med koppling till två olika bloggar, en som handlar om hållbar slöjd och en med temat integration. Bloggarna och hemsidan nås genom www.hush.se/nord. Ett slöjdregister är under utveckling och kommer att färdigställas under hösten 2010.

Hållbarhet

Slöjden har sin grund i hållbarhetstanken. Frågor om hållbarhet är därför centrala i hela verksamheten. Utgångspunkten för arbetet med produktutveckling är att utvecklingen ska baseras på hållbarhet i användning av material. Användning av material från närmiljön främjar en positiv inverkan på miljön.

Mångfald

Ett material för att arbeta med integration har utvecklats som ska kunna användas för att skapa möten och workshops som underlättar integration i allmänhet och integration för utlandsfödda med slöjden som verktyg. Under försommaren 2010 har en blogg öppnats för att diskutera möjligheten med slöjden som en brobyggare över kulturgränser. Inom ramen för ett projekt finansierat bland annat av Landsbygdsprogrammet genomförs aktiviteter för att initiera och lyfta fram kulturarv i slöjden i Tornedalen. Det finns en mångfald av kulturer; ett blandat finskt och svensk kulturarv, det egna meänkieli samt arvet från kväner samt en samisk kultur i Tornedalen.

I samverkan med kulturföreningen Ezperanza i Luleå som bland annat engagerar unga invandrarkvinnor har gemensamma aktiviteter och workshops genomförts bland annat inom ramen för "Kulturmatten" i Luleå.

12. Biblioteksverksamhet i Norrbotten

12.1 Biblioteksstrukturen i Norrbotten allmänt

Det norrbottniska bibliotekslandskapet innehåller folkbibliotek, skolbibliotek, universitetsbibliotek, sjukhusbibliotek, bokbussar, specialbibliotek och två digitala bibliotek.

Folkbibliotek

Idag finns 14 huvudbibliotek och 25 filialer eller områdesbibliotek med kommunen som huvudman. Verksamheten styrs av kommunala biblioteksplaner och bibliotekslagen. Folkbibliotekens huvudsakliga uppgifter är att tillgängliggöra medier och information, att arbeta med lässtimulans och stöd för informationssökning. Biblioteken erbjuder dessutom olika slags kulturprogram, ofta i samarbete med andra aktörer, t ex studieförbund och föreningar. I alla kommuner har folkbiblioteken ett nära samarbete med skolväsendet.

Skolbibliotek

Det är svårt att ge en helhetsbild över skolbibliotekssituationen i länet. Det saknas idag tydliga definitioner av vad som karakteriserar ett skolbibliotek. Kulturrådets senaste rapport konstaterade att var tredje skola i Sverige står utan skolbibliotek idag (Skolbibliotek 2008 - Kulturen i siffror 2009:1). Generellt kan konstateras att situationen på gymnasienivå är lite bättre än på grundskolenivå. 6 av länets 14 kommuner har en gymnasiebibliotekarie anställd med ansvar för verksamheten.

Bokbuss

I Norrbotten finns idag sex mobila bibliotek. Verksamheterna har en gemensam portal på Internet, www.bokbussen.se. Dessutom finns två specialbussar i länet, den lulesamiska bussen i det lulesamiska området i Norge och Gällivare i Sverige och NÄRP-bussen (Nordiska Ämbetsmannarådets Planeringskommitté), en samnordisk bokbussverksamhet mellan tre länder, fem kommuner, fyra språk. Verksamheten finansieras i Sverige via medel från stat och Kiruna kommun. Bokbussen är stationerad i Muonio/Finland och besöker 8 byar i Karesuandoområdet under en treveckorsperiod.

Sjukhusbibliotek

Det finns fem sjukhusbibliotek i Norrbotten. Sunderby sjukhusbibliotek är en filial till Luleå universitetsbibliotek och vänder sig till vårdpersonal, patienter och anhöriga. Övriga bibliotek i Kalix, Kiruna, Gällivare och Piteå drivs av Norrbottens läns landsting.

Vid LTU i Luleå finns ett universitetsbibliotek med filialer i Piteå och Skellefteå. Verksamhetens viktigaste uppgift är att vara en central resurs för informationsförsörjning och stöd för lärande för LTU:s studenter, forskare, lärare och övrig personal.

Specialbibliotek

I Norrbotten finns tre specialbibliotek:

I Övertorneå finns Nordkalottbiblioteket som är grunden i Nordkalottens kultur- och forskningscentrum. Nordkalottbiblioteket innehåller en unik samling av litteratur, arkiv- och släktforskningsmaterial och pressklipp om trakterna norr om den 65:e breddgraden.

Ájtttes bibliotek i Jokkmokk samlar litteratur huvudsakligen inom ämnesområdena samisk etnografi, samiskt liv, fjällens natur och kultur, och liv och natur i Arktis. Det är det enda bibliotek i Sverige som aktivt samlar in allt om samer och samiskt liv.

Samernas bibliotek finns i samma lokaler som Ájtttes bibliotek. Biblioteket administreras av den samiske bibliotekskonsulenten. Biblioteket och konsulenttjänsten finansieras av Sametinget och syftet med verksamheten är att förse den samiska befolkningen med litteratur på samiska och om samer.

Ája- arkiv och bibliotek, ett unikt samarbete för att främja den samiska forskningen och kulturen, finns som del av Ájtte, svensk fjäll- och samemuseum i Jokkmokk. Ájtttes bibliotek, Samernas bibliotek och Ájtttes arkiv samverkar.

Digitala bibliotek

I länet finns tre digitala bibliotek på Internet; folkbibliotekens portal bibblo.se, Bamens Polarbibliotek och norrbottnenslitteratur.se.

Bibblo.se erbjuder nyfikenhet, nytta och nöje. Här samlas nyheter om biblioteksarrangemang i länet, tips om böcker, film, spel och musik, möjlighet att ladda ner digitala böcker och lyssna på streamade ljudböcker.

Bamens Polarbibliotek vänder sig direkt till barnen. Verksamhetsidén är att erbjuda en plats där barnen får göra sin röst hörd. Genom en stor interaktivitet stimuleras och utveckla barns eget skrivande och läsning.

På litteraturportalen norrbottnenslitteratur.se hittar läsaren det mesta som skrivits om Norrbotten eller av norrbottniska författare. Sidan innehåller över 70 porträtt, från världskända författare som Liza Marklund och Åsa Larsson till den återupptäckta litterära sensationen Verner Boström. Portalen innehåller även en presentation av litteratur på meänkieli.

Dessa digitala bibliotek drivs eller samordnas av Norrbottens länsbibliotek.

12.2 Norrbottens länsbibliotek

Länsbiblioteket är sedan 2010 en basenhet inom division Kultur och utbildning.

Vid Norrbottens länsbibliotek arbetar idag 7 personer, fyra fast anställda och tre projektanställda. Huvudsakliga arbetsområden är följande:

- Utveckling av de kommunala biblioteken.
- Utveckling av kommunikationsmetoder.
- Utveckling av webbresurser
- Stöd och rådgivning till bibliotekspersonalen
- Samordning av arbetsmöten, anordnande av utbildningar
- Arbeta med att lyfta fram den norrbottniska litteraturen

I arbetet prioriteras särskilt barns och ungdomars delaktighet och medskapande. Via webbresursen Bamens Polarbibliotek erbjuds en trygg och säker plats på webben där barnen får göra sin röst hörd.

Idag finns det 35 bibliotek, 7 bokbussar, 1 Lulesamisk bokbuss och Närp-bussen som har sin verksamhet i 3 länder, fem kommuner och på fyra språk. Över 170 anställda arbetar på folkbiblioteken i Norrbotten och tillsammans kan vi erbjuda norrbottningarna över 1,4 miljoner medier. Länsinvånarna är flitiga brukare: under 2008 hade biblioteken nästan 1,8 miljoner besök och 2 miljoner utlån. Inräknas de virtuella besöken på hemsidorna passerar tvåmiljonersstrecket med god marginal. Besöken på webben ökar dessutom stadigt och bibliotekens virtuella verksamhet blir allt viktigare för medborgarna.

Tillsammans med kommunbiblioteken har en varumärkesstrategi arbetats fram för utveckling av verksamheterna, en tydlig vision, tidsatt mål och värdegrunder.

Den regionala organisationen har utvecklats. Idag arbetar ca 70 biblioteksanställda i olika arbetsgrupper med att utveckla nya tjänster och produkter. En gemensam webbportal har skapats, antal besök och utlån har ökat och biblioteken anordnar idag fler arrangemang än innan 2005.

Tillsammans med folkbiblioteken finns en gemensam vision som vägleder biblioteken i arbetet med läsning och litteraturen: Vi alla på biblioteken i Norrbotten ska synas och höras och förmedla det unika med litteraturen och därmed förgylla människors vardag.

Länsbiblioteket samordnar alla biblioteksaktiviteter under bamboksveckorna. I Norrbotten anordnas aktiviteter under tre veckors tid (v 45 – v 47). Länsbiblioteket samordnar alla biblioteksaktiviteter under världsbokveckan. Som ett av få län i landet anordnar biblioteken i Norrbotten aktiviteter under en hel vecka med författarbesök, litterära caféer, utställningar mm.

Bibliotekssamarbete i Norrbotten

Medieförsörjningsplan/samverkan kring medier och informationsförsörjning

I Norrbotten finns sedan några år en gemensam mediepolicy som har utarbetats under ledning av länsbiblioteket och i samarbete med samtliga kommunbibliotek. Policyn beskriver hur medieförsörjningen går till i länet. Målet med medieförsörjningen är att biblioteken ska uppfattas som ett centrum för nytänkande och kreativitet med besökaren i centrum, vilket i sin tur ska leda till ökat antal besökare och ökat utnyttjande av bibliotekens tjänster. Policyn utvärderas varje år av en arbetsgrupp.

Inom de närmaste två åren är det viktigt att se över Länsbibliotekets uppdrag inom den kompletterande medieförsörjningen. Mediesamverkan mellan kommunbiblioteken har fått till följd att allt fler folkbibliotek direkt tar kontakt med det bibliotek där det efterfrågade materialet finns istället för att tillämpa den s.k. fjärlånekedjan och gå omvägen via Länsbiblioteket. Länsbibliotekets praktiska roll i fjärlånearbetet har minskat drastiskt från två heltidstjänster 2005 till 5-6 timmar/vecka 2010. Vårt förslag är att fjärlånearbetet i Länsbibliotekets regi helt upphör senast 2013.

Utveckla biblioteken genom en gemensam varumärkesstrategi

Tillsammans med kommunbiblioteken har en varumärkesstrategi arbetats fram för utveckling av verksamheterna. Varumärkesstrategin ligger till grund för allt gemensamt arbete, både internt och externt. Den ska stärka den interna organisationen, den ska bidra till att utveckla nya produkter och tjänster och den ska synliggöra biblioteken för brukarna och dessutom leda till att nya målgrupper upptäcker bibliotekens utbud.

12.3 Utveckling

Biblioteket 2013

Biblioteken i Norrbottens gemensamma mål är Ett bibliotek 2013. Genom att samverka och samarbeta över kommungränser kan nya biblioteksresurser skapas som sprids över hela länet och som skapar ett mervärde för norrbottningarna. Målet omfattar ett gemensamt bibliotekssystem, en sökkatalog, ett lånekort och en webbportal (www.bibblo.se).

Därigenom kan bibliotekens samlade bestånd synliggöras av medier samtidigt som valmöjligheten för biblioteksbesökaren ökar. From 2013 är det möjligt att låna i en kommun och lämna tillbaka i en annan.

Barnens Polarbibliotek

Barnens Polarbibliotek är idag en mötesplats på webben med inriktning på interaktivitet och aktivitet med ett användarperspektiv/bamperspektiv som grund. Målet är att erbjuda flera sätt för barn att möta litteraturen. Syftet är att locka till eget skapande, läsande och skrivande. För ett enskilt bibliotek räcker inte resurserna till att utveckla en bra barnwebbsida, men ett arbete med en gemensam barnwebb. Barnens Polarbibliotek har givit ett gott resultat och resursutfall. Idag är Barnens Polarbibliotek inarbetat och växer starkt i besökarantal och aktiviteter. Utvecklingen av konceptet faller sig naturligt och är viktigt. Nya resurser i form av personal behöver tillföras för att en fortsatt utveckling kan ske.

Nya produkter och tjänster

Den regionala organisationen har utvecklats. Idag arbetar ca 70 biblioteksanställda i olika arbetsgrupper med att utveckla nya tjänster och produkter. Några exempel är:

- Bibblo.se – gemensam webbportal med boktips och möjlighet att ladda ner och/eller lyssna på streamade böcker.
- BibbloTV – möjlighet att via bibblo.se sända arrangemang från biblioteken.
- Bibblo.se direkt till mobiltelefonen.
- Gemensamma och länsövergripande kampanjer och arrangemang, till exempel världsbokveckan och bambokveckorna.

Strategi för litteraturen, skrivande och läsande

Norrbotten saknar idag en strategi för litteraturen, det egna skrivandet och läsning. Strategin bör utarbetas av folk- och skolbiblioteken tillsammans. Länsbiblioteket blir en sammanhållande aktör i ett regionalt nätverk som skulle kunna utveckla litteraturen i länet.

Inköpsstödet/läslustskapande aktiviteter

Grunden för ett effektivt nyttjande av inköpsstödet och stödet till läslustskapande aktiviteter för barn och ungdomar är den regionala strategin. Strategin, tydliga mål och prioriteringar skulle kunna skapa en förutsättning för lyckade aktiviteter.

Projekt för framtiden

Länsbiblioteket har tillsammans med kommunbiblioteken utarbetat en treårig projektplan för lässtimulerande insatser till barn och ungdomar. För del 1 erhöll Länsbiblioteket 300 000 kronor från Kulturrådet.

Samverkan

Idag har Länsbiblioteket en omfattande samverkan med länets alla kommunbiblioteket. Samverkan grundar sig på en gemensam vision, gemensamma värdegrunder och gemensamma mål. På regional och nationell nivå sker samarbete inom nedanstående områden:

- Bothnica Webbsök – fortlöpande norrlandslänssamverkan i syfte att utöka antalet bibliografiska poster i databasen och att marknadsföra densamma.
- Gemensamt arbetsmöte mellan gymnasiebibliotekarier från Norrbotten och Västerbotten anordnas.
- Projektet Litterär turism med Västerbotten med syfte att utveckla den litterära turismen i båda länen.
- Deltagande i nationella projekt, bland andra KULDA och Fråga biblioteket.
- Projektet Bibliotek24 – nationellt sökverktyg för biblioteksresurser.
- Arbeta för nationell biblioteksutveckling i föreningen Sveriges länsbibliotekarier (SLB).
- Möte med Norrbottensförfattare – ett projekt i samverkan med HRF (Hörselskadades Riksförbund - Norrbotten) och ABF
- Confetti- bamboksveckor på biblioteken i Norrbotten, samarbete med alla kommuner

Förutom ovan beskrivna Bibliotek 2013 och *barnenspolarbibliotek.se* som är samarbeten med alla länets kommuner

Virtuella och fysiska mötesplatser

Sedan länge har Norrbottens länsbibliotek en framskjuten position vad det gäller arbetet med virtuella mötesplatser. Barnens Polarbibliotek öppnades redan 1996, norrbotenslitteratur.se har drivits sedan 2005 och Bothnica drivs tillsammans med de nordligaste länsbiblioteken. Sedan 2007 drivs också den regionala biblioteksportalen www.bibblo.se tillsammans med kommunbiblioteken. Bibblo blir en allt attraktivare mötesplats för länets invånare.

Norrbottens länsbibliotek

För att kunna fullfölja uppdraget med att öka barns och ungdomars läsande och eget skrivande behöver verksamheten personalförstärkningar till Barnens Polarbibliotek. Allt fler besökare nyttjar webbresursen och verksamheten behöver from 2011 en heltidsanställd redaktör/konsulent och en halvtid webbdesigner för att svara mot besökarnas behov.

12.4 Kulturplanens prioriteringar

Utifrån det ovan beskrivna är kulturplanens prioriteringar för biblioteksverksamheten

- Under perioden slutföra arbetet med Ett bibliotek 2013
- Under perioden kartlägga behovet av utveckling av de virtuella mötesplatserna och utifrån slutsatser välja insatsområde

13. Den norrbottniska litteraturen och dess författare

13.1 Barnbokförfattare och barnlitteraturen

2010 finns fem aktiva författare av litteratur för unga i Norrbotten. Med författare menas då en person som utvecklat ett författarskap, kommit ut på etablerat förlag och återkommande skrivit för unga läsare. Dessa är Mikael Niemi, Anna Vikström, KG Johansson, Carsten Ryyty och Lina Stoltz. De flesta skriver skönlitterärt.

Produktionen av ungdomslitteratur på samiska och meänkieli är mycket sparsam på Nordkalotten. Det finns ingen författare (enligt definitionen ovan) som skriver på något av minoritetsspråken i Norrbotten.

Förutom de ovan nämnda finns det i länet skribenter som utkommit med enstaka böcker. Många av böckerna hör hemma i amatörskrivandet och kommer ut på tillfälliga eller små förlag.

Det här innebär förstås att författare i Norrbotten inte någon högre grad deltar och påverkar diskussionen om litteratur. Situationen innebär också att miljöer, livsvillkor, trosföreställningar och språk inte heller tar sig in i litteraturen så att den märks.

Vad gäller barns och ungas möjligheter att själva skriva är utbudet utanför skolan obefintligt. Skrivarläger, eller skrivargrupper på kommunal och länsnivå saknas helt. Via Barnens Polarbibliotek kan unga dock få sina texter publicerade efter granskning och vartannat år har Luleå kommun en skrivartävling som vänder sig till unga över 16 år, Lilla Erik Lindegren-priset.

Länsbiblioteket har tillsammans med kommunbiblioteken utarbetat en treårig projektplan för lässtimulerande insatser till barn och ungdomar. För del 1 erhöll Länsbiblioteket 300 000 kronor från Kulturrådet.

Det finns ingen kommunal eller regional verksamhet som har ansvar för eller särskilt uppdrag att stödja den litterära utvecklingen i Norrbotten.

Utveckling

En mer omfattande kartläggning av barns och ungas möjligheter att utveckla skrivandet behöver göras. Denna kartläggning ska också omfatta författarnas upplevelse av att verka i regionen. Författare och amatörskrivare bör tillfrågas om hur de upplever sina möjligheter att utvecklas i Norrbotten, och det litterära klimatet för att utveckla barnboken och ungdomsromanen.

Kartläggningen ska leda fram till en strategi för litteraturen i Norrbotten. Den ska dels omfatta barns och ungas eget skrivande och författarna. Målet är att författarna i Norrbotten ska utvecklas och utmanas. Det ska vara intressant att verka i regionen. Deras arbete ska leda fram till en litteratur som når sina läsare i regionen, landet och världen.

Ett resurscentrum för litteraturen behöver skapas. På kommunal nivå kan man tänka sig både folkbibliotek och kulturskolor som naturliga förvaltare av detta. På regional nivå verkar länsbiblioteket vara den mest naturliga utgångspunkten i nuläget. För att utveckla litteraturen från detta nolläge måste givetvis resurser tillföras eller omfördelas.

13.2 Författare och amatörskrivare

Listar man namnen på "norrbottningar" som har publicerat sig i bokform under de senaste åren, kommer man snabbt upp till närmare hundra namn. Fogar man därtill dem som publicerar sig i tidningar och tidskrifter i pappersformat och de som grupparbetar kring hembygdsböcker och liknande och de som skriver "med litterära förtecken" på nätet, stiger antalet författare/skrivare i Norrbotten till flera hundra.

Det finns alltså ett stort – och dokumenterbart – intresse för litteratur och skrivande i länet. Men ytterst få av länets författare kan leva på inkomsterna från bokförsäljning och de aktiviteter/uppdrag som böckerna genererar; många gånger är det tvärtom så att författarna får lägga ut pengar för att få sina böcker utgivna. Och på senare år har möjligheten till inkomster genom författarframträdanden på t ex bibliotek och skolor dramatiskt försämrats. Tidigare kunde en nyutkommen bok ge en författare upp till ett tjugotal uppdrag, idag något enstaka, om något alls.

Av de professionella författarna är det bara en handfull som bor kvar i länet men utflyttningen från länet har nästan aldrig en omedelbar koppling till författarskapet; det är alltså inte så att man flyttar till Stockholm för att skapa sig bättre förutsättningar att slå igenom som författare.

Norrbotten har en mycket lång tradition av skrivarkurser. Verksamheten startades av Norrbottens Bildningsförbund redan på 1970-talet och sedan många år tillbaka kan man utveckla sitt skrivande genom Skapande svenska och Kreativt skrivande vid Luleå Tekniska Universitet

13.3 Förlag

Inget av förlagen i Norrbotten är medlem i Svensk Förläggareförening. Några av de större förlagen är Black Island Books som har en utgivning på ett knappt tiotal titlar per år, Barents Publisher som satsar främst på meänkieli och finska och förlaget & print-on-demand-företaget Lumio. Dessa tre förlag har sedan de startade publicerat en 55-60 titlar vardera totalt.

För litteratur på meänkieli finns det tidigare nämnda Barents Publisher och Meänkielen förälaaki.

Något förlag som ger ut böcker på samiska finns inte i Sverige. Delägaren av det norska förlaget DAT saluför förlagets produkter också i Sverige. Litteraturen på samiska i den svenska delen av Sápmi har en mycket undanskynd plats och någon uttalad vilja från statens eller Sametingets sida att förbättra situationen kan inte märkas.

Att driva ett litet förlag i Norrbotten är ingen lukrativ verksamhet, det är snarare en verksamhet för eldsjälare med starkt litteraturpolitiskt engagemang. Och författare som ger ut sina böcker på dessa förlag kan endast i undantagsfall räkna med inkomster av betydelse.

13.4 Marknadsföring

NLL har under senare år tillsammans med Västerbottens läns landsting bekostat en gemensam monter vid Bok- och Biblioteksmässan i Göteborg i syfte att marknadsföra de båda länen författare och litteratur.

Norrbottens länsbibliotek producerar webbsajten www.norrbottensforfattare.se där författare från länet presenteras.

Länsbiblioteket har också tagit fram olika trycksaker (böcker, broschyrer, kataloger, vykort) för att på så sätt lyfta fram länets litteratur.

Bibliotek, skolor, studieförbund och andra organisationer anlitar författare i olika sammanhang, det är dock en verksamhet som har minskat under senare år.

Luleå Stadsbibliotek arrangerar boksläpp tillsammans med förlag i länet och anordnar vartannat år festivalen Bok & Bild.

13.5 Litterära priser

I länet finns två stora nationella litteraturpriser, dels Erik Lindegren-priset, som delas ut av Luleå kommun och dels Eyvind Johnson-priset, som är Bodens kommuns hyllning till sin Nobelpristagare. Båda priserna delas ut vartannat år.

13.6 Litteratur på minoritetsspråk

Litteratur på meänkieli

Fram till idag har ca 65–70 böcker publicerats på meänkieli. Dessa är tämligen jämnt fördelade mellan barnböcker, skönlitteratur för vuxna och facklitteratur för vuxna.

De förlag som publicerat det stora flertalet titlar är STR-T:s Kaamos och senare Barents Publisher. Meänkielen förlaaki har en utgivning med inriktning på ordböcker och andra språkrelaterade ämnen.

Bengt Pohjanen har betytt mycket för litteraturen på meänkieli. Inte bara som förläggare utan också som författare av prosa, lyrik, dramatik, operalibretton, filmmanus och facktexter, debattör och bloggare. Det var Pohjanen som skrev den första romanen på meänkieli (Lyykeri, 1985) och det första skådespelet. Det är han som står bakom översättningen av Evangelierna och av en rad barnböcker. Matti Kenttä och syskonen Nylund har skrivit läroböcker. Mona Mörtlund och Gunnar Kieri är exempel på skönlitterära författare på meänkieli.

På 1990-talet utgavs ett relativt stort antal barnböcker, både originalverk och översättningar, men därefter har publiceringen nästan upphört. Utgivningen av böcker på meänkieli visar på det hela taget en neråtgående trend.

Litteratur på samiska

Historiskt sett har mycket skrivits om samer. Men väldigt lite har skrivits av samerna själva. Jojken, myterna, legenderna har förts vidare generationsvis genom den muntliga traditionen. Skolor som startades gav ingen undervisning på samiska och därför skapades ej heller litteratur på samiska. 1910 gavs Mitalusat sámiiid birra ut. Den beskrev samernas liv inifrån för första gången. Författaren Johan Turi. En tongivande författare har varit Nils Aslak Valkeapää.

Sverige finns idag inget samiskt förlag. Ett samiskt bok- och musikförlag är DAT, som finns i både Norge och Sverige. Podium, som riktar in sig på utgivning av böcker på minoritetsspråk, gav 2006 ut boken Viidát/Vidd med parallelltext på nordsamiska och svenska; här presenteras fyra moderna samiska författare: Rose-Marie Huuva, Simon Marainen, Inghilda Tapio och Thomas Marainen. Dessa fyra tillhör den lilla gruppen författare som skriver på samiska.

Podium har också översatt Ann-Helen Laestadius ungdomsbok SMS från Soppero till nordsamiska, lulesamiska och sydsamiska. Ytterligare titlar på samiska är att vänta från Podium.

Ájtte, Svenskt Fjäll- och Samemuseum, har också i sin utgivning fackböcker på samiska.

Den största framgång en svensk samisk författare uppnått på senare år är Rose-Marie Huuva då hon 2001 nominerades till Nordiska Rådets Litteraturpris med diktsamlingen Galbma Rádná (Kall kamrat), båda utgåvorna utgivna på DAT som också publicerat Lars Wilhelm Svonnis svenskspråkiga roman Överskrida gränser (2005) och därefter också en översättning av den till nordsamiska, Rihkkut Rájiid (2006).

Nästan all litterär verksamhet inom Sápmi bedrivs i Norge, där statsstödet, institutionerna, intresset och engagemanget har helt andra dimensioner än i Sverige.

13.7 Utveckling

Som framgår av redovisningen finns mycket att göra för att stimulera, inte bara läsandet utan också skrivandet och litteraturproduktionen i Norrbotten. Inom området har tidigare punktinsatser gjorts inom ramen för regional eller lokal kulturpolitik men ett samlat grepp har inte tagits.

Från kulturplanens och ur ett litteraturutvecklingsperspektiv står länet därför inte så väl rustat för att utveckla något som skulle kunna bli en regional litteraturstrategi. För att lägga grunden till en sådan behövs därför ett visst utredningsarbete som dels bör omfatta en kartläggning av barns och ungas möjligheter att utveckla skrivandet. Den bör också omfatta en kartläggning av hur författarna upplever att verka i regionen. Författare och amatörskrivare bör tillfrågas om hur de upplever sina möjligheter att utvecklas i Norrbotten, och det litterära klimatet för att utveckla barnbok, ungdomsromanen och vuxenlitteratur.

Med en sådan utredning och kartläggning bör en strategi för litteraturen i Norrbotten formuleras. En fråga att pröva i sammanhanget är behovet av ett resurscentrum för litteraturen. På kommunal nivå kan man tänka sig både folkbibliotek och kulturskolor som naturliga förvaltare av detta. På regional nivå verkar länsbiblioteket vara den mest naturliga utgångspunkten i nuläget. För att utveckla litteraturen från detta nolläge måste givetvis resurser tillföras eller omfördelas

Ytterligare underlag för en litteraturutveckling för Norrbotten kan vara den skrift som NLL publicerade år 1998, Litteratur och textproduktion i Norrbotten. Syftet var att "sprida kunskap om litteraturens förutsättningar och möjligheter i Norrbotten och ge förslag till idéer och åtgärder för att förbättra dessa". Några av förslagen som presenterades torde fortfarande vara intressanta att diskutera:

- stöd till uppbyggandet och bibehållandet av regionala och interregionala nätverk med litteraturen som gemensam faktor.
- öka möjligheterna för författarna i Norrbotten att på offentliga arenor göra sina verk synliga, genom att stödja t ex en årligen återkommande bokmessa i länet.
- öka möjligheterna för författarna i Norrbotten att hitta en marknad för sina böcker, genom att initiera och stödja samarbete med och information till skolor, bibliotek, studieförbund, företag och organisationer.
- stöd till projekt och insatser som är nyskapande och utvecklande för barn- och ungdomslitteratur i länet, t ex skrivarkurser.
- stöd till samisk litteratur och litteratur på meänkieli, genom åtgärder som ger denna litteratur större synlighet och tillgänglighet.

13.8 Kulturplanens prioriteringar

- Under perioden utforma strategi för litteratur, skrivande och läsning för länet
- Följa upp relationen behov och faktiskt utgivning av litteratur till och från våra minoritetsspråk

14. Konsulentverksamheten i Norrbotten

14.1 Bakgrund – Nutid

Norrbotten var ett av de första länen som hade konsulenter inom konst och dans. Under slutet av 1990 talet och början av 2000 talet finansierades också en litteraturkonsulent samt en barnkulturkonsulent.

Norrbottens läns landsting finansierar idag, direkt eller indirekt, sju konsulenter. Två hemslöjdskonsulenter via Hushållningssällskapet, en konstkonsulent via Norrbottens museum, en danskonsulent via Dans i Nord, en ungdomsmusikkonsulent via Norrbottensmusiken, en teaterkonsulent via Riksteatern Norrbotten samt en länsregissör via Norrbottensteatern. Hemslöjdskonsulenterna samt dans- och konstkonsulenterna har statligt stöd.

Konsulenterna har och har haft en stor och mycket viktig uppgift genom att vara resurser för hela länet, de har stärkt möjligheterna för barn/unga och vuxna att kunna ta del av och delta i kulturaktiviteter och rådgivning över hela länet inom de flesta konstområdena.

14.2 Utveckling – Framtid

Idag hör samtliga konsulenter till någon större organisation inom landstingets kulturverksamheter utom hemslöjdskonsulenterna och teaterkonsulenterna. I den utveckling som sker i samhället där resurser måste samordnas och möjligheten till administrativt stöd är viktigt så känns den utvecklingen naturlig att knyta konsulenterna till fasta verksamheter.

Teaterkonsulenterna som idag är placerad inom Riksteatern Norrbottens verksamhet skulle kunna flyttas över till landstingets verksamheter för att skapa en helhet och förbättra konsulenternas möjligheter till likvärdigt administrativt stöd och utökade samarbetsmöjligheter. Med allt mer gränsöverskridande aktiviteter finns det behov av och möjligheter med samverkan över verksamhetsgränserna.

Norrbotten har invånare tillhörande samtliga fem nationella minoriteter och även fem minoritetsspråk. Lagstiftningens krav på förvaltningsområdena har successivt ökat. Samtidigt sker en inflyttning av nya svenskar till Norrbotten i en allt större omfattning. Detta gör att behovet av en ny konsulentfunktion med inriktning på de nationella minoriteterna blivit allt tydligare. En utveckling av konsulentverksamheten med en konsulent som ska syssla med minoritetsfrågor men även andra mångkulturfrågor är naturlig för länet. Norrbottens läns landsting har intensifierat arbetet kring de nationella minoriteternas kultur och språk och har de senaste åren genomfört personalutbildningar och seminarier kring dessa ämnen. En sådan konsulent skulle kunna placeras på Norrbottens museum.

Behovet av en litteraturkonsulent finns också, bland annat för att stödja barns och ungas läsande, förbättra tillgänglighet till bra och spännande litteraturupplevelser samt kunna ge information av hög kvalitet i hela länet. Det skulle också öka möjligheten till eget skrivande med ett extra stöd. Norrbottens länsbibliotek har flera goda projekt för unga, en konsulent skulle ytterligare kunna stärka den delen av deras arbete.

14.3 Kulturplanens prioriteringar

Med hänsyn till i kulturplanen framställt nuläge inom flera områden prioriteras följande

- En barn- och ungdomskonsulent för kultur tillsätts
- Under perioden kommer en översyn av nuvarande konsulenters organisation och uppdrag att genomföras.
- En samordning sker av länets konsulentverksamheter med ett förtydligande av arbetsledarfunktionen från Norrbottens läns landsting

Dessutom prioriteras

- En mångkulturkonsulentfunktion med nationella minoriteter som huvudområde inrättas

15. Kultur och Hälsa med Folkhälsa i Norrbotten

15.1 Nuläge

Kultur och hälsa är en permanent verksamhet inom division Kultur och utbildning i Norrbottens läns landsting sedan 1 januari 2010.

Norrbottens läns landsting anser att satsningar på kultur och hälsa är viktigt, att arbeta strategiskt, ta ett rejält grepp kring allt från det som rör barnens utveckling, hälsa och välmående till de utmaningar vi står inför med en åldrande befolkning. Det handlar om förebyggande folkhälsosatsningar liksom konkret hur man kan använda kultur som verktyg inom vård, omsorg och rehabilitering.

Landstingets uppgift är bland annat att öka kunskapen om nya rön inom vården och stimulera till tillämpning av evidensbaserade behandlingsformer. Kopplingen mellan kultur och hälsa blir en viktig pusselbit inom vården och i förebyggande folkhälsoarbete. Visionen är att kulturen används som en resurs och ett komplement till traditionell vård och medicin och ska kunna användas som ett alternativ till psykofarmaka. Sjukhusmiljön kan med kulturens hjälp vara berikande, läkande och bidra till förutsättningar för ett gott liv när patienten lämnat vården.

Genom olika projekt, utbildnings- och inspirationsdagar har kunskap och forskningsrön om kopplingen mellan kultur och hälsa förmedlats. Pilotprojekt har genomförts på vårdcentraler, sjukhus och inom rehabilitering. Såväl pilotprojekt som övriga projekt har skett i samverkan internt inom landstingets olika avdelningar och verksamheter samt med kommuner, studieförbund, handikappidrottsförbund och folkhögskolor. Ett antal projekt har även genomförts finansierade med så kallade stimulansmedel i 7 av länets 14 kommuner. Stimulansmedel är särskilt öronmärkta för att användas till projekt och aktiviteter riktade till äldre personer, främst de som är 80 år och äldre.

Målgrupperna för de olika projekten har varit asylsökande barn och barn med funktionsnedsättning, vuxna inom rehabilitering samt äldre personer boende på äldreboenden samt äldre i egna hem och med stöd av hemtjänsten.

Erfarenheter visar generellt att utan en mycket god förankring hos politiker och ansvariga chefer inom vård, omsorg och rehabilitering får inte arbetet med kultur och hälsa ett rejält genomslag.

Många av de projekt som Norrbottens läns landsting tagit initiativ till eller varit del av har bedömts som framgångsrika och modellbildande, till exempel projektet Skaparkraft som riktas till asylsökande barn och barn med funktionsnedsättning. Kultur och idrott integreras och barn från olika världar och med skilda erfarenheter av att inte förstå, inte förmå och inte ingå, ges en plats i gemenskapen genom idrott, ljudverkstad och konstformen Landart.

Kultur och hälsa är också ett område där studieförbund och föreningsverksamhet på ett naturligt sätt redan idag är samarbetspartners eller själva driver olika former av kultur och hälsa-aktiviteter. Särskilt gäller detta inom åldringsvården. Det finns potential för en utveckling av det samarbetet.

15.2 Framtida utveckling av Kultur och Hälsa

Fortsatta insatser inom området Kultur- och Hälsa behöver inriktas på att kontinuerligt informera, utbilda och inspirera olika målgrupper – först och främst politiker och chefer på olika nivåer. Vidare handlar det om att nå ut till vård- och omsorgspersonal generellt samt anhöriga för att stimulera till mer kultur i förebyggande/hälsofrämjande syfte och som komplement till traditionell vård och medicin.

Anhöriga är en stor och viktig grupp eftersom många av dem ansvarar för sjuka familjemedlemmar och de bör således ges möjlighet att ta del av de utbildningstillfällen som arrangeras.

Att visa på betydelsen av kultur som främjande för gott åldrande, att stimulera det friska, medverka/samverka för skapandet av sociala mötesplatser, för mer kultur som verktyg att stimulera minne och sinne, vårda och värna vår hjärna! I och med en allt äldre befolkning är det särskilt viktigt att människor är aktiva med ett rikt socialt liv och stimulerande liv för att därmed också hålla sig friska så länge som möjligt. I förlängningen minskar vårdtyngden för både landsting och kommuner.

Kultur och hälsa verksamheten vid Norrbottens läns landsting planerar även att anställa en musikerapeut alternativt arbetsterapeut/pedagog med kunskap om musik, konst och bild för att på ett konkret sätt kunna "lotsa in" musik och bild som ett komplement i vården och till traditionell medicin.

Andra exempel:

- En utvecklad samverkan med Framnäs för spridning i länet med målet att skapa en integrerad ensemble av människor med och utan funktionsnedsättning i Share Music-modell.
- Med hjälp av folkhälsosamordnare i kommunerna främja kulturaktiviteter med koppling till folkhälsomålen
- Med LSS råd och Stödteam stimulera till komplement till traditionell vård och medicin
- Kultur på recept – projektet FärgRik – se resultat av detta och eventuellt utveckla till ett riktigt forskningsprojekt. Eventuellt ta i beaktande de resultat som studierna i Västerbotten och Skåne kommer fram till (klara i höst) och utifrån det göra en ny utvidgad studie.

15.3 Folkhälsa

Landstinget genomför ett stort arbete med folkhälsa. Samtliga divisioner arbetar med folkhälsa och förebyggande hälsoarbete. Program och planer finns för länets invånare av alla åldrar. Landstinget har sin centralorganisation enheter som särskilt arbetar med detta och som deltar i regionala och nationella nätverk inom vårdkedjan. Från och med den 1 januari 2010 ansvarar division kultur och utbildning för ett ekonomiskt folkhälsostöd med inriktning på folkhälsa i ett folkbildande perspektiv. Ett ökat samarbete mellan folkhälsoarbetet och kultur och hälsa kommer att skapa synergieffekter som gynnar länets invånare.

Forskning – intentionen är att med NLL/ FoU-enheten identifiera något/några forskningsprojekt som bör komma igång inom 1-2 år. Förslagsvis kan studier ske i samverkan med LTU och/eller ytterligare aktörer.

- Skaparkraft – modellen intressant för LTU/institutionen för pedagogik och lärande liksom att även Centrum för handikappvetenskap vid Umeå universitet ansett det intressant.

15.4 Barn och unga

Det treåriga projektet Skaparkraft kommer att utvärderas och modell och resultat sprids regionalt och nationellt. Information sprids om hur man kan arbeta med kultur och idrott integrerat. Inspirations- och utbildningstillfällen bör skapas för att ge fler kulturarbetare i länet möjlighet att arbeta inom fältet samt kunna utveckla nya modeller och arbetssätt.

Verksamheten med sjukhusclowner vid två av länets sjukhus (Sunderby och Gällivare) för att stödja och stärka barn som ligger en längre tid på sjukhus är mycket uppskattad och har utvecklingsmöjligheter.

15.5 Den regionala tillväxten

Redan idag anlitas kulturarbetare för uppdrag inom vård, omsorg och rehabilitering liksom i förebyggande syfte. Denna sektor kan utvecklas på ett tydligare sätt. Utbildningstillfällen/workshops och erfarenhetsutbyten som rör bemötande av äldre och förståelse för människor med demenssjukdom skapar ytterligare intresse av att arbeta med dessa frågor. En särskild kompetens för kulturutövare, eventuellt en särskild "pool" inom området skulle kunna utvecklas.

15.6 Kulturplanens prioriteringar

Med målet att Kultur under 2011- 2013 ska utvecklas till en viktig resurs och ett komplement i den traditionella vården, omsorgen och rehabiliteringen samt i det förebyggande folkhälsoarbetet prioriteras följande insatser under programområdet kultur och hälsa i kulturplanen

- Att med hjälp av en pedagogisk resurs stärka kopplingen mellan kultur och traditionell vård och omsorg
- Att utveckla modellen Skaparkraft tillsammans med LTU/institutionen för pedagogik och lärande och/eller Centrum för handikappvetenskap vid Umeå Universitet

16. Norrbottens nationella minoriteter

16.1 Nuläge

Av naturliga skäl är för Norrbotten ett av de prioriterade kulturpolitiska områdena de nationella minoriteterna. I Norrbotten finns alla de fem nationella minoriteterna representerade: sverigefinnar, tomedalingar, romer, judar och samer- som också är ett urfolk. Samerna omfattas också av urfolksrättigheter. Samtliga minoriteter har ett eget språk och den 1 januari år 2009 liksom den 1 januari 2010 trädde två nya språklagar i kraft. De reglerar dels det svenska språkets och de andra språkens status och användning i det svenska samhället. Dels stärker lagen rättigheterna för finska, samiska och meänkieli med rätten att använda respektive minoritetsspråk och skyldighet för myndigheter att ge service på detsamma. Språket är i hög grad identitetsbärande för våra minoriteter och många av kulturens uttryck är förankrade i den språkliga tillhörigheten.

Utan tvekan är historiskt sett mycket av kulturupplevelser och kulturutövande i Norrbotten förankrat i den kulturella tradition som härrör ur minoritetskulturer. Inte minst samernas konsthantverk, bildkonst och musik har starkt bidragit till kulturutvecklingen i Norrbotten. Allt tydligare har den tomedalska kulturen framträtt under senare årtionden med sångens, litteraturens och teaterns uttryck.

För första gången firades våren 2010 romernas nationaldag i Norrbotten (Luleå). Det gjordes genom ett musikevenemang och informationsaktiviteter i Kulturens Hus i Luleå. År 2009 förlades en melodifestival för Europas minoritetskulturer, "Liiet Laulut" till Luleå.

16.2 Utveckling

Norrbottens län ser det som väsentligt att fortsätta stödja utvecklingen av och lyfta fram rikedomerna i de fem nationella minoriteternas kultur. Ett särskilt ansvar finns att skapa förståelse för minoriteternas kultur, deras behov samt också kunskapsutveckling för medborgare och handläggare. Dessutom behöver förutsättningar för konstnärligt skapande på minoritetsspråk och med konstnärliga uttryck stärkas.

En viktig faktor är litteraturen på minoritetsspråken. En öppenhet för översättningar och för skrivande behöver finnas. Behov finns för en eller flera strategier för utvecklingen av skrivandet på minoritetsspråken.

Likaså har teaterverksamhet på minoritetsspråken stor betydelse, dels i manusarbete, men också genom föreställningarna. Teaterverksamhet inom Tomedalsteatern eller med hjälp av Tomedalsteatern har stärkt den tomedalska kulturen. Musikteatergruppen Jord är ett annat exempel. En öppning för en ökad finansiering för Tomedalsteatern, framför allt med anledning av deras fokus på barn och unga, bör finnas både i län och med statliga medel för en väg mot stabilare finansiering och verksamhet.

giron sami teater är på väg att fylla samma slag av funktion för den samiska kulturen både i Norr- och Västerbotten. Sverigefinska folkhögskolan är en viktig aktör för den sverigefinska minoriteten.

En konferensserie är planerad för alla berörda av minori-

tetsarbete och minoritetsfrågor idag under 2010 och 2011. Med faktabaserade seminarier, anordnade av Norrbottens läns landsting i samarbete med våra minoritetsorganisationer, där samtliga minoriteter är representerade fortsätta utveckla kompetensen och bygga broar även mellan de nationella minoriteterna.

För perioden gäller också målsättningen att alla skolor i Norrbotten ska få ta del av konstnärliga uttrycksformer från de minoritetskulturer som finns representerade i Norrbotten under sin skoltid. Även att Norrbottens två eller trespråkliga befolkning ska få ta del av konstnärliga uttryck på sitt minoritetsspråk. De språk som är aktuella är sámigiella, meänkieli, romani chib och finska.

Tomedalens folkhögskola i Övertorneå genomför nybörjarutbildningar på distans i meänkieli. För att utveckla skolan till ett utbildningscentrum i meänkieli, vilket skulle kunna vara lämpligt med hänsyn till det geografiska läget, skulle ytterligare resurser behöva anslås.

Satsningen på nationella minoriteter främjar ett levande kulturarv som kan utvecklas liksom barns och ungas rätt till kultur. För att utveckla arbetet med minoriteternas kultur behövs också en lyhördhet för de etniska gruppernas egna strävanden att uttrycka sin egenart. Under perioden ska stöd ges till våra minoriteter att vid framförda önskemål utforma egna kulturplaner och prioriteringar.

16.3 Barn och unga

En väsentlig faktor i utvecklingen av Norrbottens minoritetskulturer är barnens rättigheter att ta del av kultur på sitt eget språk. Tomedalsteatern och giron sami teater har föreställningar som vänder sig till barn och unga. Även litteraturen tar nya steg och framför allt produceras ny litteratur och även sånger på meänkieli.

16.4 Regionala tillväxten

Samerna har med sin kultur starkt bidragit till den regionala tillväxten under långa tider är ställt utom allt tvivel. Med hantverksskicklighet och olika former av upplevelser finns en stabil förutsättning för fortsatt del i den regionala tillväxten. I samband med utvecklingen av Pajala kan även Tomedalsteatern få en position som idag är annorlunda.

De nationella minoriteterna ger sammanfattningsvis väsentliga bidrag till Norrbotten kulturliv. Men det är bara minoriteterna själva och deras företrädare som kan formulera förslagen om insatser för att utveckla minoritetskulturer. Insatserna måste självfallet vara genuint förankrade hos minoriteterna. Kulturplanens förhållningssätt att därför att den regionala kulturpolitiken så långt möjligt ska svara och respondera på kulturpolitiska initiativ som minoriteterna formulerar och föreslår. Detta förutsätter ett fortsatt utrednings- och utvecklingsarbete där minoriteterna kan utveckla sådana förslag.

16.5 Kulturplanens prioriteringar

I kulturplanen prioriteras följande insatser och projekt inom programområdet nationella minoriteter.

- Ett utrednings- och programarbete genomförs där de nationella minoriteternas förslag om kulturella utvecklingsinsatser genomförs
- En samrådsgrupp för de nationella minoriteterna inrättas

- Insatser för att stärka minoritetsspråken ska göras, särskilt med avseende på barnens och de ungas lärande och för utvecklingen av litteratur på minoritetsspråken
- Insatser för att barn och ungdomar i Norrbotten ska få del av kultur på sitt eget minoritetsspråk ska öka
- Tornedalsteaterns verksamhet ska konsolideras

Särskild Prioritering Nationella Minoriteter

16.6 Mångkulturkonsulent med minoritetskultur som grund

Norrbotten ser idag annorlunda ut än för tio år sedan. Invandringen till länet är påtaglig och många nya norrbottningar hälsas välkomna.

I flera år har behovet av ett samordnande arbete inom våra minoritetskulturer funnits. Genom de nationella minoriteterna får kulturen i Norrbotten en särskild profil. Behovet av att "lyfta" minoritetskulturer finns idag lika starkt som tidigare. Samtidigt har också behovet av att inte bortse ifrån de kulturfrågor som uppstår med den nya invandringen uppstått.

Norrbotten ser behovet av en mångkulturkonsulent som väsentligt. Målet med verksamheten skulle vara att

- 1) stödja, synliggöra och utveckla det kulturella arbetet inom och med de nationella minoriteterna i vårt län
- 2) tillvarata den kulturella mångfald som utvecklas i Norrbotten och att nå större samhörighet mellan människor med olika kulturell bakgrund.

17. Läns- och landsövergripande projekt och verksamheter i Norrbotten

17.1 Bakgrund och nuläge

I ett stort län som Norrbotten med samtliga nationella minoriteter, många olika kulturer och språk, med landsgränser till två andra länder, uppstår och skapas många nationella och internationella projekt. Det geografiska avståndet till Centraleuropa är visserligen stort men med alla de nätverk som länets kulturskapare, organisationer och tjänstemän har är läns- och landsövergripande projekt viktiga och möjliga att genomföra.

Kommunala samarbetsprojekt skapas lokalt där behov och intresse finns, gärna i samarbete med länets institutioner. För gränskommunerna är de kommunala samarbetsmöjligheterna över landsgränserna lika viktiga och bra som med länets egna kommuner. Särskilt i Tornedalen genomförs projekt och arrangemang med Finland som gagnar både det praktiska och kulturella utbytet. I Haparanda genomför man till exempel flera festivaler inom dans, performance, musik och bibliotek med framför allt Torneå kommun på den finska sidan av gränsen. Tornedalen har också ett eget Tornedalsråd inom kultur tillsammans med kommuner i svenska och finska Tornedalen samt med fyra kommuner i Norge. Tornedalens museum, ett svenskt-finskt museum på gränsen mellan Torneå och Haparanda med en

varaktig verksamhet för hela Tornedalen är under framarbete. I Pajala kommun samarbetar man med Finland bland annat när det gäller bevarandet och presentation av Laestadius vandringar och religiösa arbete. Luleå har länge genomfört stora konstbiennaler med internationella och nationella konstnärer och det arbetet fortsätter.

Regionalt finns också ett gott samarbete mellan landstingen i samarbete med organisationer och föreningar. Flera av norrlänslandstingen har tillsammans idag ett flertal olika EU- och regionalt finansierade projekt till exempel inom kreativa näringar, företagande, litteratur, besöksplatser m.m. Samarbete sker också mellan norrlandsläna inom scenkonsten, i musei-, arkiv-, biblioteks- och minoritetsfrågor. Bland annat genom Scenkonst i Norr, Norrscen och NMD. Länsinstitutionerna har flera nätverksprojekt som skapar intresse och struktur för gemensamma utmaningar både geografiskt och ekonomiskt.

Då Norrbotten befinner sig i hjärtat av Barentsområdet pågår förstås flera projekt och arrangemang inom det området. Ett särskilt kulturråd med Barentsområdets regionala kulturchefer är upprättat där gemensamma och/eller bilaterala projekt och utvecklingsfrågor diskuteras och planeras. Även enskilda kulturskapare genomför projekt och arrangemang. Ett särskilt samarbetsavtal finns mellan regionen och Troms Fylke om samarbete inom kultur och regional utveckling. Särskilt dansområdet har varit framgångsrikt inom Barentsområdet. Music on Top är ett stort Barentssamarbete med orkestrar och ensembler från Barents som turnerar i de olika länderna. Som större internationellt samverkansprojekt medverkar Norrbottens Museum i "Roads to Ruija". Det är ett samarbete med institutioner och museer i norra Sverige, Finland och Norge. Projektet som är treårigt är ett EU-projekt, vilket syftar till att forska fram underlag till en gemensam vandringsutställning, vilken skall beskriva migrationsrörelserna från finska och svenska Tornedalen till Nordnorge. Utställningen skall sedan turnera i alla tre länderna under två år, med start i Sverige våren 2011.

Det internationella arbetet blir alltmer intressant i region med liten befolkningsmängd. Utbudet för invånarna och utvecklingsmöjligheter för bland annat musiker är viktiga frågor. Att utveckla det internationella arbetet är nödvändigt i en alltmer globaliserad värld där flera regioner i andra länder har liknande utveckling som Norrbotten med gles befolkade områden och minskande arbetstillfällen till exempel Scotland och norra Italien. Erfarenhetsutbyte med dessa och andra regioner är därför av stor vikt för att eventuellt kunna hitta positiva lösningar och utvecklingsmöjligheter inom kultur- och näringsområdet. Ett exempel på ett stort internationellt musikprojekt med Norrbottensmusiken som en aktör är EMC- European Music Circle – storband från sex länder deltar i ett utvecklings- och turnéprojekt för storbanden i Europa.

17.2 Utvecklingsområden

Att initiera och leda stora projekt är inte alltid så enkelt. Att ha ansvar för genomförande och redovisning kräver oftast en projektledare som har god erfarenhet och som ges möjlighet att arbeta med detta på heltid. Idag finns medel att söka från många nationella och internationella fonder och strukturer men att känna till dessa och hitta de som passar respektive projekt bäst är en kompetens som inte alltid är lätt att hitta. Vissa utbildningar har genomförts i

länet men kanske kan detta vara något att se vidare på. Samtidigt som fondförvaltare och andra finansärer kan få minskade anslag att fördela och nya regelverk uppstår som ibland komplicerar stöd till olika projekt så är dessa externa finansärer oerhört viktiga för att leda utvecklingen vidare. Detta är något att reflektera över då kulturen ofta står utanför begreppet regional utveckling, som flera av dessa finansärer stödjer, och därför utesluts från större stödmöjligheter. Återigen blir vikten av att förtydliga kulturen som en självklar del i den regionala utvecklingen. Kulturen som näring i detta sammanhang bör stärkas och belysas ytterligare bland annat som en bidragande orsak till att människor har möjlighet att leva och arbeta i glesbefolkade områden. Även arbetet med AER (Assembly of European Regions) behöver stärkas och den committee tre som följer upp kulturfrågorna inom det gemensamma internationella arbetet behöver förtydligas. Ökad information till politiker och samarbetspartners är av vikt liksom att driva frågor som ur ett norrbottenskt perspektiv är en tillgång och har betydelse internationellt.

18. Kulturskaparnas situation och villkor

Läget idag

Situationen för kulturskaparna i Norrbotten ser förhållandevis likartad ut som i landet i övrigt.

Skillnaden måste dock sägas vara de mycket långa avstånden som skapar särskilda förutsättningar för arrangemang och deltagande i dessa utifrån kostnader för resor och transporter samt behov av övermattningsmöjligheter som uppstår. Automatiskt infinner sig ett behov av turnéstöd då kostnader för grupper snabbt blir höga. Kulturskaparna inom institutionerna upplever motsvarande problem.

Lyftas bör också att frilansmarknaden för institutionsengagemang drastiskt riskerar att minska med de nya SPV-regler som gäller för frilansare. Förhoppningsvis kommer denna problematik till en lösning under året!

I Norrbotten är många konstnärer så kallade entreprenörer men här, liksom i landet i övrigt, handlar frågeställningen inte om att bredda marknaden för fler entreprenörer utan om hur dessa entreprenörer/konstnärer ska kunna försörja sig och försörja sig fullt ut på heltid.

Flera konstnärsgrepp, aktiva och i utveckling, finns i Norrbotten: Koncentrat i Kiruna med 8 konstnärer, Kilen ArtGroup och Galleri Syster i Luleå för att nämna de mest tongivande. Konstnärernas Kollektiv Verkstad är ett centrum för många av länets konstnärer med möjligheter att arbeta och även till utställningsmöjligheter. Dessa kollektiva sammanslutningar har hittat en form för verksamhet med en blandning av eget utövande och pedagogisk verksamhet på ett, enligt dem själva, fruktbart sätt. Kommunerna beställer också uppdrag av dem och projekten som utförs betyder mycket för utvecklingen av konstarten i Norrbotten. Enskilda konstnärer arbetar på likartad sätt. Konstnärernas villkor i Norrbotten kan inte anses som tillfredsställande. Många har mycket låga inkomster och är beroende av offentlig finansiering av olika slag. Positivt är den utveckling som sker mot större öppenhet mot Europeiska Unionen och allmänt internationellt och därmed fler möjligheter till utställningar och exponering än tidigare.

När det gäller frilansande skådespelare och sångare i olika

genrer kan sägas att det inte finns utövande i stor omfattning och att de som utövar detta ofta inte har möjlighet försörja sig fullt ut. Några sångare med samiskt ursprung finns med nationell och internationell lyskraft genom åren och även idag.

Musiker finns i olika genrer och har möjlighet att i varierande grad försörja sig på heltid. Ett intressant projekt, BD- Pop, har haft viss betydelse för att "promota" nya artister och grupper. Att ensam skapa sig en karriär och utkomst i Norrbotten är endast ett fåtal förunnat.

Norrbotten har en mycket stark tradition av starka studieförbund och föreningar och en stark hembygdsrörelse. Mycket av kulturverksamheten har skett genom dessa. Av stor betydelse för kulturskaparnas villkor är de uppdrag som de erhåller från studieförbund och föreningar av olika slag. Även uppdrag från kommuner och näringsliv är av avgörande betydelse för deras inkomster.

I Norrbotten ser utvecklingen ut precis som i de flesta andra delar av Sverige att rekryteringsbasen till föreningar och studieförbund minskat, att det finns svårigheter att hålla samma aktivitetsnivå som tidigare. Uppenbart är också att ungdomar idag skapar arrangemang och delaktighet i upplevelser på ett helt annat sätt än tidigare generationer: genom tillfälliga nätverk, med hjälp av webben och så vidare.

19. Arrangörstöd

19.1 Läget idag

För kulturverksamhet i Norrbotten finns två typer av arrangörstöd att tillgå. Ett statligt som förmedlas genom Kulturrådet och ett länsövergripande som Norrbottens läns landsting (NLL) beviljar. För att erhålla stöd från Kulturrådet krävs en regional medfinansiering vilket betyder att sökande organisation också får ett stöd för sin verksamhet från NLL. För att erhålla stöd från NLL krävs att sökande organisation arbetar med turnéläggning av fria grupperns produktioner. Bidraget ska vara ett arrangörstöd och medföra lägre kostnader för arrangörer i länet. Barn och ungdom ska prioriteras och tanken är att stödet delvis kan täcka kostnader för resor, logi och traktamente. Produktioner som ska ingå i arrangörsturnéstödet ska spelas på minst tre orter och omfatta minst fem föreställningar.

Två organisationer i Norrbotten, Dans i Nord och Riksteatern Norrbotten, har för 2010 beviljats arrangörsturnéstöd från Kulturrådet och NLL.

Dans i Nord har 2010 beviljats arrangörsturnéstöd från Statens Kulturråd, 550 000 kr, och Norrbottens Läns landsting, 250 000 kr. Stödet från Kulturrådet används till verksamhetens kostnader för marknadsföringsinsatser, produktion av trycksaker/annonser, teknikkostnader, transporter, logi, resa och traktamente i samband med turnéverksamhet. Om möjligt används en liten del av arrangörstödet ibland som subvention av gagekostnader.

Stödet från NLL om 250 000 kr används i enlighet med det reglemente NLL satt upp för detta stöd.

Riksteatern Norrbotten har 2010 beviljats 50 000 kr i turnéstöd från Statens Kulturråd för arrangemang med fria teatergrupper.

Stödet från NLL om 250 000 kr används i enlighet med det reglemente NLL satt upp för detta stöd.

Under mitten 2000-talet initierade Riksteatern Norrbotten en idé om att i stället för skriften DATE hantera säljinformation riktad till arrangörerna via nätet. Det har resulterat i att Riksteatern Norrbotten, Riksteatern Västerbotten, Riksteatern Jämtland och Riksteatern Västernorrland tillsammans med Dans i Nord sedan ett antal år tillbaka samarbetar med att marknadsföra kommande produktioner på webben under namnet "Scenkonst i Norr". På detta sätt kan de också samverka kring att mer kostnadseffektiva turnéer med fria grupper kan genomföras. Det är dock svårt att tillmötesgå alla intressegrupper. Ett visst urval måste ske gällande vilka producenter som ges möjlighet att marknadsföra sina produktioner på Scenkonst i Norr. Personal inom Riksteatern Norrbotten och Dans i Nord handlägger urval och administration.

19.2 Problematik

De fyra nordligaste länen har inte tillgång till arrangörs-/turnéstöd i lika omfattning vilket betyder att länen i dag inte kan arbeta utifrån likartat regelverk. Olika rutiner idag har skapat bristande förutsättningar för tillgången till turnéstöd och arbetstillfällen. Rutinerna måste förändras. Detta medför att många missförstånd lätt uppstår. Producenter och säljpersonal kopplade till de fria grupperna lovar gärna arrangörer bidrag som inte kan uppfyllas utifrån aktuellt regelverk.

Produktioner marknadsförs på Scenkonst i Norr har väldigt sent sista beställningsdatum och alla intresserade arrangörer får därför inte tillgång till en föreställning då perioden redan är planerad och därmed missas möjlighet till turnéstöd.

Dans i Nord omfattas inte i samma utsträckning av ovan nämnda problem eftersom organisationen i vissa fall själv arrangerar på orter som inte har någon självklar arrangör och därmed lättare kan uppfylla gällande norm.

19.3 Utveckling

Riksteatern Norrbotten har uppmärksammat problemet med för långa säljperioder och arbetar aktivt för att också övriga norrläna ska inse värdet av en förändring. Även samarbetsformerna mellan de fyra nordliga länen kan förnyas och utvecklas. Viktigt också att marknadsföringsinsatser utarbetas och genomförs i syfte att både arrangörer och producenter ska förstå det regelverk som gäller för aktuell stödform.

Insatser för turnéerande verksamheter är viktiga. Norrbottens läns landsting satsar idag mest av de fyra nordliga länen på detta samtidigt som behovet av turnéstöd är oerhört stort och turnéverksamhet avgörande för tillgängligheten och även för scenkonstutövarnas möjligheter till utveckling. Regelverk och anvisningar ses ständigt över för att utbudet av arrangemang ska genomföras på bästa sätt med barn/unga, jämställdhet och tillgänglighet som ledord.

I dag utgår arrangörs-/turnéstöd till dans-, teater- och musikproduktioner. I framtiden bör det också vara möjligt att med hjälp av denna stödform förmedla olika typer av pedagogisk verksamhet inom scenkonstområdet som riktas till barn- och ungdom.

20. Kulturfrågornas kopplingar till andra politikområden i Norrbotten

20.1. Kreativa näringar

Kulturplanens utgångspunkter

Det finns idag en intressant och livaktig diskussion i anslutning till kulturpolitiken om hur sambanden mellan de typiska kulturella eller konstnärliga uttrycksformerna kan fås att samspela med andra samhällsområden. Diskussionen har bl.a. kommit att handla om utvecklingen av s.k. kreativa näringar eller den "kreativa sektorn". Richard Floridas arbeten har utgjort en inspirationskälla för många, med dess iakttagelser kreativitetens betydelse för näringslivets utveckling i de moderna tjänsteekonomierna. Framgång och konkurrens i tjänsteekonomin handlar i hög grad om hur företagen förmår hitta nya meningsfulla samband i informationsflödet. Den förmågan är också en definition av begreppet kreativitet. Följaktligen menar Florida att näringslivets tillgång till personer med den förmågan är på väg att få avgörande betydelse.

Bland alla de olika yrken där behovet av kreativ förmåga kan urskiljas identifierar Florida en grupp som han kallar en "superkreativ kärna", dvs. yrkesgrupper som är eller kommer att bli av särskild strategisk betydelse varter efter som efterfrågan på kreativa förmågor ökar. Hit räknar Florida t.ex. datorrelaterade yrken, matematiker, forskare inom medicin, natur- och samhällsvetenskap och flera andra yrkesgrupper liksom konstnärliga och kulturrelaterade yrken i övrigt.

Kultursektorns företrädare har varit vana att bli betraktade som snarare ekonomiskt tärande än närande och kulturfrågor har ofta slentrianmässigt i den offentliga ekonomin klumpats ihop med andra fritidsintressen utan särskild ekonomisk potential. Floridas och andras arbeten har därför bidragit till att ge nytt liv åt diskussionen om ett annorlunda sätt att bedöma, inte bara värdet av enskilda personers kreativitet, utan av den samhälleliga betydelsen av kultursatsningar över huvud taget.

2002 kom den europeiska agendan för kultur i en alltmer globaliserad värld. I det andra målet i agendan uppmanar kommissionen EU medlemsstaterna att ta tillvara kulturens potential som en drivkraft för kreativitet och innovation inom ramen för Lissabonstrategin för tillväxt och sysselsättning. Europeiska kommissionen har i en "grönbok" kring utredningar och fördraget sammanställt och kommenterat frågeställningar, Division Kultur och utbildning och regionala enheten på Norrbottens läns landsting har gemensamt lämnat remissvar på utredningen.

Kulturrådet fick 2008 i uppdrag att göra en analys om hur entreprenörskap och företagande kan utvecklas inom myndighetens verksamhetsområde. I deras rapport beskriver man de problemställningar och möjligheter som finns i utvecklingen av de kulturella näringarna.

Övriga utredningar och rapporter har liknande frågeställningar och analyser. Man är överens om kulturens potential som näring, tjänstesektor är påvisat under stark utveckling i hela Europa. Norrbottens läns landsting delar de frågeställningar och utmaningar som lyfts fram i de olika rapporterna.

”Svensk upplevelseindustri omsätter 470 miljarder kronor vilket är 5% av förädlingsvärdet i BNP. Upplevelseindustrin inkluderar alla de kreativa yrkena. Den är större än både bil- och kemiindustrin tillsammans. Tillväxten i den kreativa näringen är större än inom den traditionella industrin”

Svenska Handelskammaren, januari 2009.

Det finns således en bred uppslutning kring uppfattningen om sambanden mellan kreativitet, konstnärligt skapande, kulturliv och näringslivets utveckling. Däremot har det funnits svårigheter att omsätta uppfattningen i praktisk politik. Turismen och besöksnäringen har varit de områden som varit enklast att utveckla utifrån detta och kulturområdets verksamheter har haft en naturlig och viktig ingång här. Vi har i kulturplanens tidigare avsnitt gett flera exempel på sådana projekt, de flesta inom kulturarvsområdet. Det har också visat sig fruktbart, ända sedan 80- talet, att relatera insatserna inom kulturområdet till satsningar på regionens attraktivitet i vid mening med tillgång till levande kulturutbud, möjligheter till konstnärligt utövande och till välvärdade kulturmiljöer.

Idag finns skäl tro att de faktorer som skapar den grundläggande efterfrågan på kreativ förmåga i näringslivet är så pass starka att utvecklingen kommer att gå vidare oavsett särskilda kulturpolitiska initiativ. Vi kommer då under kommande år att få se hur integrationen mellan kulturskapande i den traditionella meningen och olika segment av näringslivet kommer att bli allt starkare. De offentliga insatserna som i dag har en hel avgörande betydelse för kulturlivets finansiering kommer då också att relativiseras. Kanske kommer en sådan utveckling också att föra med sig att begreppen ”konstnär” eller ”kulturskapare” blir än mycket svårare definiera eller avgränsa än de är idag. Det betyder att vi framöver förmodligen inte kommer att tala om en kultursektor som samarbetar med näringslivet, utan snarare att kulturella verksamheter i olika utsträckning integreras i näringslivet.

Konsekvensen av ovanstående blir att kulturfrågorna får en starkare ställning i samhället och det är därför väsentligt att denna utveckling också får ett stöd.

Som utgångspunkt för kulturplanen innebär detta att frågorna om både kulturens roll för den regionala utvecklingen och för den fortsatta utvecklingen av ett näringsliv som är baserat på kreativitet ska ha hög prioritet och uppmärksamhet. En genomgående grundstrategi i Norrbottens kulturplan är att de verksamheter som får offentligt stöd aktivt och kontinuerligt ska arbeta för att bredda sina kontaktytor med andra samhällsområden. Den utgångspunkten ska alltid paras med en respekt för konstens egenart och egenvärde.

Kulturplanen har i denna sin första version en tydlig inriktning på de verksamheter som traditionellt kommit att hänföras till kulturområdet. Vi ser emellertid framför oss att kommande planer kan göras med en betydligt bredare ansats. Det vi nu diskuterar är frågorna om regional utveckling och tillväxt utifrån vad kulturverksamheterna i deras nuvarande form kan erbjuda eller bidra med. I nästa kulturplan bör det vara möjligt att arbeta också med analyser av behoven och efterfrågan inom näringslivets olika delar.

Utveckling och handlingslinjer

I landstingets planer för sina verksamheter lyfter man kulturen som en viktig del av målet att skapa ett attraktivt län, som har en god livsmiljö och skapar möjligheter för människor att leva

på sina yrken inom olika näringar. Som delmål anges att skapa förutsättningar för:

- Attraktiva livsmiljöer och mångfald
- Hållbar utveckling och inomregional balans
- Ett välmående och dynamiskt kultur- och näringsliv

För att skapa samband mellan kulturområdet och det det näringsliv som efterfrågar kreativitet behövs kontakter och nätverksbyggande. Landstinget kommer att arbeta vidare med de frågorna för att skapa förståelse mellan de olika politikområdena samt fortsätta utbildningsinsatserna för kulturföretagare och för de organisationer, till exempel ALMI, som ska stödja och hjälpa dessa näringar såväl som de traditionella företagen.

I Norrbotten finns 1 639 företag som motsvarar definitionen av kreativa näringar (enligt SCB och SNI-kod). 80 % av företagen är enskilda firmor, av Sveriges samtliga bolag är 56,2% enskilda firmor. 64 % av ensamföretagen i Norrbotten har en omsättning över 100 000 kr. Många företag med upp till nio anställda har goda vinstmarginaler och har med rätt stöd och god rådgivning en god utvecklingspotential.

Framgångsrika projekt kan utgöra goda förebilder. Norrbottens läns landsting har under flera år haft EU projekt tillsammans med Västerbottens läns landsting där de kreativa näringarna varit i centrum. Ett projekt har handlat om utvecklandet av en digital guide för besöksplatser i båda länen. Det andra projektet KRENOVA har erbjudit utbildning och coachning för kulturföretagare i de båda länen, projektet ska till hösten starta upp sitt fjärde projektår.

Piteå kommun, Norrbottens läns landsting och, Luleå tekniska universitet är i färd med att lämna in en ansökan till Europeiska regionala fonden gällande Go Business Totalt omsluter projektet 4 800 000 kr. Inkubatorsverksamheten har funnits inom nationella nätverket, mötesplatser för kulturella och kreativa näringar med placering inom Acusticum.

I ett län med den yta som Norrbotten har med långa avstånd till marknaden och med en mindre kritisk massa för försäljning av produkter är kontakten mellan näringsområden extra viktig. Forskning kring utveckling av de kreativa näringarna, besöks- och aktivitetsprodukter bör ytterligare belysas särskilt under den aspekten om avstånd och avsättningsmöjligheter. De pedagogiska tjänster, som är en egen marknad, till exempel konst- och danspedagoger som driver egna företag och har tjänster för skolor, musikskolor och kulturskolor är ett viktigt företagsområde ur ett tillgänglighetsperspektiv i ett stort och glesbefolkat län då fasta tjänster inom dessa områden inte finns överallt.

20.1.1 Matkulturen

Matkulturen är internationell näring som ibland definieras som en kulturell näring ibland traditionell och en näring av växande betydelse. Den är en väg till en lokal och regional profilering. Mängden av tv program och böcker finns att tillgå är en indikator på det intresse som finns. Norrbotten har flera välrenommerade kokkar, ofta med den Norrbottniska maten som specialitet. I Norrbotten har man också startat en liten näring när det gäller kombinationen av mat och kultur, till exempel ”teaterdans- och matföreställningar”. Med de många olika kulturer som finns i länet med traditioner från till exempel de samiska, finska och svenska köken med goda möjligheter till jakt och fiske skulle detta område kunna vara en utvecklingsfråga inom företaget.

Kreativa näringar är ett område för Norrbotten som nu börjar få en allt tydligare plats i samhällets traditionella näringskedja. Ett fortsatt arbete med detta är av stort intresse för länet.

20.2 Kultur och samhällsplanering

Av tradition har kulturens utveckling ofta skett begränsat till själva kulturområdet med kulturarv- och kulturmiljövårdsbas och med konstnärlig utsmyckning.

Idag pågår en stark utveckling där kulturen med dess möjligheter tas till vara i olika samhällssektorer och i kommunernas utveckling av samhällsbyggandet. Vancouver i Canada är ett exempel där kulturen utgjort och utgör basen för stadens utveckling, Drammen i Norge är ett annat exempel.

Utveckling

Under perioden kommer arbete att ske för att skapa medvetenhet om kulturens betydelse i samhällsplaneringen. Kulturverkssamma i våra kommuner ser det som väsentligt att ett nytt sätt att arbeta införs där kulturfrågorna hamnar på agendan redan i initialskedet i de tekniska nämnderna och där medverkan inkluderar även kulturens företrädare på ett tidigt stadium, inte bara i utsmyckningsskedet.

Frågan "Vem bestämmer i det offentliga rummet?" ställs allt oftare. Luleå kommun har idag ett tydligt arbete med dessa förtecken och Kiruna med den kommande storskaliga samhällsomvandlingen. Pajala, med gruvbrytningen och samhällets förändring är ytterligare ett exempel på kommunalt projekt där kulturen kan skapa annorlunda förutsättningar genom medverkan från allra första början.

20.3 Skapande skola

Skapande skola inleddes 2008 i syfte att stärka kulturens roll i skolan. Målet är att genom en ökad samverkan med kulturlivet, långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttryck i skolans arbete. Detta leder också till att kunskapsmålen uppnås i högre utsträckning.

Studier har visat att barns och ungas möjlighet att själva få skapa eller delta i det kulturella livet skiljer sig kraftigt åt. Skolan har som ingen annan institution i samhället, möjlighet att nå alla barn – oavsett familjesituation. För 2010 har Norrbottens kommuner hittills, tillsammans erhållit 2 570 tkr för Skapande skola projekt. Detta är dock endast drygt 2 % av den totala bidragspotten. Vi måste därför raskt se de möjligheter vi har att utveckla skolan, täcka de slumrande behov som finns, och intensifiera vårt arbete med Skapande skola.

Ett gott exempel är Nya läroverket i Luleå som har inspirerats av KTH (Kungliga Tekniska Högskolan) med att se sambandet mellan naturvetenskap och de olika konstarterna. Genom deras arbete med Skapande skola håller ett helt nytt kunskapsområde på att utvecklas.

Utveckling

Klart är att hela området Skapande skola kan utvecklas ytterligare i Norrbotten. Just i Norrbotten kan denna verksamhet ha extra betydelse för våra skolungdomar som idag är del av kommunal skolverksamhet där medel till kultur är bristfälliga och

tillgången till kulturupplevelser och möjligheter till delaktighet har sina svårigheter på grund av de stora avstånden inte minst.

Det är väsentligt att skolorna får klart för sig att kommunernas kulturtjänstemän är villiga att bidra med kompetens och idéer om hur skapande skola- projekt ska kunna förverkligas. Det finns idag en ömsesidig kunskapsbrist mellan skola och kulturliv som måste överbryggas. Skapande skola projekt är också av betydelse för kulturarbetarnas möjligheter till arbetstillfällen.

20.4 Spets och bredd

Det kan inte nog betonas betydelsen av "spetsens" betydelse för bredden av kulturutövandet i Norrbotten. På samma gång har bredden med ett utbrett kulturutövande en stark betydelse för den spets som blir utfallet. Norrbotten ligger långt ifrån storstädernas utbud och också möjligheterna för utövare i Norrbotten att pröva sina kompetenser i stark konkurrens med utbudet i storstäderna.

Det är väsentligt att Norrbotten har möjlighet att ha kulturutövare på högsta nationella nivå som kan leva på sitt arbete och som kan agera som goda förebilder för ungdomarna i Norrbotten. Norrbotten NEO är ett sådant exempel. Det är också väsentligt att kostnaderna för att locka kulturutövare i alla genrer till Norrbotten blir hanterbara liksom att Norrbottenska musiker och andra konstnärer ska få möjlighet att delge sina uttryck och alster i en miljö utanför Norrbotten. Den gemensamma basen för alla dessa möjligheter är en ekonomi som tillåter detta.

Norrbotten har alla fem minoriteter representerade i länet. Av den anledningen behöver ett utvecklande och aktivt arbete bedrivas med minoritetsfrågor men också frågor som allt tydligare blir mångfaldsfrågor. Därmed ser Norrbotten som väsentligt att inrätta en mångfaldskonsulent med minoritetsfrågor som en huvudsaklig del av tjänsten.

Norrbotten önskar också tydliggöra kultursektorns del i den regionala utvecklingen och betydelse för livsmiljö och företags-etableringar. Öka samarbetet med näringslivet i Norrbotten genom att få kulturentreprenörerna att bli en större del av näringslivet och under perioden hitta nya vägar för samarbete mellan kultur och näringsliv. En utveckling av samarbetet inom ALMI och Krenova blir en del av arbetet.

En viktig väg framåt för Norrbotten är också öka samarbetet med andra samhällsområden och genom det bli en naturlig del i det regionala och lokala samhällsbyggandet. Att i kommunerna öppna upp för samarbete på ett tidigt stadium mellan kulturens företrädare och de tekniska förvaltningarna när det gäller samhällsplaneringen i våra kommuner där kulturen får en plats redan i initialskedet. Kulturen blir en del av utvecklingen och uppfattas inte som något som ska befinna sig "vid sidan av".

Samtidigt finns en ständigt pågående rörelse att låta konsten och kulturen skapa upplevelser som berikar Norrbottens medborgares liv och tillvaro, att låta konsten i alla dess former vara en upplevelse som har betydelse i sig. Norrbotten vill också skapa förutsättningar för en utveckling av det kreativa skapandet inom alla genrer, en utveckling av kulturen och konsten i länet som blir av betydelse för framtiden både regionalt och nationellt.

21. Jämställdhet och Mångfald i Norrbotten

21.1 Nuläge – utveckling

Den europeiska deklarationen om jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå riktar sig till Europas kommuner och regioner. Dessa inbjuds att underteckna deklarationen, att offentligt ta ställning för principen att jämställdhet ska råda mellan kvinnor och män och göra jämställdhetsperspektivet till en naturlig del av allt beslutsfattande. Strategin kallas jämställdhetsintegrering och deklarationen är den så kallade CEMR- deklARATIONEN. Norrbottens läns landsting och Piteå och Övertorneå kommuner har idag skrivit under denna deklaration. Idag pågår intressanta projekt i dessa kommuner vilka kommer att följas upp under perioden. Norrbottens läns landsting bedriver genom omfattande utbildningsinsatser för chefer och medarbetare ett jämställdhetsarbete som innefattar alla delar i verksamheten. Särskilt arbete görs för att redan i alla styrdokument manifesteras ett genustänkande i målformuleringar för vidare styrning och konsekvenser ända ner till det dagliga arbetet på näst intill detaljnivå.

På samma sätt arbetar flera kommuner i Norrbotten. Jämställdhetsförutsättningar och genusperspektiv ska genomsyra de aktiviteter som genomförs under kulturplanens period.

Under 2011- 2013 prioriteras följande:

- Särskild uppmärksamhet ska läggas på att flickor och pojkar, kvinnor och män ska ha lika tillgång och möjligheter till deltagande och påverkan på kulturutbudet
- Uppmuntra konstnärer och kulturföreningar att främja kulturaktiviteter som utmanar könsstereotyper. Se till exempel Norrbottensteaterns Lars Norénpjäs med omvänt genus, Norrbottens Museums medvetna val av utställare utifrån historisk inventering av kön och Norrbottensmusikens samarbete med Acusticum.
- Uppmuntra kvinnor och män, pojkar och flickor att delta på lika villkor i kulturaktiviteter, även sådana som traditionellt betraktas som övervägande "kvinnliga" eller "manliga". Dans i Nord arbetar särskilt med pojkar i våra mellan- och högstadieskolor.
- Uppmuntra folkbiblioteken att utmana stereotypa könsrollsmönster i sitt utbud av böcker och annat material.
- Alla kommuner tar ansvar för att arbeta med könsuppdelad statistik och samverka mellan kommunerna i uppföljningsarbetet.

Miljöer med attraktionskraft kännetecknas ofta av mångfald. Mångfald i form av heterogenitet, öppenhet för påverkan från omvärlden, ett klimat som tillåter individer att utvecklas utifrån sina egna egenskaper, intressen och förutsättningar och öppenhet för nya idéer. Regional förnyelse och utveckling i länet ställer krav på nya otraditionella lösningar och arbetsformer och samarbete i nya konstellationer. Samsyn och samhandling i Norrbotten avseende mångfald och dess betydelse i den regionala utvecklingsarbetet är en av nyckelfaktorerna i dag. Det krävs bred uppslutning och fler som tar ansvar om mångfaldsfrågorna ska få dignitet som en viktig tillväxtfaktor för Norrbotten.

Norrbotten har historiskt sett varit ett län med mångfald genom våra nationella minoriteter men utan någon större

invandring. Under senare år har invandringen blivit en faktor att räkna med och har på olika sätt ytterligare berikat vårt län. Integrationen har fallit olika väl ut men mångfalden har blivit ett strakt tillskott i vårt kulturella liv.

Under perioden arbetar vi för

- att Norrbotten på ett tydligt sätt öppnar för den kulturella mångfald som alla kan få del av genom den invandring som sker till Norrbotten

När RFSL centralt genomförde en kommun- och landstingsundersökning 2006 hamnade Norrbotten långt ned i listan jämfört med landet i övrigt (med undantag för Piteå, den kommun där RFSL Nord har sin bas) när det gäller homosexuella, bisexuella och transpersoners situation. Situationen har förbättrats, inte minst tack vare det treåriga projektet, finansierat av Allmänna Arvsfonden "Ett bättre hbt- Norrland". Länet avser att fortsätta synliggöra hbt-frågorna och att en öppen attityd ska råda för människor av olika sexuell läggning

Under perioden arbetar vi för

- att Norrbotten ska vara ett län där hbt-personer ses som en del av samhället och en tillgång i arbetet med att utveckla länet till en attraktiv region samt att hbt-personer inte utsätts för diskriminering, hat och hot.

21.2 Tillgänglighet

Att skapa tillgänglighet till kultur innebär också ett ansvar att skapa möjligheter för alla i Norrbotten, även personer med funktionshinder, att delta i och uppleva kultur. Fortfarande finns åtgärder som behöver vidtas runt om i Norrbotten för att åstadkomma den möjligheten. Medvetenheten om de olika behov som finns för olika former av funktionshinder behöver stärkas och praktiska förbättringar av lokaler och andra åtgärder genomföras.

Utvecklingsprojekt

Flera nya projekt kommer att genomföras under perioden. Bland annat ett projekt under ledning av NMD, Norrlands Musikteater och Dans, ett samarbete mellan de fyra norrlands-länen. Projektet benämnt FUNK med särskild inriktning på barn och ungdom, drivs i samarbete mellan HSO (Handikappförbundens samarbetsorgan) och NMD och finansieras av de fyra norrlandslänen, Kulturrådet och Arvsfonden.

Projektet är tredelat med

- a) Lärande möten- direkta möten i den dagliga verksamheten mellan personer med funktionsnedsättning och personal från ensemblema och arrangörer som får lära av/till varandra.
- b) Kompetensutveckling/Inspirationdagar- utbildning och inspiration med inriktning på mångfald och integration.
- c) Utveckling av metoder för tillgänglighet- syftar till att utveckla metoder för delaktighet och tillgänglighet till scenkonsten med inriktning på personer med funktionsnedsättning.

22. Kulturområdets administrativa organisation, beslutsstruktur och ansvarsfördelning inom länet

Beslutsordning av ekonomiska medel till landstingets kulturverksamhet

Landstingsfullmäktige som landstingets högsta organ är den instans som beslutar om medeltilldelning till landstingets samtliga verksamheter. Ram för Division Kultur och Utbildning beslutas i samband med att Landstingsplan för perioden fastställs. Detta sker under fullmäktiges möte i juni innevarande år. Fullmäktige fastställer sedan definitiv budget för verksamheten i november med möjlighet till korrigeringar.

Landstingets fördelningsbudget för divisionens enskilda kulturstöd till föreningar, organisationer, folkbildning och stipendier fastställs under hösten i landstingsstyrelsen efter utvärdering av bidragsmottagarnas verksamheter och ekonomi. Uppföljning och utvärdering sker genom besök hos samtliga organisationer årligen. I fördelningsbudgeten beslutas också om en särskild post för projektstöd. Detta kan sökas av allmänhet och organisationer för tidsbestämda projekt. En delegationsordning avgör vart beslut om stöd fattas med gränser på tom 100 000 kr för tjänstemannabeslut tom 200 000 kr beslutas av landstingsstyrelsens ordförande och ansökningar över 200 000 kr beslutas i landstingsstyrelsen. Landstingsstyrelsens ordförande beslutar också om utnämningen av stipendiat till utvecklingsstipendiet Rubus Arcticus samt Heders- och förtjänst stipendiet. Ansökningar till detta bereds av en jury bestående av etablerade kulturaktörer och tjänstemän. Utdelning sker i landstingsfullmäktige en gång per år.

Inför den nya processen med medelfördelning enligt koffertmodellen kommer särskilda referensgrupper för respektive kulturområde att inrättas. Dessutom inrättas samrådsgrupper för institutioner, ungdomar, föreningsliv och folkbildning.

23. Ekonomiska ställningstaganden

Norrbotten ser som en huvuduppgift att under den kommande treårsperioden stärka den kulturella infrastrukturen på det sätt och utifrån de särskilda förutsättningar som råder i Norrbotten. Inventeringen och översynen av kulturen i Norrbotten har förtydligat att behovet av en förstärkning av infrastrukturen rör främst konstens och dansens områden. En särskild omsorg ska också ägnas de etablerade institutionerna som har behov av en medelförstärkning och en kontinuerlig uppräkning av de anslag som ges för sin utveckling. Tillkommer de särskilda satsningar som rör vissa institutioner enligt kulturplanens prioriteringar.

Eftersom Norrbotten, Sveriges nordligaste län, ett glesbygdslän med den stora geografiska ytan innebär det att all kulturell verksamhet måste tillgängliggöras på ett annorlunda sätt än i län med andra förutsättningar. Ett stöd för turnerande verksamhet, alternativt arrangörstöd för turnerande verksamhet, blir därför en prioriterad ekonomisk fråga för den period som kulturplanen rör. Framför allt prioriterad är turnerande verksamhet för barn och ungdom. En satsning på att förbättra förutsättningarna inom dessa områden är samtidigt en förutsättning för att de nationella och regionala kulturpolitiska målen om kultur för alla, tillgänglighet till kultur för alla medborgare och då särskilt barn- och unga, ska kunna tillgodoses.

23.1 Ekonomiska utgångspunkter

Bidragfördelningen för 2010 ser ut som nedan beskriven, utifrån anvisningar om vilka medel som avses ingå i kultursamverkansmodellens "koffert" (se tabell nedan).

23.1.1 Fördelning av det statliga stödet

Norrbottnens läns landsting ämnar fördela det statliga stödet till ovanstående institutioner och verksamheter. Det regionala stödet uppräknas inför 2011 med 3 % för samtliga verksamheter med undantag av stödet till Norrbottensmusiken och Länsbiblioteket där det ökade regionala stödet och önskade statliga

Bidragfördelning till institutioner mm 2010 (kr)

Instution/Organisation	Statens Kulturråd	Norrbottnens Läns Landsting		
		Kommuner		
Norbottensteatern	11 743 000	13 355 000	9 671 000	Luleå
Norbottensmusiken	18 745 000	13 777 300	2 334 000	Luleå/Piteå
Norbottens museum	4 382 500	18 871 500		
Folkrörelsernas Arkiv	291 182	675 000	140 900	Alla kommuner prop.
Länsbiblioteket	1 683 100	1 922 000		
Konstverksamhet	200 000	200 000		
Hemslöjdsverksamhet	594 000	500 000		
Dansverksamhet	200 000	200 000		
Teaterverksamhet		400 000		
Film, regionalt resurscentra	1 300 000	2 500 000		
Summa	39 138 782	52 400 800	12 005 000	

stödet blir högre då särskilda insatser kommer att genomföras för "Centrum för ny musik" och "Ett bibliotek 2013", webbutveckling och utveckling av skriv- och läsverk-samhet. Dessutom kommer det regionala stödet till Folkrorelser-nas Arkiv att öka med anledning av utvecklingen av arkivverksam-heten i Norrbotten och en avsedd stabilisering av verksamheten förutom samverkan mellan arkivområdena. Proportionerlig ökning vid fördelning av de statliga medlen är önskvärd.

Luleå Kommun kommer att för 2011 uppräknat stödet till Norrbottensteatern med 3 % och till Norrbottensmusiken med minst 3 %. Piteå kommun ökar stödet till Norrbottensmusiken med minst 3 %.

23.1.2 Ytterligare prioriterade satsningar i Norrbottens län

Utöver ovanstående önskar Norrbottens läns landsting tillsammans med kommunerna i Norrbotten uppmärksamma Kulturrådet på ytterligare prioriteringar: genomgående i kulturplanen har tillgänglighet och utvecklingen av infrastrukturen i Norrbotten varit en utgångs-punkt. Norrbottens län anser att utvecklingen av kulturen och då särskilt för barn- och unga är helt beroende av de ekonomiska insatser som görs för denna utveckling. Länets geografi och storlek skapar unika behov av särskilda lösningar för Norrbotten.

Av den anledningen vill Norrbotten att musik, konst, dans och teater genom sina länsinstitutioner/verksamheter tillförs medel för att skapa en betydligt mer utvecklad och hållbar modell för, framför allt, tumerande verksamhet.

Norrbotten önskar också prioritera inrättandet av en barn- och ungdomskonsulent för kultur samtidigt med att landstinget fortsätter att satsa på den ungdomsmusikkonsulentfunktion som idag är helt regionalt finansierad.

Norrbotten har också dragit slutsatsen om ett inrättande av en mångkulturkonsulent med prioritering för minoritetsarbete för att arbetet inom detta område ska kunna utvecklas på ett tydligt och varaktigt sätt. Vi är medvetna om att medel för del av denna funktion inte inryms inom kofferten, men önskar för-handla med Kulturrådet i vanlig ordning om inrättandet, liksom om de tidigare nämnda områdena.

24. Kulturplanens framtagande och förankring

Utgångspunkten för kulturplanens framtagande har varit den kulturstrategi som tidigare framarbetats gemensamt mellan landsting och kommuner och som i sin nuvarande form varit slutgiltigt antagen sedan januari 2009.

Ursprungliga förslagen till prioriteringarna i planen har tagits fram vid gemensamma möten mellan landstingets kulturtjänstemän och kommunernas tjänstemän. Kommunerna har utsett företrädare i en gemensam arbetsgrupp för landstinget och kommunerna som träffats vid fem olika tillfällen med arbete även mellan mötestillfällena.

Processen påbörjades i november 2009 med information/diskussion om kulturproposition och kultursamverkansmodell med Kommunförbundet och ett motsvarande information gavs vid möte med kommunerna i landstingets regi i februari månad gällande beslut och läge i processen.

Gemensamma möten med kommunernas kulturtjänstemän och Norrbottens läns landsting har hållits:

19.1, 15.3, 18.5, 21.6 och 22.9

18.5 2010 Landstinget möter kommunpolitiker samt kommunala kulturföreträdare/tjänstemän och politiker i Luleå där samverkansmodellen går igenom och prioriteringar diskuteras.

Olika datum för möten i kommunerna, företrädare för civilsamhälle och enskilda kulturutövare med vid samtliga möten, ledande kommunpolitiker med vid merparten av mötena

9.4 Piteå, 16.4 Pajala, 28.4 Luleå, 5.5 Haparanda, 10.5 Kiruna, 2.5 Boden, 7.6 Älvsbyn, 21.6 Överkalix, 23.6 Kalix, 23.6 Övertorneå, 19.8 Jokkmokk, 20.8 Gällivare, 23.8 Arvidsjaur, 6.9 Arjeplog

25.5 Möte med företrädare för civilsamhället initierat av kulturdepartementet

30.6, 15.9 Möten med Länsstyrelsen

4.8 Möte med konstföreträdare, civilsamhälle, Norrbotten

16.8 Möte med teaterföreträdare, dans, musik och litteraturföreträdare, civilsamhälle, Norrbotten

16.8 Möte med studieförbund och folkhögskolor, civilsamhälle Norrbotten

16.8 Möte med institutionsföreträdare Norrbotten

13.9 Möte med nationella minoriteter

14.9 Möte med Hemslöjd

17.9 telefonmöte Med KLYS Anna Söderbäck

Tillkommer mängder av informationsmöten för olika myndigheter, folkhögskolor, föreningar om kultursamverkansmodellen och den nya kulturpolitiken.

Kulturberedning har i juni månad inrättats för hantering av den politiska processen. Antal medlemmar i beredningen är 9 från landstinget inkl. ordförande samt 8 från Kommunförbundet. Beredningen har träffats den 9 augusti och den 25 augusti samt den 8 och 22 september.

Beslut om planen fattas den 27.10 2010 vid Landstingsstyrelsens sammanträde.

25. Uppföljning

Kulturplanen med dess slutsatser och mål för perioden kommer att ha en årlig uppföljning i samband med årsbokslut. Enligt de förutsättningar som givits kommer uppnådda resultat att relateras till de nationella kulturpolitiska målen men också till de regionala prioriteringarna för perioden.

Norrbottens län har för avsikt att under den period som kulturplanen gäller också utveckla kvalitetsuppföljning, mätetal och jämförelsetal för att stärka den bas som idag inte heller nationellt är tillfredsställande. Avsikten är att även inleda ett samarbete med LTU för att på den vägen öka förutsättningarna att utveckla arbetet med kulturen i Norrbotten. Tillsammans med övriga pilotregioner kommer vi dessutom att satsa på en utveckling av området för uppföljning och kvalitetsarbete.

Faktabilaga 1 och 2: Besöksstatistik. Samarbetsprojekt.

NORRBOTTENS LÄNS LANDSTING

Telefon 0920-28 40 00 • Robertsviksgatan 7 • 971 89 Luleå

www.nll.se